

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ.

VII. ÉVFOLYAM.

1892. január hó.

I. FÜZET.

TANÍTÓKÉPZÉS.

Felhívás!

Azon nevezetes előhaladásban, a melyet hazánk népe huszonöt év alatt a nemzeti művelődés terén tett, jelentékeny része van a nép számára létesített iskolai intézményeknek s az ezen iskolákban működő tanítóknak s tanároknak. De midőn nekik is lehet köszönni, hogy ezredéves fennállásunk határkövéreől bizalommal tekinthetünk a jövőbe, másrészt éppen azért, mert ezek fontos tényezőknek bizonyultak be, szükséges ez iskolák gondos fejlesztése, a hiányoktól való megszabadítása s mindazon kellékekkel való felruházása, a melyek ezeket fokozott tevékenységre képesítik. Ez irányban munkálkodni nemcsak a kormánynak s az iskolákat fentartó hatóságoknak, hanem a társadalomnak is feladata s első sorban a tanítók és tanárok hivatvák arra, hogy mind az iskolában, mind azonkívül az egyesületi tevékenység által is legjobb tehetségük szerint szolgálják a népoktatás ügyét.

A milyen a tanító, olyan az iskola s a tanító működésének sikerét a tisztességes, az álláshoz mért javadalmazáson, társadalmi tekintélyen kívül a szellemi eszközök: a tanító kellő fokú tudományos és gyakorlati képzettsége, művelt nemes lelkülete, hivatásszeretete is biztosítja. Az az iskola, a melyben a tanító elméleti és gyakorlati kiképeztetését nyeri, működéséhez, önművelődéséhez az alapot megkapja a tanítóképzőintézet.

Ha a tanítók anyagi jólétének javítása körül sok még a teendő, ép úgy sok a baj, a hiány a tanítóképzés terén is. Különösen felekezeti tanítóképzőink egyrésze a legkedvezőtlenebb viszonyok között teljesíti feladatát, gyakorlóiskolákkal, tantermekkel, tanszerekkel s egyéb az iskola működéséhez megkívántató eszközökkel, a melyeket népoktatási törvényeink megkövetelnek, ellátva még ma sincsenek; tanítóik s tanáraik jó részének nyugdíja biztosítva nincs, fizetésük nyomorúságos, állásukhoz,

kvalifikációjukhoz s általában intelligens emberhez nem méltó. De állami tanítóképző-intézeteink sincsenek kifejlesztve, működésüket hiányos szervezetük, felszerelésük, tanáraik és tanítók egy részének anyagi helyzete gátolja. E bajokon leginkább akkor lesz segítve, ha a kormány, a felekezeti hatóságok s az egész ország kiváló figyelmére méltatja azon intézeteket, a melyek a nép művelésére hivatott tanítókat hivatásuk betöltésére képesítik. Hogy ez az idő minél előbb bekövetkezzék; hogy tanítóképzőink bajai mielőbb orvosoltassanak, hogy tanítóképzőinkben az oktatás színvonala, gyakorlati értéke emelkedjék: erre törekszik, ez irányban működni tartja feladatának a *Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesülete*. E célú eddig is szem előtt tartotta, bizonyítja egyesületünk közel három évi sikeres tevékenysége.

A IV. egyetemes tanítógyűlés alkalmával tartott közgyűlésünkön tárgyaltuk a tanítóképzés sarkalatos ügyeit: a felvételt, a tantervet, gyakorlati kiképzést a gyakorló iskolával kapcsolatban, a tanítóképesítést. Ezekről szóló határozatainkat emlékiratba foglalva foganatosítás végett felterjesztettük a tanügyi magas kormányhoz, a mely azokat javaslatként céljából az Országos Közoktatási Tanácsnak kiadta. Mozgalmat indítottunk a tanítóképzői zeneoktatás reformálása ügyében. A közgyűlési határozatok alapján hozzáfogtunk tantervünk revíziójához és ez ügyben számos munkálatot készítettünk s beható tárgyalásokat folytatunk jelenleg is. Az állami tanítóképző zene-, rajz-, tornatanárok, segédtanárok, segédtanítónők, a gyakorló iskolai tanítók fizetésének javítása ügyében többször folyamodtunk a magas kormányhoz s e lépéseinket — legalább részben — siker koronázta. Az állami gyakorlóiskolai tanítók nyugdíjának méltányos rendezése érdekében szintén buzgólkodtunk. A felekezeti tanárok és gyakorlóiskolai tanítók fizetésének és nyugdíjának az államiakéhoz hasonló rendezését is többször kértük a vallás- és közoktatásügyi magas minisztériumnál stb. stb.

Az egyesületi tagok által kifejtett, itt elősorolt élénk tevékenység leginkább bizonyítja, hogy egyesületünk életre képes és reá a tanítóképzés és népoktatás fejlesztése körül nagy feladat vár. Az egyesület azonban a tagok számának elégtelen volta miatt koránt sincsen azon eszközök birtokában, a melyek öt céljainak, összes feladatainak kellő arányú teljesítésére képesítik. Az állami, de különösen a felekezeti intézetek tanárai között is vannak többen, kik nem tagjai az egyesületeknek s a kik az egyesület törekvéseinek tényleges támogatását nem számítják feladataik közé.

Kérjük tehát a *tanítóképző tanárokat*, tisztelt kartársainkat, sorakozzanak valamennyien egyesületünkhöz; bizonyítsák ez által is,

hogy Magyarország összes tanítóképző tanárait egy nemzeti cél vezeti, közös testületi szellem s azon szent szándék hatja át, hogy tanítóképzésünk a fontosságához mért színvonalra emeltessék. Nekünk, mint a tanítók tanítóinak, összetartásunk, egyesületi buzgóságunk által is jó példával kell előljárnunk! Tekintettel arra, hogy a felekezeti tanítóképző-intézetek ezek tanárainak ügyei mindinkább szőnyegre kerülnek, kerjük kü önösen a felekezeteknél működő kartársainkat, hogy lépjenek egyesületünkbe s támogassák azt az ügy érdekében kifejtendő tevékenységben.

Bizalommal fordulunk az ország *tanítóegyesületeihez, tanítóihoz*, mint a népoktatás terén munkatársainkhoz, az egyesületbe lépés által mozdításuk elő annak céljait s a közös tevékenységben való részvétel által velünk együtt eszközöljék, hogy a tanítóképzés viszonyai célszerűen fejlődjenek. A mint szükségesnek tartjuk, hogy a tanítóképző tanárok részt vegyenek a tanítók egyesületi életében, úgy örömmel vesszük, ha a mi egyesületünk kebelében is megvan a kölcsönös érintkezés, fejlesztetik a kartársi viszony a tanítók és tanárok között.

Kérjük a *tanfelügyelőket* is tömeges belépésre annyivalinkább, mert egyesületünk munkássága koránt sincs kimerítve a tanítók kiképzésével, hanem azok tovább képzésével foglalkozni is feladatai közé tartozik, sőt valószínű, hogy idővel mind nagyobb figyelmet fog fordítani ez irányú tevékenységére.

Kérjük általában a népnevelés ügyének összes munkásait és barátait, munkálkodjanak velünk egyesülten a tanítók képzésének előmozdításán s eszközöljék ez által is azt, hogy hazánk tanítói magasztos hivatásukat minél tökéletesebben betölthessék.

A tagsági jelentkezések **Nagy László** titkárhoz (Budapest, József-körút 85.), a tagsági díjak pedig **Komáromy Lajos**, tanítónőképző-intézeti tanárhoz, az egyesület pénztárosához, (Budapest, Aradi-utca 68) küldendők.

Évi tagsági díj **4 frt**, a mely félévi részletekben is fizethető.

Az egyesület hivatalos közlönye a „**Magyar Tanítóképző**“, a mely híven szolgálja az egyesület s a tanítóképzés érdekeit. A közlöny havonként egyszer, kivéve július és augusztus hónapokat, legalább két es fél ivnyi terjedelemben jelenik meg.

A «Magyar Tanítóképző»-t a tagok tagsági díjuk fejében kapják. Előfizetési ára szintén **4 frt**, a mely a lap kiadójához (**Singer és Wolfner könyvkereskedése** Budapest, Andrássy-út 10) küldendő.

Budapest, 1892. január 3.

Péterfy Sándor,
elnök.

Nagy László,
titkár.

Jelentés

a választmány 1891. évi októberi értekezletén, az óraterv megállapítására kiküldött *albizottság* működéséről.

Általános határozatok.

A Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesületének választmánya az október hóban tartott gyűlésén a fentnevezett albizottságot abból a célból küldötte ki, hogy tegyen javaslatot a legközelebbi választmányi ülésnek az órák számát s a tantárgyak elrendezését illetőleg, hogy ez által úgy a tantervnek, mint a tanterv részletezésének elkészítésével megbízandó albizottságok működése egységes elvek alapján indulhasson meg.

Ezen albizottság tagjaiul a választmány Thuránszky Irén elnöklete alatt Komáromy Lajos, Málnay Mihály, Kozocsa Tivadar, Hollós Károly, Nagy László és Sztankó Béla egyesületi tagokat jelölte ki.

Az albizottság működéséről a következőkben van szerencsénk beszámolni.

Minthogy az óraterv elkészítése nem pusztán a számoknak a heti óra számok maximumában való esetleges mechanikai elhelyezésében, elrendezésében áll, hanem igen fontos didaktikai elvek megvalósításával, a tantárgyak egymáshoz való viszonyának mérlegelésével, a tanterv megjavítása érdekében régóta hangoztatott jogos kívánalmak teljesítésének méltatásával, a tanítóképző-tanítás gyakorlatibb irányának, intenzívebbé tételének figyelembe vételével sokképen összeszővődött feladatot képez: az albizottság ezen feladatának mentől sikeresebb megoldása céljából önmagának kiegészítését látta szükségesnek. Így részt vettek a bizottság üléseiben Léderer Ábrahám, Szenté József, Radó Vilmos, Rohn József, Dr. Kovács János, Oherolly János is. Ezen kiegészítés által a tanítóképző minden tantárgya megtalálta a maga képviselőjét, másfelől gondoskodva van arról is, hogy az albizottságban történt megállapodások s a majdan szakok szerint egybeállítandó szűkebb bizottságok között a szükséges összeköttetés, a kellő kapocs meg legyen.

Az albizottság összesen 4 értekezletet tartott u. m. okt. 31-én, nov. 7-én, 14-én és 28-án.

Feladatahoz képest megállapította osztályonként és tantárgyanként a heti órák számát, elrendezte a tantárgyakat.

Ebbeli működésének jellemzésére az alábbiakat van szerencsénk előadni.

Első sorban szem előtt tartotta az albizottság az ezen tárgyban hozott részint közgyűlési, részint választmányi határozatokat. Figyelemmel volt azon több ízben felhangzott óhajtasokra, melyek tanítóképzésünknek a népiskolai tanítással való szorosabb kapcsolatát, a tanítójelölteknek gyakorlati irányban leendő mentől alaposabb kiképzését illetik.

Ehhez képest az óraterv-javaslat elkészítésében a következő általánosabb elvek vezették az albizottságot:

a) Az órák száma a 33-at sehol sem haladja felül.

b) Az elméleti tárgyak legnagyobb része a 3. alsó osztályban befejezést nyer, hogy a IV. évfolyam majdnem kizárólag a gyakorlati kiképzésre, valamint az ezzel igen szoros kapcsolatban lévő módszertani ismeretek közlésére legyen fordítható.

c) Ehhez képest az elméleti rész befejeztével azonnal az illető tantárgy módszertanának ismertetését vette föl a tantervbe. Azon tantárgyak, a melyek a népiskola alsó három tagozatában előfordúlnak, a III. évf. végével már módszertanilag is letárgyaltassanak a pedagógia tanára által.

d) A gyakorlati ismereteket nyújtó tantárgyak a régi tanterv intézkedéseihez képest általában nagy figyelemben részesültek.

e) Az elméleti tantárgyak között, a mennyire a bizottság hatáskörébe tartozott, kapcsolatokat keresett, s együtt tárgyalhatókat összevont s együtt megoldandóknak tartott (testtan és testi nevelés, hazai és világtörténelem s alkotmánytan, ásvány- és vegytan stb.); hasonlóképen kívánatosnak tartotta, hogy az olyan tantárgyaknál, melyeknél az elméleti ismeretek mellett bizonyos gyakorlati képességet is el kell sajátítani a növendékeknek, e két irány között a kellő összhang biztosítása már az óratervben is kifejezést nyerjen. (Gazdaságtan, term. tud. kísérletek, elm. és gyak. zene stb.)

f) Elvileg kimondotta a torna mellett a játékok tanítását, a növendékeknek az egyházi zenében való kiképeztetését, s a házi ipar helyett a kézügyesség oktatás felvételét. Más felől mellőzendőnek találta a tanítónőképzőkben a franczia nyelv kötelező taníttatását.

g) Tekintettel az igen jogosult s igen sokszor hallatott felszólásokra, melyek iskoláink egész vonalán konstatálják a túlterhelést, az albizottság, a hol csak lehetett, a revízió mellett a redukezióról sem feledkezett meg, s midőn ezzel szemben a bizottság mégis az óraszámok általános nagyobbítását vette célba, számolt azzal, hogy a tantárgyak jobb kapcsolata, s a rájuk fordított több iskolai idő segítségével a disciplinának legnagyobb része már az órák alatt el lesz sajátítható.

h) Megállapodott az albizottság abban, hogy a két nemű jelöltek számára készítendő tanterv alapját képező órabeosztás, tekintve a tanítók és tanítónők azonos munkakörét, egymással megegyező legyen. Eltérések csak annyiban vannak, a mennyiben a kölömbség megtétele egyes tárgyak s a leendő hivatás természetéből kifolyólag feltétlenül szükségesnek látszott.

i) Végül kimondotta az albizottság, hogy helyenkint a nemzetiségi nyelvek tanítását szükségesnek tartja, az erre fordítandó (osztályonként és hetenként számított) két-két óra azonban a technikai kézügyességi s a művészeti tárgyakból vonható el.

Mindezen itt felsorolt általánosabb elvi természetű megállapodásokat, az egyes tantárgyak óratervét fölmutató alábbi jelentések, ezek okadatlásai, valamint az ezek alapján készült kimutatás még inkább meg fogják világosítani.

1. Hittan.

A hittani órákat illetőleg kiemelendőnek tartjuk, hogy az albizottság ezen tantárgynak a IV. évfolyamon heti két órában való tanítását

kivánatosnak találja; az óratervbe való felvétele annyival inkább okadatolt, mivel a gyakorlatban a hittan ezen osztályban tényleg tanítatik is. A tantárgyak elrendezése e tárgyat illetőleg a felekezeti hatóságok jogkörébe esvén, erre nevezve az albizottság nem tesz javaslatot, de kívánatosnak tartja, hogy az utolsó évfolyamon, esetleg más disciplinák mellett, a hitoktatás módszere is taníttassék.

2. Neveléstan.

A neveléstani tantárgyakat illetőleg a bizottság a pedagógiai tantárgyak elkészítésére még a múlt évben kiküldött albizottság munkálatait változtatlanul elfogadta. (L. M. T. 1891. VI. f. 337 l.) Ezek alapján az I. o. tantárgyat képezné a test- és élettan (egészségtani és neveléstani vonatkozásokkal); e rész a természetrajzi tanítással hozatott szoros kapcsolatba, s így az erre fordítandó óra is oda vététt be.

A II. osztály tantárgya a lélektan és annak alkalmazása a nevelésben; heti órák száma: 3.

A III. osztályban a népiskolai pedagógia és szervezet-tan taníttatnék hetenkint 3 órán.

A IV. osztály tárgya a nevelés elméletének története, hetenkint 2 órán.

Az egyes tantárgyak módszertana az illető tárgyak óráinak keretében foglal helyet, kivéve az «Általános határozatok» c) pontjában foglalt tárgyak módszertanát.

Az elméleti pedagógiára szánt órák összes száma: 8.

3. A gyakorlati tanítás.

A gyakorlati kiképzésre a bizottság az eddiginél nagyobb gondot öhajtt fordítani s kívánatosnak tartja, hogy a gyakorlati kiképzés az elméleti pedagógiával és részletes módszertannal szorosabb kapcsolatba hozassék.

Az első és második éves növendékek a gyakorló tanításban nem vesznek részt. Felváltva és előre megállapított sorrendben azonban felügyelnek óra közben s esetleg szabad idejükben a gyakorló-iskola tanulóira, részt vesznek ezek játékaiban és kirándulásaiban. E működésük megfelel a pedagógiai oktatás tervének, mert ez időben a gyermekek testi-lelki nevelésének tanulmányozásával foglalkoznak.

A III. évfolyambeli az általános népiskolai pedagógia keretében tanulják a népiskola alsó három osztályának módszerét. S ezzel kapcsolatban heti 1 órát fordítanak részben a gyakorló iskolai tanítás szemléletére, részben tanítási gyakorlatokra; e gyakorlatok az általános és részletes módszertannal kapcsolatba hozandók lesznek.

A IV. évfolyamban, hol a részletes módszertan tanítása teljesen bevégeződik, heti 10 óra fordítatik a tanítás gyakorlására, ide értve az előkészítést s a tanítások megvitatását is. Ez idő lehetőleg úgy használtassék fel, hogy a jelöltek huzamosb ideig foglalkozzanak egy tárgy tanításával, vagy a tanítás szemléletével. A bizottság feltételezi, hogy a gyakorló-iskola egy vagy két mellékteremmel van ellátva. A berendezés

részletei az egyes intézetek körülményei, különösen a jelöltek létszáma szerint különbözök lehetnek.

A növendékek gyakorló iskolai foglalkozására szánt órák összege 11.

4. Magyar nyelv.

A magyar nyelvi tanításra az albizottság, tekintettel az eddig tapasztalt kevésbé kielégítőnek mondható eredményre, s ama fontos érdekekre, melyek e tantárgyhoz úgy az általános műveltség, mint az erős és megingathatatlan nemzeti érzés szemponijából fűződnek, szintén több időt óhajtott szentelni.

Ehhez képest javasolja, hogy az I. osztályban taníttassék a nyelv-tan, a stilisztika és szerkezet-tan egyrésze, továbbá a vers-tan rövid elmélete, heti 4 órában.

A II. osztályban a stilisztika, a költészettan egy része, a közéleti fogalmazványok; sőt az olvasmányok kapesáiban már esztetikai és irod. történeti fejtegetések is elő jönnek heti 4 órában.

A III. osztályban stilisztika bevégezése, a szónoklattan, a költészettan bevégezése, esztetikai és irod. történeti fejtegetések, mint fentebb, heti 3 órában; továbbá a nyelvtanítás módszere heti 1 órában.

A IV. osztályban az irodalmi történet áttekintése, az ifjúsági irodalom ismertetése, heti 2 órában.

A magyar nyelv tanítására szánt órák összege 14.

5. Német nyelv.

A német nyelv tanítására a legutóbbi tantervbe felvett het tíz órát az albizottság heti nyolcz órára tartja leszállítandónak úgy, hogy a német nyelvre osztályonként két-két óra jutna. E reductiót az albizottság a következőkkel találja okadatolhatónak. Az eddig felvett heti tíz óra sehogyssem elegendő arra nézve, hogy a növendékek, kik az előismereteknek majdnem teljes hiányával jönnek a tanítóképzőbe, a német nyelvet oly mértékben birtokukba ejtsék, hogy azon írni és beszélni tudjanak. De több a heti tíz óra a kellettinél, ha nem követelünk egyebet, mint, hogy a képzőből kilépő tanítójelölt németül meglehetősen olvasni tudjon. S az albizottság úgy vélekedik, hogy a német nyelvi oktatásnak a tanítóképzőben csakis ez lehet a célja: általa kulcsot akarunk adni a leendő tanító kezébe, a melylyel magának a német pedagógiai irodalom kincses házát megnyithatja. Meg kell tehát elégednünk, ha a növendék, mire az intézetet elhagyja, bírja annyira a német nyelvet, hogy valamely német pedagógiai író könnyű szerivel magyarra tud fordítani. Nem a bölcsész pedagógusok műveit értjük, mert hiszen ezeknek a megértését amúgy is nehezíti a jelölteknek mélyebb philosophiai iskolázottságuk hiánya, hanem oly irányú írók műveit, mint pl. Pestalozzi, Salzmann, Kehr, Dittes stb. Ezt pedig az albizottság véleménye szerint heti 8 órán is el lehet érni.

6. Mennyiségtan.

A mennyiségtani tananyag úgy a számtanból, mint a mértanból mindkét nemű képzőben általában ugyanaz lőn. Az összes tananyag

az első három évre legyen beosztva, s a IV. osztályra essék a népiskolai számvetés tananyagának, a népiskola kivánalmának megfelelő gyakorlati feldolgozása s a népiskolai számvetés tanításának módszertana.

Ennyi az, a mennyit az albizottság elfogadandónak ajánl; e tervben tehát a tanítónőképzők óra száma marad az eddigi, u. m. 11; a tanítóképzőé ellenben 2 órával kevesebb, mint jelenleg.

A fennebbiek rövid okadatolásául álljanak a következők:

Tanításunkban nem az extensivitásra, hanem az intensivitásra kell törekednünk. Nem annyira az ismeretek bizonyos összegére kell fordítani a főgondot, hanem arra a hatásra, melyet az a tanulók gondolkozására gyakorol. Tanítson tehát kevesebbet s gyakorlatilag értékesíthetőt a tanár, de azt gyakoroltassa be jól; de a mellett a növendékek abstraháló képességének fejlesztésére is kell áldoznunk.

Ezek alapján az albizottság a mennyiségtani tantárgyak s az ezekre szánt órák felosztását a következőképen ajánlja:

I. oszt. Számtan heti 2 órán; mértan heti 1 órán.

II. oszt. Közöséges és általános számtan heti 2 órán; mértan heti 1 órán.

III. oszt. Közöséges és általános számtan heti 2 órán; mértan heti 1 órán.

IV. oszt. A szám- és mértan tanításának módszere s az egész tananyag encyklopedicus ismételése. Heti 2 órán.

7. Földrajz.

A földrajznál kénytelen volt az albizottság az órafelemelés elkerülhetetlen eszközhöz folyamodni, hogy a régi tantervben összezsúfolt anyag, úgy a növendékek ismereteinek kibővítése, valamint a tanítóképzőbeli módszeres tanítás érdeke szempontjából egészen és jól el legyen végezhető.

A jelenlegi 4 óra alig ér többet s alig való egyébre, mint a növendékek addig tanult földrajzi ismereteinek futólagos elismételésére. Azokra nézve, kik a polgári és középiskolában tanultakat hívebben megőrizték, majdnem felesleges, a kik pedig, s az a hallgatóknak nem csekély százaléka szokott lenni, addig szerzett ismereteiket a feledékenységnak adták át, nem kielégítő.

Ily szűkre szabott idő valóban a tanítás lelkét öli meg. Száraz adatok felsorolása is elnyeli ezt a 4 órát. A növendékek öntevékenységének belevonása, szemléltetések, néhány elevenebb utikép, jellemrajz bemutatása stb., mind időt és pedig iskolában, óraalatti időt kívánnak; mert a magánfoglalkozásnak elég anyagot adnak a feladványok, térkép-rajzolás, földrajzi kirándulások stb.

Végül figyelemmel volt az albizottság arra is, hogy egy-egy osztály penzumá kikerékitett egységet képezzen, s számolt azzal is, hogy a természettani és csillagászati földrajz s a módszertani rész, mely elvégre is fegyelmezettebb észjárást, nagyobb áttekintést követel, a felsőbb osztályok egyikébe, a III. osztályba osztassék be. Ez által el van érve az is, hogy a népiskolának önnállóságban egyik első tantárgyát már

módszertanilag is ismerik a jelöltek, midőn a gyakorló-iskolai szereplésre bocsáttatnak.

Mindezek alapján az albizottság a következő óra- és anyagbeosztást ajánlja a választmány figyelmébe:

Az I. o. tantárgya lenne: A környék ismertetése. Magyarország részletes tárgyalása. Ausztria. Az Alpeselek mentén elterjedő országok természetes és politikai viszonyainak ismertetése, kivéve Németországnak azon területét, mely a német középhegységrendszer vidékéhez tartozik. Európa három déli félszigete. Heti 2 órán.

A II. osztályban Európa többi országai és pedig: Németország (az alpesi vidék kivételével), Belgium, Hollandia, Dánia, Oroszország, a Skandináv-félsziget és Anglia. Európa természeti, néprajzi és politikai viszonyainak rendszeres összefoglalása a legfontosabb statisztikai adatok felállításával, figyelembe véve a közgazdasági állapotokat is hazánkra való vonatkozásukban. Európa földrajzának összefoglaló átnézete. Ázsia, Afrika, Amerika, Ausztrália földrajza. Hetenkint 2 óra.

A III. osztályban: a) Első félévben a természettani és csillagászati földrajz, b) a második félévben a földrajz tanításának módszere.

A földrajzra szánt órák összege 6.

8. Történet.

A történeti tananyag elrendezésében a bizottság a következő szempontokat követte:

A történeti tanítás eddig a III. és IV. évfolyamban 3+4 órával szerepelt, így tehát e tantárgy tanításának súlypontja a IV. osztályra esett volt. Ezt már azért is meg kellett változtatni, mert a IV. évfolyamban tért kellett nyernünk a gyakorlati kiképzésre. Az albizottság javaslata szerint ezentúl nem csak a III. és IV. évfolyam részesülne történeti oktatásban, hanem az I. és II. évfolyam is. Egyébként is a történeti oktatás nevelői hatását tekintve szükségesnek tartja a bizottság, hogy e tárgy valamennyi évfolyamban előforduljon.

A mi a tananyag kiszemelését illeti, szükségesnek látszik, hogy a történeti oktatás a képző intézetben legelső és legfőbb feladatának tekintse a nemzeti történet részletes ismertetését és az egyetemes történetet csak annyiban karolja fel, amennyiben az a nemzeti történet megértésére szükséges. Elmarad tehát az egyetemes történet rendszeres tanítása; nem taníttatnék többé a német, francia, angol stb. népek fejlődése, hanem az európai népközösség azon fontosabb eszméi és intézményei, törekvései ismertetnének meg, a melyek saját népünkre hatással voltak és saját népünk történetének keretében megtaníthatók.

Az alkotmánytan tanítása befejezi a történetet, és nem egyéb, mint a történetben megismert intézmények rendszeres, bizonyos fogalmak szerint csoportosított összefoglalása és méltatása. Itt volna helyén kapcsolatban az alkotmányos institúciók ismertetésével a növendékeket a leg-szükségesebb politikai fogalmakkal megismertetni, hogy ne csak ismerje, de tisztelje és szeresse hazája jelenlegi intézményeit.

A tanítás terve tehát a következő:

I. évfolyam. Heti 2 óra. Az ókori művelődés története a nyugatrómai

birodalom felújításáig N. Károly által, különös tekintettel a római császárság leírására és a római uralomra Magyarországon.

II. évfolyam. Heti 3 óra. A magyar nép története, tekintettel az egyetemes történet főbb mozzanataira.

III. évfolyam. Heti 2 óra. A II. évfolyam tananyagának folytatása és befejezése.

IV. évfolyam. Alkotmánytan. A történeti oktatás módszere. Heti 2 órában.

A történetre szánt órák összege 9.

9. Természettudományok.

A természettudományok óratervét illetőleg (ebben benfoglaltatik a term. rajz, vegytan, term. tan, gazdaságtan, valamint kapcsolatban van ezekkel a test- és élettan, testi nevelés tan, kézimunka és kézügyességi oktatás is) az albizottság a következő megállapodásra jutott.

I. A természetrajz tananyaga és óraterve lényeges változást nem szenvedett. Megmaradt az I. és II-dik osztályban a téli félévben az állattan, a nyári félévben a növénytan, a harmadik osztályban pedig az ásványtan. Az óraszám alakulására és a tananyag elrendezésére azonban némileg módosító befolyást gyakorol az albizottságnak három elvi jelentőségű határozata.

1. Az anthropologia az egyéni egészségtannal együtt, mint az összes nevelés- és természettudományi disciplinák kiinduló alaptudománya, az I. osztályban a természetrajz tanításával hozott szoros kapcsolatba úgy, hogy a természetrajz tanára az anthropológiával kezdi tanítását, s ezt tanítja az év első harmadában. E célra fölhasználja a természetrajz jelenlegi két óráját; megtoldva 1 órával. Karácsony után az év végéig mind a három órát a természetrajz (állat-növénytan) tanítására fordítja. E kapcsolat következtében az I. oszt. pedagógiai két órája, illetve az iskola orvos által az I. osztályban tartott 2 test- és egészségtani óra felszabadul. Ebből 1 óra természetrajzi órák szaporítására fordítatik, a másik óra pedig egészen meg takarítatik.

2. Az iskolai egészségtan a pedagógia tananyagába osztandó be, a közegészségtannak egyéb kérdései pedig az életmentéssel együtt az általános óratervről függetlenül s mintegy 15—20 órára terjedőleg külön kurzusban tanítandók az iskola-orvos által.

3. A kémia az ásványtannal hozott szoros kapcsolatba úgy, hogy a III-ik osztályban az ásványtanra az eddigi két óra helyett 3 óra jön, de ez alatt a kémia is eltanítandó. Minthogy jelenleg a kémia ugyancsak a III-ik osztályban heti 2 órában tanítatik, e kapcsolat által, melyet a tudományos és módszertani érdekeken kívül az általános óraterv érdeke is kíván — ismét egy óra megtakarítása érhető el. E két tárgy annyival inkább csoportosítandó, mert az ásványtant kémiai alapon kell tanítani. A III. évre pedig azért teendő, hogy a kémiában több eredményt lehessen elérni a fejlettebb tanulókkal. A növény- és állattan sem nélkülözhetik ugyan a kémiai ismereteket, de ezek e tárgyaknál alkalmosszerűleg közlendők.

4. Az összes természettudományok módszere, érte ezen különösen a népiskolai természettudományi tananyag feldolgozását, a szaktanár által tanítandó, mi végre a IV-ik osztály óratervébe 1 óra veendő föl, de nem külön óra gyanánt, hanem a fizika óraszámába úgy, hogy a fizika elvégzése kapcsán (IV. o.) az összes természettudományok módszerére körülbelül annyi idő jusson, a mennyi egész évi hetenkinti 1 órával föler. A fizika óra száma e végből egygyel emeltetik, vagyis a mostani 3 óra helyett lesz 4 és pedig 2 óra a III-ik, 2 óra a IV-ik osztályban. A jelenlegi tanterv szerint a fizika csak a IV. osztályban szerepel, de a gyakorlati tanítások érdekében, továbbá a IV. osztályban az elméleti órák számának apasztása céljából szükséges volt az órák egy részét (2 órát) a III. osztályba áttenni. Megjegyzendő, hogy a részletes módszertan a növendékek által végzendő természetrajzi, vegytani, természettani kísérleti gyakorlatokkal kötendő össze.

II. A gazdaságtan tanítása gyakorlati irányban lévén fejlesztendő, a gazdasági gyakorlatok óraszama szaporítandó, a külön elméleti órák pedig törlendők. A gyakorlatok mind a 4 osztályba fölveendők úgy, hogy minden osztály az iskolai év két első hónapjában, (szeptember, október) továbbá a tavaszi három hónapban (márczius, április, május) hetenkint két délután, délutánonként legalább két-két (összesen 4) órában vegyen részt a gazdasági gyakorlatokban, mely alkalommal, valamint azon délutánokon, midőn az időjárás (eső) miatt a gyakorlatok a szabadban nem végezhetők, nyújtandó az elméleti oktatás is. A tananyagot illetőleg különös gond a gazdasági mellékfoglalkozásokra pl. kertészet, gyümölcsstenyésztés, szőlőmívelés, eperfa- és selyemhernyó-tenyésztés, méhészet és baromfi-tenyésztésre fordítandó, mint olyanokra, melyek leginkább beillenek a népiskola tantervébe s a melyek a képzőintézetben is gyakorlatilag üzhetők. A külső gazdaság (földmívelés, mezőgazdasági, ipar- és kereskedelmi növények termelése, gazdasági állattenyésztés, gazdaságrendezés) csak másodsorban jöhet tekintetbe, s csak elméletileg tanítható. Ezen be rendezés mellett a IV. osztály ismét megszabadulhat 2 elméleti órától. Ugyanazon délutánok az iskolai év többi hónapjaiban (november, december, január, február) a házi ipari, illetve kézügyességi oktatásra lennének fordítandók.

Az óraterv ezek szerint következőleg alakúlna:

I. II. III. IV. oszt.

Test- és egészségtan	—	—	—	—
Állat-növénytan	—	—	—	—
Ásványtan-kémia	—	—	3	—
Fizika, a népiskolai természettudományi tananyag módszeres feldolgozásával	—	—	2	2
Gazdaság- és kertészettan	4	4	4	4 az őszi és tavaszi hónapokban.
Kézügyességi oktatás	4	4	4	4 a téli hónapokban.

Közegészségtan és életmentés, előre meg nem határozott 15—20 órai kurzusban.

A tanítónőképzőkben a gazdaságtanra osztályonként 2—2 óra esnék egész éven át, a kézimunkára hasonlóképp 2—2 óra, ugyancsak az egész éven át.

10. Ének és zene.

Az ének- és zenetanítást illetőleg az albizottság megállapodásai a ezek:

Alapul s nagyjában elfogadja a választmány májusi értekezlete elé terjesztett javaslatot, s az annak okadatolása alapján az egyházi zene taníttatása s a karéneknek az eddigi tervből való kivétele szempontjából az órák számának fölemelését szükségesnek találja, tekintettel azonban arra, hogy a IV. évfolyamot az iskolai elfoglaltság alól lehetőleg felszabadítani kell törekednünk, kívánatosnak találja, hogy a nagyobb számú heti órák az alsóbb osztályokba jussanak.

Ezek szerint az albizottság a következő óra- és tantárgybeosztást ajánlja:

I. osztály I. félév: Ének 5 óra; II. félév: Zongora 4 óra; ének 1 óra.

II. osztály: Ének, zongora, orgona, hegedű, összhangzattan, karének 1—1 óra, összesen heti 6 órában.

III. osztály: Orgona, hegedű, összhangzattan, egyh. ének, karének 1—1 óra, összesen heti 5 órában.

IV. osztály: Orgona, hegedű, egyházi zene, az énektanítás módszere, karének heti 1—1 óra, összesen heti 5 órában.

Az ének és zenére fordítandó összes órák száma tehát hetenkint 21-et teszen ki. Megjegyzendő, hogy e tantárgyak nagyobb része gyakorlati irányú lévén, a növendékek létszámához képest esetleg több irányú összevonás válik lehetségessé, vagy szétválasztás mutatkozik szükségesnek, így tehát ezen szám a tanár szempontjából esetleg csökkenhetik, vagy emelkedhetik, a mi természetesen a növendék elfoglaltságát egyáltalában nem módosítja.

A tanítónőképzőket illetőleg, mivel ott az óraszámnak nagyobb mérvű szaporítása nincsen okadatolva, a bizottság heti 16 órát ajánl, osztályonként 4 órájával számítva, a következő tantárgy elosztással:

I. oszt. első félév: ének 4 óra. Második félév: ének 1 óra, zongora 3 óra.

II. oszt.: ének 1 óra, karének 1 óra, zongora 2 óra.

III. oszt.: összhangzattan 1 óra, karének 1 óra, zongora 2 óra.

IV. oszt.: összhangzattan s az énektanítás módszere 1 óra.

Karének 1 óra, zongora 1 óra, iskolai harmonium 1 órán.

11. Rajz és szépírás.

A népiskolai rajzoktatás eredménytelenségének egyik okául a népiskolai tanítóknak ezen szakban nyert hiányos előképzettsége lévén tekinthető, már a közoktatási tanács szükségesnek tartotta a tanítóképzői tanterv módosítását és a rajzórák fölemelését. Az általa kevés módosítással elfogadott javaslattal (I. Tképző 1890. X. füz.) egybehangzóan az

albizottság a következő óra- és tanterv-vázlatot ajánlja a t. választmány figyelmébe:

a) Rajzolás.

I. oszt.	Heti 4 óra.	A síkdíszítmények elemei. Síkmértani szerkesztés. Rajzolás az iskolai táblán.
II. „	„ 4 „	Színes síkdíszítmények. Szemléleti látszattan. Mér-tani ábrázolás, nőképzőkben ennek csak elemei, bővebben a színes síkdíszítmény.
III. „	„ 2 „	Domború díszítmények és tárgyak r. árnyékolással. Színes síkdíszítmények. Szintan.
IV. „	„ 2 „	Előkészítés a népisk. rajztanításra.

b) Szépipírás.

I. oszt. heti 2 óra. Magyar és német folyóírás. Rondírás. Az írás-tanítás módszere.

A rajzra és szépipírásra fordítandó órák összege tehát 13 ($12 + 1$).

A különféle írásmenek gyakorlása havi házi feladatok által az egész tanfolyamon át folytatandó s ennek ellenőrzése tekintetében a II. III. és IV. osztályra nézve az igazgatónak kell intézkednie. A táblán való írásra a növendékeknek az egész tanfolyam ideje alatt kell alkalmat adni. Azon-kivül a tanári testület minden tagjának kötelessége az írásnál a növen-dékeket rendességre, tisztaságra és tetszetősségre szorítani és szoktatni.

A kitűzött óraszám talán nagynak tűnik. Ne feledjük el azonban, hogy a rajzolás gyakorlati tárgy, melynél kell, hogy a magyarázatot és szemléletet nyomban kövesse a sok időt igénylő kivitel. Ezért, de másrészt azért is, mivel osztálytanítás esetén is szükséges, hogy a tanárnak a magyarázat után maradjon annyi ideje, hogy minden növendék munkáját külön-külön megsejmelje s szóbeli vagy gyakorlati utmutatásokkal szolgáljon, kellett ezen tárgyra az alsóbb osztályokban 4—4 órát — azaz 2—2 kettős órát — felvenni.

12. Test-gyakorlás és játék.

A test-gyakorlás és játék tanítására a bizottság a tanítóképzők tan-tervébe felvett osztályonként 2—2 órát, illetőleg a régi óraszámot válto-zatlanul meghagyta. Hangsúlyozni kívánja azonban, hogy a játékra s a testgyakorlás tanításának módszerére nagy gond fordíttassék.

A tanítónőképzők tantervébe e czímen hetenként és osztályonként 1—1 órát vél felveendőnek, mely alkalmas kiegészítést fog nyerni a játék, a táncz, valamint az újabban örvendetes módon felkarolt kor-solyás tanítása, valamint a kirándulások megtartása által.

A kézimunka, a kézi ügyesség, valamint az egészségtan s életmentés tanítására vonatkozó javaslatok a 9. pont alatt sorol-tattak fel.

Mindezek világosabbá tételére szolgáljon az óráknak s a tantárgyak-nak alábbi táblázatos kimutatása:

Sorsz.	Tantárgy	I. o.	II. o.	III. o.	IV. o.	Összesen	Jegyzet
1.	Hittan	2	2	2	2	8	
2.	Neveléstan	—	3	3	2	8	
(1. 9. sz.)							
3.	Gyakorlati tanítás	—	—	1	10	11	
4.	Magyar nyelv	4	4	4	2	14	
5.	Német nyelv	2	2	2	2	8	
6.	Mennyiségtan	3	3	3	2	11	
7.	Földrajz	2	2	2	—	6	
8.	Tört. és alkotmányt.	2	3	2	2	9	
9a.	Természet tudomány.	3	2	5	2	12	
9b.	Gazdaságtan és kéz- ügyesség	4	4	4	4	16	Tanítóképzőkben év- szakonként 4 4; ta- nítónőképzőkben egész éven át 2+2.
10.	Ének és zene	5 (4)	6 (4)	5 (4)	5 (4)	21 (16)	
11.	Rajz és szépirás	6	4	2	2	14	
12.	Torna	2 (1)	2 (1)	2 (1)	2 (1)	8 (4)	
Összesen :							
	A tanítóképzőben	31	33	33	33	130	Az összegezésben nincsenek beszámítva a gazdaságtani és kéz- ügyességi órák szá- mai, továbbá az egész- ségtani kurzusra for- dítandó órák.
	A tanítónőképzőben	29	30	31	31	121	

A kimutatás végeredményeit újlag hangsúlyozandóknak találjuk.

Az I. oszt.-ban 31, a II. III. IV.-ben 33 a heti órák száma, a tanítónőképzőkben pedig $29 + 30 + 31 + 31$.

Hogy az órák száma az első évfolyamokban mutat legkevesebbet, ennek oka az, hogy az albizottság számolt azokkal a nehézségekkel, melyekkel a különböző képzettségű, különböző egyéniségű növendékek összeverődése, legalább körülbelölleges egyszínvonalra helyezése jár.

Hogy a legfelső osztály (a IV.) még ezen átdolgozott javaslatban is oly nagy óraszámval van megterhelve, az, ha teljes mentségét nem is, de legalább magyarázatát találja abban, hogy az óraszámot a mindkét értelemben vett gyakorlati kiképzés célját szolgáló tantárgyak foglalják le.

A javasolt óra-számokat csökkenteni érzékenyebb veszteség nélkül alig lehet, mert mindaddig, a míg a tanítókat emancipálni nem tudjuk bizonyos mellékes célok szolgálata alól, s míg vissza nem tudjuk őket hódítani igazi céljuknak, az iskolának, mindaddig az óra-számok e félelmetes nagyságával igen komolyan kell számolnunk.

Budapest 1891. november 28-án.

Thuránszky Irén
elnök.

Sztankó Béla
jegyző.

A tanítóképzők tantervének újra alakítása kérdésében.

Igen tisztelt Titkár úr! Megvallom, sokáig tépelődtem, míg e sorok leírására s az Ön kezeihez küldésére mintegy rábeszéltem magam.

«Mikor ezeket tészed, mi hasznát vészed?» — azaz: mi haszna lésszen ebből az ügynek?! Fársztod vele magadat, untatod vele a szerkesztőt, kinek alighanem káprázik a szeme a sokféle kezek ákom-bákom írásainak olvasásában, a feje bizonyosan elkábúl a sok-sok, így-úgy, emígy-amígy véleményytől!

Tizenhatféle tantárgy, heti órák száma 10, 11, 12, s így tovább egész 18-ig; lám-lám: egyik 10 óra alatt elvégzi azt, a mire a másiknak 18 óra kell; nekem a végig olvasása is elég gondot adott, hátha most már választani kellene: «Melyiket szeretem, melyiket szeretem?» . . . . Hát egyiket se egészen; nekem is vannak, mondjuk, bogaraim, a melyeket — nagyon természetes — magam nem tartok «csudabogarak»-nak, hanem afféle egészen kifejlett lényeknek, melyeknek elég idejük volt többféle változáson keresztül menve, határozott alakot ölteni; szóval, hogy a dologra térjek: nekem is vannak bizonyos nézeteim a tanítóképzők tantervének újra alakítására vonatkozólag általában is, de különösen azon tantárgyakra nézve, melyeknek tanításával foglalkozom, t. i. a «Magyar nyelv és irodalom» s a «Történelem és alkotmánytan» tanítására nézve. Kérem szeretettel: olvassa el, s ha miben érdemesnek tartja, mikor összejönnek, említsen föl belőle; hidje el: a szándék, a jóakarat bennem is megvan, hogy használják a mi ügyünknek!

Szólok hát a mi tantervi munkálkodásunkhoz elsőben általános szempontokból.

I.

Sok szép óhajt fejeztek ki munkás kartársaink e lapok hasábjain. Figyelemmel olvastam a szebbnél-szebb terveket, egyik radikálisabb mint a másik; s valóban örülnünk lehetne s kellene, ha el tudnók hitetni magunkkal, hogy azok valósággá válnak. A tanerők szaporítása, több előképzettség, arravalóság a növendékekben, a tanítás anyagának, az órák számának azokra való tekintettel megállapítása, a nevelés, főkép a tanítás módjának fejlettebb igényeinknek megfelelő meghatározása: a legmúltóbb törekvések a mi országos egyesületünk vezérlő férfiaihoz. Bizom is az ő bölcsességükben; de a sokféle tervezgetések, a miket természetesnek talállok az átalakulás folyamában, félve bár, mégis megvallom, bennem a kételkedés szellemét keltik föl, hogy a meglevő «túltengés»-t nem apasztjuk, hanem növeljük.

Várható-e elsőben is a tanerők szaporítása?

Ha a jelek, melyekből erre helyesen következtetnünk lehet s szabad, nem csalnak: a felelet az, hogy nem!

Országos állapotainkból a nálam avatottabbak talán mást, de én ezt következtetem. Nagy kérdés: változnak-e azok a mi előnyünkre akkor, mikor onnan, a honnan messzebb lehet látni, mint a mi körünkből, az hangzik felénk, hogy a meglevő keretben igyekeztek fejleszteni a népoktatás ügyét. Igénytelen véleményem tehát az, hogy nekünk az adott hely-

zetre tekintettel kell lennünk s a meglevő tanerőkkel haszonnal betölthető óramennyiséget kell a tervbe minden tantárgyra nézve fölvennünk.

Tanár, a kinek nem egy szak, hanem egész csoport tantárgygyal kell foglalkoznia, kinek legtöbb esetben családja s gyermekei vannak, a kikért szintén kell fáradsnia, hogy kellően gondozhassa, illetőleg nevelhesse, — heti 19—20 óránál többet nem tölthet be haszonnal a tanteremben.

De tegyük föl, hogy a tanerők szaporíttatnának, vagy hogy mi meglevők, erőnk megfeszítve, 22—24 órát tanítanánk: lehet-e, szabad-e növendékeinknek több tanórát adni az eddiginél?! Csaknem lehetetlennek tartom, kivált a felső osztályokban. Tantervünk jelenlegi óraszámával mellett is van nap, melyen d. e. 8—12-ig, d. u. 2—5-ig, sőt zongora-gyakorlat alkalmával esti 6—7 óráig el van foglalva a tanuló a tanteremben. Mikor pihen? Mikor készülget? Mikor készíti el házi feladatait? Van-e, lehet-e, ezeket mellőzve, a tanulónak oly erős figyelő képessége, hogy még több tanórán keresztül elevenen, állandóan figyeljen?! Tapasztaljuk valamennyien a különbséget az első és a harmadik tanóra között.

Számíthatunk-e továbbá több előképzettségre, arravalóságra növendékeinknél?

Azt hiszem: a most átalakítás alatt levő tanterv újra átalakítás alá kerül, mire bekövetkezik.

Tagadhatatlan, hogy éreztetik hatásukat már a közel jövőben tanítótársaink helyzetének javítására irányzott azon törvényjavaslatok, melyek — megvagyok győződve — törvényerőre emelkedésük s életbeléptetésük után rövid idő alatt több jót árasztanak a hazai tanítóságra, mint a mennyi bizalommal ma sokan fogadják. Azt is fel kell tennünk, hogy oktatásunk minden fokon jobb-jobb lesz s ennél fogva az emberi elmének nagyobb fejlettségével találkozunk azon korban, melyben növendékeink kezünk alá kerülnek. Nem szabad mégsem vérmes reményeket táplálnunk. Van sok más állás, foglalkozás, mely elviszi az ifjúság képesebb nagyrészét a tanítói pályára lépéstől. Ki négy osztályt jelesül végez a középis-kolákban, talál alkalmat tovább képezni magát. Reményleni sem merem, hogy hat osztályt jól végzett ifjaink tanítói pályára jöjjenek még ez idő szerint. De, őszintén megvallom, tapasztalhatjuk azt is, hogy u. n. közep-tehetségű növendékeink, kikben van természettől szorgalom s nemes ambitio vagy sikerült bennök felköltönnünk azokat, igen jóra való, hasznos tagjai lettek a tanítótételnek. Véleményem ebből folyólag is az, hogy takarékosak legyünk az óramennyiség megállapításában. Mérsékelt munka fokozza a gyengébb kedvét is, míg a felettébb való megterhelés eljleszti attól az erősebbet is.

Nem szabad ezek mellett figyelmen kívül hagynunk azt sem, a mit úgy fenn, mint a társadalom minden rétegében nem ok nélkül hangoztatnak, hogy ne szánjuk az iskolai időt teljesen a szellemi erők fejlesztésére, hanem engedjünk időt a test fejlődésére, s arra, hogy napszaka többet lehessenek künn a verőfényen.

Megvallom: engem is kísértett a szaktanárok természetes kísértete, talán méltán, ha a szobán forgó tárgyakat tekintjük; de föltettem magamban a kérdést: quid valeant humeri. Ha valamennyi szaktanár, hivat-

kozva, a mi igen természetes, tárgya fontosságára, 3—4 tanórával többet proponal, üljön be a növendék a tanterembe reggel, napköltekor s napnyugtakor hagyja el, mégsem éri végét!

Ime, ezekre gondolok általában, mikor azon nézetemet fejezem ki, hogy a tanórák szaporítását lehetőleg kerüljük; s ezekből folyólag csak egygyel emelném a nyelv- és történelmi tantárgyak heti tanóráinak számát, s ez az egy — a történelemre esnék.

Mik által segítenék tehát a dolgon, hogy nagyobb eredményt érhetnénk el, mint eddig? Részben a tananyag beosztása, részben a tanításmódjának biztos meghatározása, végül jó tankönyvek használata, illetőleg czélszerű taneszközök készíttetése által.

A nyelv, t. i. a magyarnyelv, irodalom s irodalomtörtént tanítására megmaradna az eddigi óraszám, azaz:

az I. osztályban heti 3,
a II. osztályban heti 3,
a III. és IV.-ben heti 2—2 óra.

összesen 10 óra.

A történelem és alkotmánytan tanítása helyet foglalna mind a négy évfolyamban, egy-egy osztályra heti 2—2 órát véve föl, heti 8 órával.

A magyar nyelvi és irodalmi oktatás tárgya maradna, mint volt:

az I. osztályban nyelvtan,
a II.-ban általános irálytan, levelek, közéleti iratok s a prózai írásművek fajai,
a III.-ban költészeti műfajok s a szónoklás tana,
a IV.-ben irodalomtörténet.

A történelmi s alkotmánytani oktatás tárgya lenne:

az I. és II. osztályokban világtörténelem,
a III. osztályban magyar történelem,
a IV.-ben alkotmánytan.

A magyar nyelvi s irodalmi tanításnak kiváló tárgyai mellett helyet adunk az I. osztályban olvasási, helyesírási és fogalmazási gyakorlatoknak, a II. és III.-ban olvasás-, illetőleg szavalás- és fogalmazásnak, a IV.-ben már csak a fogalmazásnak.

A tananyag megválasztása beosztása s a tanítás módjának megállapítása különösen azok, mikkel növendékeink munkáját könnyebbé tehetjük, illetőleg nagyobb sikert biztosíthatunk.

Ezekre nézve figyelmünket kiválóan igényli növendékeink leendő hivatása, a tanítás különféle ágainak egymással helyes kapcsolatba hozása, a gyakorlatiség elvének mindenek felett diadalra juttatása.

Soha sem kellene felednünk, hogy növendékeink elemi iskolában tanítanak majd, a kik akaratlanul is utánunk indulnak és sok dologban teszik azt, a mit tőlünk láttak, hallottak. A tudományos követelmények, színezet ne csábítsanak bennünket tova a körből, a melyben maradnunk növendékeink érdekében föltétlenül szükséges.

Törekedjünk arra is, hogy növendékeink minnél többet tudjanak:

de még inkább igyekezzünk arra, hogy mennél jobban megismerjék a tanuláshoz, az ismeretek szerzésének helyesebb útjait. Ki jó úton jár a tanulásban, megszerzi magának, úgyszólván, észrevétlenül a képességet, hogy helyes utat kövessen majd a tanításban. Azt akarjuk, hogy növendékeink a népiskolai elemi oktatás egyik főelvének, a gyakorlatiásnak megfelelően tanítsanak; mutassuk meg nekik ezt a tanítóképző oktatásban, szóval ne adjuk föl azt a szép elvet, a mely eddigi tantervünkben kifejezést lelt ugyan, de részleteiben nem volt alkalmazható úgy, a mint kellett volna: legyen a tanítóképzői oktatás az elemi iskolai tanítás előképe!

Mindent a maga helyén és idején! Nyelv- és irodalmi oktatásunkban állapítsuk meg ennél fogva biztosan, részletesen az anyagot ebbeli oktatásunk minden ágára nézve, hozzuk egymással helyes kapcsolatba a különbözőféle ismereteket, állapítsuk meg ezek után az eljárás módját.

Nem szorítkozhatunk osztályonként nyelv- és irodalmi oktatásunkban kizárólag egy-egy ágra; de ki kell jelölnünk azt, a melyikre főszűlyt helyezünk, így azt mintegy középpontul véve, a körül csoportosítjuk a többi és eleget tehetünk némikép a tudományos követelményeknek is, a mennyiben az alkalonszerűleg szerzett ismeretek meghatározott rendszerbe önthetők s így biztosítjuk azok állandóságát. Lenne tehát e nemű oktatásunk fő- illetőleg melléktárgya osztályonként az, a mit fönt elősoroltam.

Megpróbálom ezek után az anyag főrészeleteinek kimutatásával megvilágítani azokat, a miket eddig előadtam.

Első osztály.

A) *Nyelvtan.* Beszéd, mondat, szó, szóhang. A szóhangok fajai, leírása. A szók nevei s fajai általában. A szóalkotás: alapszó (eredeti s idegen), képzett- és összetett szó. A szók külső részei, szóelválasztás. A mondat: fő- és mellékrészek. A mondat fajai: egyszerű és összetett; jelentő, felszólító (ennek alfajai), óhajtó (föltételes); tö-, bővített és hiányos; állító és tagadó (tiltó) mondat. A névszók mondatbeli viszonyai, a névszók ragozása általában. Az alany. A főnév, fajai és alkotása. Az állítmány. Az ige, fajai s alkotása. A tárgy a mondatban, tárgyrag. Az igeragozás. A jelző a mondatban, fajai s viszonyítása. Melléknév, számnevek, fajaik, képzésük. A határozó mondatrészek. a határozó ragok, névutók, a határozószók. A névmás, fajai s viszonyítása. Az igenevek. Az indulat- és kötőszók. Összetett mondatok. A szók rendje a mondatokban.

Az anyag beosztásánál gyakorlati alapra helyezkedtem. Így vélem elérhetőnek azt, hogy növendékeink a nyelvvel minden ízében megismerkedhessenek, kedvvel és érdeklődéssel tanuljanak, az egyes nyelvtani ismeretek ismétlésére, alkalmazására módot találjanak, egyik ismeret a másikban támogatást nyerjen! Jól emlékezem tanuló koromból: mennyire tájékozatlan voltam pl. a határozószók világos megismerésében a névmások fajai tanulásánál, mikor a határozószó hátul kullogott teljesen. Ilyszerű beosztással elérjük továbbá azt is, hogy felesleges ismétléstől megmenekszünk, a mi viszonyaink között, mikor legfőlebb 60—70 tanóra alatt el kell végeznünk az egész nyelvtant, nagy nyereség az is.

B) *Helyesírás.* Az anyagot következőkben állapítom meg: szók, egyszerű és összetett mondatok helyesírása, kivételes írásjelek.

A szók helyesírására nézve: a hallás és a szóelemzés jelentősége, a magánhangzó, az egy- és kétjegyű massalhangzó betűk írása, a tulajdon- és családnevek, idegen és a rövidített szók írása. A mondat végén álló írásjelek. Az összevont, egymás mellé rendelt, a függő mondatban, többszörösen összetett mondatban s a körmondatban használt írásjelek. Kivételes, t. i. hiány-, gondolat-, választó- és idéző jelek.

A mi az eljárást illeti, a fönt kifejezett elvnek megfelelően: mindent a maga helyén a nyelvtani anyaggal kapcsolatban! Természetes, hogy az olvasásnál az írásjeleket gyakoroljuk; s e mellett a tapasztalat arra tanított, hogy időről időre irassunk helyesírási gyakorlatokat. Legcélyszerűbbnek találom a mondatok osztályozásakor, az egyszerű mondatok részeinek s az összetett mondatok fajainak tanításakor végeztetni a gyakorlatokat az azokra vonatkozó elméleti ismeretek megszilárdítása végett is. Ilyenmű rövidebb gyakorlatot 25—30 at készíthetünk. Ebbeli tanításunkra külön tanórára szükségünk nincs.

C) *Olvasás.* Gépies, értelmes és szépolvasás. A gépies olvasás kellékei: a biztoság, tisztaság, folyékonyság és hibátlanság. Az értelmes olvasásra nézve: az u. n. központosági jelek, illetőleg az ezek által meghatározott szünetek, a jelentékenyebb mondatrészek kiemelése, t. i. a hangsúly. A szép olvasásra nézve: a hangszínezés, t. i. a különféle érzelmeknek megfelelő hangadás és hanghordozás. Külömbőség a vers és folyóbeszéd közt.

Eljárás. Az olvasási ügyesség fejlesztésére a nyelvtani heti órákból egyet fordítunk. Olvasatás közben a nyelvtani ismeretekben való haladottságra való tekintettel folyton ügyelünk, hogy a növendékek az imént vázolt kellékek szem előtt tartásával olvassanak. Hibáikra folyton figyelmeztetjük őket; megbíráltatjuk az olvasást. Jól vezetve e gyakorlatokat, ezekből tanulják, illetőleg szokják meg a növendékek a helyes olvasást. Sok szabálylyal hiába terheljük az emlékezetet; ügyességet (az olvasás pedig az) gyakorlat által lehet szerezni, épúgy, mint uszni csak vízben lehet megtanulni.

Nagy nehézséget okoz a vers olvasatása. Természeté vált rossz szokás ellen nehéz harcolni; növendékeink, tapasztalat, nagy részt bele-nőttek e hibába, s alig van nehezebb dolog, mint a megromlott rhythmikai érzéknek megváltoztatása. A verssor czezurája, vége: mind megannyi nyugvó helye a kényelmes fölületességnek, akár van értelmi szünet, akár nincs. Az egyhangú, illetőleg éneklő versolvasás ellen is legjobb szer a szoktatás, a gyakorlás; de a mint a folyó beszédben segítségünkre van a nyelvtan, segítségül kell vennünk a versolvasásra nézve is; e mellett segítségünk a verstan, hogy a növendék az értelmi és rhythmikai kellékeket össze tudja egyeztetni. Mennyiben? Alább szólok róla.

A gyakorlást hangsúlyozom tehát, az előadási ügyesség fejlesztésére nézve pedig tanultassunk időről-időre folyóbeszédbeli és verses darabokat, rövidebb részleteket olvasókönyvünk arra alkalmas olvasmányából.

Az, a ki megtanult maga jól, helyesen olvasni, előadni, példájával rávezeti erre, mint tanító, növendékeit is.

D) *Fogalmazás.* Gyakorlati előkészítés az írásművek megértésére s főkép utánzó készítése fogalmazási dolgozatoknak.

Írás, írásmű. Az írásművek czélja, főfajai. Az írásmű lényeges részei: tétel (tárgy), tartalom, alak. A kifejezés, előadás különfélesége az írásmű czélja szerint: egyszerű, szép előadás, ezek főbb kellékei. Folyóbeszédbe és verses előadás. A vers lényege, a rhythmus. Hang- s gondolati rhythmus. A rim. Hangsúly és időmérték a szókra nézve. Hangsúlyos és időmértékes ütem. Ütemes vers, időmértékes vers.

Hogy mennyit s miképen adjunk elő ezekből, a cél határozza meg. Annyit, a mennyi az olvasmányok tartalmi s alaki megértéséhez szükséges általában. Más a növendék olvasása, előadása, ha a tárggyal, tartalommal tisztában van s képes már ezekből következtetni az alakra, illetőleg megérti a kettő között levő szoros egybefüggést; különösen más a tanulása. Miképen járunk el? Tán tankönyvet adjunk a növendék kezébe? Véleményem az, hogy tisztán gyakorlatból, magukból a különböző olvasmányokból, a tanár útmutatásaiból, alkalmyszerű magyarázataiból sajátítsák el a növendékek az olvasási órákon. Részben tanulják ők már megelőzőleg, mielőtt a tanítóképző falai közé jöttek, ezeket; az alkalmyszerű magyarázat, mint ismétlés, tudatosabbá teszi ismereteiket, eredményesebbé olvasásukat. Gyakorolják e nemű ismereteiket dolgozatok készítésével akár utánzó, akár eredeti legyen. Ez utóbbira nézve megjegyzem, hogy az I. osztályban nem mennék túl a leírás könnyebb fajtái körén; az elbeszélés, melynek gondolt tárgyának kell lenni, legtöbb esetben a lélek ezen fejlettségi fokán nagyon kétes értékű. Miért kiznók a növendéket? Általában olyannak tartom az elbeszélő műveket e tekintetben, a melyek annyira meghaladják növendékeink tehetségét, hogy csak egyes kiválóknak tudnak valamire való dolgozatot készíteni. — Még a takarékoságra hívom fel a figyelmet a dolgozatok készítettetésében. Mindig bizonyos szemrehányást érzek magamban, mikor a tanévnek már első hónapjában kell adni a növendéknek dolgozatot, akkor, a mikor még lehetetlen annyit közölni vele, hogy igazán haszonnal foglalkozzék. Nem lenne-e czélszerű akkor megkezdeni, mikor már az írásmű lényeges részéről beszéltünk előttük, rámutatva ezekre az egyes olvasmányok tárgyalása közben? S a tanév utolsó hónapjában, a mikor a növendék az egész évi tananyag átvezetésére, ismétlésére van utalva, a legtöbb tárgyból nem lenne-e tanácsos az írási dolgozatok készítésével felhagyni? A növendék, ki több órán keresztül kénytelen a tankönyvek mellett figyelmét, szellemét fárasztó munkával foglalkozni, alig rendelkezik annyi idővel, hogy tételéről gondolkozhassék, anyagot gyűjthessen s azt kellőkép rendezve, elkészíthesse dolgozatát úgy, mint a többi hónapokban.

Második és harmadik osztály.

Ez osztályokban nem tartom szükségesnek változtatni eddigi tantervünket; annival toldanám meg, hogy az I. osztályban a verstanra vonatkozólag megkezdett általános tudnivalókat, rendszeresen tanítanánk a II.-ban, hogy a III.-ban a költeményfajok tárgyalására több időnk lenne. Olvasás, dolgozatok készítettetése az I. osztályban megkezdett módon haladna eddigi tantervünk értelmében. A III.-ban a szép olvasásra fordítsunk kiváló gondot, hogy növendékeink ügyesedjenek, s a szavalás főbb szabályait a szónoklattannal kapcsolatosan adjuk elő. S mivel a heti 2 óra

csakugyan kevés a szavalás gyakorlására, hagyjuk ezt az ifjúsági olvasó- és egyéb körök gyűléseire, ott a kiválóbbak gyakorolhatják. Megelégszem, ha elérhetjük azt, hogy növendékeink szépen tudnak előadni: tanításhoz szép előadás, nem szónokolás szükséges. A dolgozatok készítésében a dolog természetéhez képest mindig több-több önállóságra törekszünk növendékeinkkel. A dolgozatok tárgyát ez osztályban is a prózai írásművek fajai képezik, főképp az értekezések. Költemények iratását általában mellőzendőnek tartom; a jobbaktól vegyük szívesen, ha önszántukból írnak, de ne kívánjuk meg. Mindig úgy járunk el a tanításban, hogy a növendék az illető írásmű- vagy költeményszabályait magából az írásműből tanulja meg, vonja el; elégedjünk meg kevesebb szabálylyal, fő legyen: minél többet olvastatni, fejtegettetni!

Negyedik osztály.

Az eddigi tanterv szerint: irodalomtörténet, fogalmazás. Fogalmazási gyakorlataink tárgyai jól vannak megjelölve, azon változtatni nem kell. Annyit jegyzek meg, hogy a negyedik évfolyamban a két utolsó hónapban nem adnék írási dolgozatot, hogy a növendékek jobban készülhessenek, főképp addig, míg az évváró és tanítóképesítő vizsgálatok mai rendszere meg nem változik. A mi az irodalomtörténetet illeti: az életrajzokból csak a kiválóbb jelek életét ismertessük; fő lenne az irodalom általános viszonyait, az irodalom egyes ágainak fokozatos fejlődését, a nevezetesebb termékek szépirodalmi becsét, nyelvünk fejlődését megmutatnunk azokra alkalmas, jól megválasztott művek ismertetésével, illetőleg ezen alapján.

II.

Miért óhajtom, hogy a történelmet és alkotmánytant mind a négy évfolyamban tanítsuk?

Egyik czélom az, hogy a munkát arányosabban osszuk meg az egyes osztályok között. Tapasztalatom, hogy az emlékezet a felsőbb osztályokban, különösen a IV.-ben nagyon meg van terhelve. Pedagógia-történet, irodalomtörténet, magyartörténet, alkotmánytan kiválóan memorialis tárgyak mind egy osztályban.

Kevésnek találom a világtörténelemre az egy évet. Igaz, hogy heti 3 órával rendelkezünk; de az órák többsége felettte terhelő a memoriára a történelem tanulásánál. Sokkal több haszonnal taníthatjuk két éven át heti 2—2 órán, s ezzel a tanár is nyer. Alaposabban taníthat, így nagyobb kedvvel tanít. Hiába: igaz az, hogy a mi lelkesedésünkre is jótékony hatással van, ha több eredményt látunk; az eredménytelenség elkedvetlenít. Még inkább így van ezzel a tanuló; annak a nyeresége sokkal nagyobb; ennél fogva a történelem tanára örömmel tanít valamivel több órán, nem tekinti azt egyikünk sem tehernek.

Van ezen kívül egyéb okom is. Minden pályán szükségünk van idealizmusra; különösen szüksége van erre a lehető legnagyobb mértékben a tanítónak pályája küzdelmei között. Az ókori klasszikus világ, a görög-római világ ideális küzdelmeinek kiváló hatása e tekintetben tagadhatatlan; ezekkel foglalkozni az ifjaknak ép azon korban, midőn növendékeink

a tanítóképzőbe jönnek, éppen a pályára készülés kezdetén, foglalkozni többet, mint eddig nem maradhat üdvös eredmények nélkül.

Mennyivel többet tehetünk pedig, ha három hónap helyett egész tanévben foglalkozhatunk e tárggyal!

Hangsúlyozzuk és méltán, hogy növendékeinket az elbeszélésben, az előszóbeli előadásban minél jobban ügyesítsük. Mennyi sok szép alkalom van erre a történelmi tanítás közben, midőn megkivánjuk mindenkor, hogy növendékeink a megtanult dolgokat szépen, folyékonyan mondják el; a szép, helyes beszédre való szoktatásban nagy segítségünkre van tehát e nemű oktatásunk, ezért is kell a történelmet több éven keresztül tanítanunk.

Végül megemlítem az u. n. általános műveltséget, a melyre való tekintettel is többet kell adnunk növendékeinknek, mint eddig adhattunk. Hányszor megtörténik, hogy fájlaljuk később, a mit előbb meg nem tehattunk; nem járt-e így sok növendékünk, midőn pályáján vette észre: mennyi mindent kellene még tudni? Hogy minket ne érjen a vád, tegyük meg a lehető a magunk részéről.

Az a nézetem, hogy a világ- és hazai történelmet külön tanítsuk, a mint az eddig is történt. Tanítsuk:

az I. osztályban: az emberiség őstörténetén kezdve az ókorból a keleti népek, görögök, rómaiak történetét, a középkorból annak első felét a kereszties hadakig;

a II. osztályban: a középkor második felét s az újkort 1815-ig;

a III.-ikban: magyar történelmet;

a IV.-ikben: alkotmánytant. — Az anyag megválasztásánál, beosztásánál arra törekszünk, hogy a növendék könnyen áttekinthető, világos képet nyerjen az emberiség életének fejlődéséről, megismerkedjék azon eszmékkel, melyek az emberiséget haladásában irányították, a hatásokkal, melyeket egyik nép élete a másikra gyakorolt, mind ama körülményekkel, melyek mind az egyes népek, mind a művelt emberiség törekvéseire, anyagi és szellemi munkálkodására befolytak: szóval arra törekszünk, hogy növendékeink az események mozgató okait, eredményeit megértve, magasabb szempontokból gondolkozzanak az eseményekről.

Igy: a keleti népek lakóhelyeinek különböző természeti viszonyai, a vallási érzelmek, eszmék keletkezése, változása az egymással való érintkezés folytán, egyéb műveltségi viszonyok; a műveltségnek terjedése nyugotra, ott annak változásai megismertetve a görögök vallásában, állami, társadalmi intézményeiben, tudományaiban, művészeti eszméiben, alapelveiben, a kettő: a keleti és nyugoti műveltség között levő különbség stb.: mindezeknek hatása a népek politikai életére. A persa világ-uralom, ez uralom alapjai, szemben ezzel a görög állami élet, ennek alapelvei. Ha az eseményekben rámutatunk ezekre, a tanulást is sokkal könnyebbé tesszük, a mennyiben nemcsak a memóriát, hanem a gondolkodó erőt is foglalkoztatjuk s az események ismerete állandó dulajdonává lesznek az ifjúnak. E módon kapcsoljuk össze a görögök történetét a rómaiakéval: mutatjuk meg a római birodalom elenyészése után alakult új államok történetében az ó- és középkori viszonyok, műveltség stb. között levő különbséget; ismertetjük a főbb eszméket, melyek a középkori államok

életében irányt adtak az emberek gondolkozásának és cselekvésének stb. — Így folyton ismertetve az eseményekben az okokat, eredményeket, elérjük azokat a czélokat, miket főleg főbb vonalaiban vázoltam.

Nem ismeretlen előttem az a vélemény sem, hogy (a mint a népiskolában is van) a történelem tanításánál, mihelyt azon korhoz értünk, a melyben a magyarok is a művelt népek sorába lépnek, kössük össze a kettőt: a nemzeti és világtörténelmet. A nélkül, hogy e felfogást elítélném, mert hisz egyik út lehet ép oly jó, mint a másik, kifejezem abbéli nézetemet, hogy én a kettőnek teljes egybekapcsolását a nemzeti történelem oktatásának eredményeire károsnak tartom; de hátrányos az az európai népek történetének tanítására is. Nehéz t. i. kisebb népnek története körül, a mely vezérszerepet számánál, helyzeténél fogva egymagában nem vihetett, úgy csoportosítani a többi, nagyobb népek történetét, hogy kellőképp kimagasodjék a nemzeti történelem az általános felett; a többit pedig annyira méltassuk, hogy belőle az esemény a maga teljességében kivilágoljék! Az események, melyek a közép- és újkor életének irányt adtak, melyek reánk is hatottak, nem nálunk kezdődtek, bennök nem mi vittük a vezérszerepet, tartok tőle, hogy ilyformán téves világításba, helyzetbe jövünk. A magyar nemzet történelmi szerepét, hivatását sokkal tisztábban feltüntethetjük, ha a magyar történelmet külön tanítva, a többi népeket csak annyiban említjük meg, a mennyiben a magyart hivatása betöltésében érdekelték, vele érintkezésbe jöven, művelődésében elősegítették vagy hátráltatták. Bajos dolognak tartom azért is, mivel a tanítóképzőben a magyar történelmet alkotmányunk fejlődésére, társadalmi-, általános művelődési viszonyainkra való tekintetéből is kell tanítanunk; ezt pedig könnyebben tehetjük külön s czélszerűbben is, mint ha figyelmünket több felé forgácsoljuk.

Alkotmánytani tanításunk tervén nem kell változtatnunk. Nyerünk ennek sikeresebbé tételére nézve azzal, hogy a történeti rész — a történelemnek előző évben leendő tanítása mellett — ismétlés lesz, így a többi megtanítására több időnk lesz; nyerünk még inkább tárgyilag, a mennyiben növendékeinknek, a történelemből szerzett ismeretek alapul szolgálnak arra, hogy biztosabban taníthassunk, tárgyunkat több oldalról megvilágíthassuk.

Tankönyveinkről s a taneszközökről kellene még szólanom tárgyaimra nézve; de jelen alkalommal végzem úgy is hosszúra nyúlt czikkemet. Ezekről a tek. szerkesztő s tiúkar úr engedelmével közelebb.*)

Csurgó.

Horváth József,

*) Köszönettel fogjuk venni, sőt kérjük; mert a tankönyvek ügye ép oly fontos problémája tanítóképzésünknek, mint a tanterv. E kettő együtt oldandó meg!

Szerk.

Az új óraterv-javaslatához.

Amint fokról-fokra haladnak a tanítóképzés megfeneklett viszonyainak javítását célzó munkálatok: azon arányban növekszik tiszteletünk és elismerésünk az egyesület t. választmányának nagybecsű és mindnyájunkat őszinte hálaára kötelező ügybuzgalma iránt. Közlönyünk útján többször hangzott a buzdítás felénk is, a kik a vidéken csaknem egyenkint más-más véleményen voltunk eddig, különösen a mi a részletes tanterv ügyét illeti. E jóakarató buzdításnak bizonyára ezért volt oly csekély eredménye, mert egyetlen egy tanítóképző sem volt abban a helyzetben, hogy természetileg, egyértelműleg kidolgozott teljes tervezettel könnyíthette volna a központi választmány nehéz feladatát. De ezt nem írhatjuk az érdeklődés rovására. Közös óhajításunk volt láthatni egy, a központi választmánytól kidolgozott javaslatot, s inkább ennek alapján tenni meg észrevételeinket, a mi a dolog egyszerűsítése, könnyítése szempontjából is kedvezőbb helyzetbe juttat.

A részletes tanterv-javaslatról beszélni, minthogy ez még meg sem jelent, korai. A kik eddigelé indítványokkal léptek föl: sok elfogadhatót pendítettek meg, de egy sem jelöl ki föltétlenül elfogadható irányt. Egyben azonban valamennyi jó úton jár, hogy t. i. nem tesz különbséget a férfi- és nő-tanítóképző tanítási anyaga közt azon tárgyakban, melyekből úgy az egyiknek, mint a másiknak egyforma a képzettség felel meg. Mert a mostani tantervben akadunk különbségekre, még pedig a tanítónőképzők hátrányára: ilyen, teszem, a pedagógia, a magyar nyelv és irodalom, mely utóbbira nézve az összes tanítónőképzők meglehetősen egyöntetű és a szükségesség diktálta helyes eltérésben kerestek és találtak orvoslást. Ennek szerezzen jogos érvényességet az új tanterv is.

Az előttünk fekvő javaslatok közül egyik az anyagot törekszik sokasítani, másik az órák számát, — persze kiki saját tárgyai érdekében licizál. Ha már most ezeket czáfolgatni, latolgatni megjelenik az ellenkező vélemény: kész a végtelen polemia, a mi így írásban, havi közlönyben jobb, ha elmarad (? Szerk.), és átveszi a központi választmány szóbeli tárgyalása. Ezért hallgatott eddig a vidék; én legalább, a mennyire megítélhetem, ennek tudom be. Tán mégis kivételt tesznek a zenetanár kollégák, a kik meglehetősen kibeszélték magukat, de — úgy látszik — nem minden keserű utóíz nélkül.

Két szempontból kíván higgadt megfontolást az új tanterv.

Egyik az, hogy ne fokozzuk magasra igényeinket a tanítás anyagának mértéke iránt. Gondoljuk meg, hogy a tárgyi képzés inkább szorítkozzék szilárd, biztos alapvetésre, mint széles, de ingadozó alapra. Semmiesetre se járjon az alakí és főleg a gyakorlati képzés kárával. Okulhattunk eddig eleget. Láthattuk, mire számíthatunk az I. évfolyamba épő növendékek ismeretkörét illetőleg. Ha nem lesz előkészítő osztály, az I. évfolyam princípiuma legyen csak továbbra is: kiválóan az elemeknél kell időzni stb.

Azért a tanítási anyag mennyisége csak némely tárgynál emelhető, ha mindjárt az órák száma szaporodik is. Részemről az órák szá-

mának emelését inkább óhajtom a begyakorlás, az alaposabb felfogás és a gyakorlati kiképzés céljaira szentelni, mint az anyag sokasítására. Mert akkor ott vagyunk, a hol eddig. A cél elérésének esélyei csak azon arányt tüntetik föl, mint eddig. Tárgyat nem nevezek meg, mert bizonyára pro domo mea beszélnek. De hogy még se maradjak a szürke elmélet ködös homályában, mondok egy példát. Felméry kolléga úr «35—40 költeményt» vesz tervezetébe, (a mi derék munkálatának egyetlen megtámadható pontja); egy évre — ha csak nem ért ezen apró-cseprő műveket, epigrammokat, gnóákat mit, — ez sok, még akkor is, ha 4 órát tarthatunk 3 helyett. Tapasztalásom szerint egy középszerű terjedelmű költemény is, teszem: egy ballada, elnyel 3—4 órát; — olvasás, tárgyi, alaki, retorikai, prosodiai stb. méltatás, betanulás (2—3-szorra), a szaválás gyakorlása, a műfaj törvényeinek fölsíntetése, mind olyan követelmény, a melyeknek egyike alól sem oldhat fel bennünket még az a nemes intenció sem, hogy mennél több költővel ismertessük meg növendékeinket. No meg aztán engedjünk tért a szép prózának is, hiszen elvégre az is a költemény szépségeiből táplálkozik, vagy egészen is költemény lehet, de sok időt igényel. Vagy tán mégis meg lehet ismertetni és be lehet taníttatni 35—40 költeményt, de, kérdem tisztelettel: mekkora ⁰/₀ fogja ezt kifogások nélkül tudni? — hányan lesznek, a kik nemcsak hogy bemagolták s az év végén el is mondják, hanem hogy azon költői művel «meg is teljesedtek», hogy az lelküket meg is termékenyíté?

Mondom, nem szándékom vitatkozni, és bocsásson meg Felméry kartárs úr, hogy tőle veszem a citátumot; de ha ezt teszem, ott is mindig a javát keresem. Jó munkának még a fogyatkozásai is tanulságosak . . . Kisebb-nagyobb anthológiája a remek műveknek, ha jól kezeljük, egyaránt üdvös lehet. Attól függ, hogy ki ül a kathedrán.

Hogy az új tanterv részletei nem terjednek ki a költemények számára, pláne czímére, az természetes; noha a minimumot meghatározhatják. Sok függ attól, milyen volt a termés; tudjuk, hogy akadunk osztályra, a hol élvezet foglalkozni; s viszont van olyan is, a hova belépni is riadalom. — Nehogy tehát a túlterhelésre nyujtassék alkalom, óvakodjunk az új tantervet tárgyi szempontból túlkövetelővé minősíteni.

A másik szempont, hogy az órák szaporításának veszélyétől is óvakodjunk. Akár lenne emelve a tanárok létszáma, akár nem. Tekintsünk arra a fejlődésben levő növendékre! — ő az alany. Alig merem ugyan ideírni, de mégis megteszem főleg a tanítónőképzők érdekében, hogy a javasolt órák számát némely tárgyból még lehet apasztani. Vagy hol a franczia, kézimunka stb. óraszám? Hol a horvát s más a helyi viszonyoktól föltételezett idegen nyelv? Avagy — uram bocsá! — okvetetlen és minden képzőben 8 óra kell a német nyelvre? . . . A ki tud németül, annak sok, a ki nem tud, annak semmi.

Jól tudom, hogy ezért sokan rám esnek: «Hja, kérem, nálunk idegen ajkú a növendékeknek fele is!» de hát hány állami képző van, a hol ez nincs így? Hiszen csaknem valamennyiben így áll a dolog, boldog emlékü Eötvösünk magasztos intencziója szerint. Még Kis-Kun-Félegyházára is elvetődik néhány tót diák. De meg is magyarosodik. Máris darázs-fészekbe nyúltam, hátha még kimondanám, hogy a földrajz 2 órája a

III-ban, a történelem 2 órája a IV-ben szintén . . . Kérem, ezek az én tárgyaim! A másét nem bántom, pedig — ott is akadna . . .

Még egyet: a női kézimunka tantervének félremagyarázhatatlan, részletes szövegére különös és alaposan szakszerű munkásságát kérjük a t. bizottságnak!

Nem röstellem záradékkul ideírni, hogy: «Keveset, de jól.» Néptanítónál ez ne legyen üres frázis!

Pozsony.

Belányi Tivadar.

A német nyelv tantervéhez.

I.

A tanítóképző egy tantárgyára nézve sem ágaznak el a nézetek annyira, mint a német nyelvet illetőleg. Azon «nem adózunk» ízü tendenciától kezdve, a mely a német nyelvet mint szükségtelent kiírtja a tantervből, a tárgy fontosságának talán kelletén túl hódoló óraszaporításig az egyéni vélemények egész skálája nyilatkozott e témáról. Noha az óraterv megállapítására kiküldött bizottság megkísérelte akkordba egyesíteni e különböző hangokat, s jelentését a választmány lényegileg elfogadta, legyen szabad nekem is csak amúgy kimukkantani még egy utóhangot, a melynek talán hasznát lehet venni, ha majd véglegesen harmoniába hozzák e dissonantiákat nemcsak egymás közt, hanem a tanítóképző céljaival és feladataival is.

Nem akarom összegezni az eddigi nézeteket és elismerve azt, hogy e tárgyról már többen igen helyes dolgokat mondtak el a «Magyar Tanítóképző»-ben (1890. évf. 371. 382. 563. ; 1891. évf. 24 és utóbb 549—553. lap), ez alkalommal csak az óraterv-készítő bizottság jelentésére kívánok néhány szerény megjegyzést tenni.

Általán egyetérttek azzal, a mit a jelentés célul tűz ki a képzőbeli német nyelvtanításnak: «kulcsot adni a leendő tanító kezébe, a melylyel magának a német pedagógiai irodalom kincses házát megnyithatja». Csak-hogy én részemről kicsinylem azt a jelentés-kovácsolta kulcsot ahhoz a lakathoz képest, melynek valóságos vexir-zára van; az ember azt sem tudja, hol s hogyan dugja bele. Aztán nem elég a kezébe adni a kulcsot, bizony jó darab úton még el is kell vezetni egészen a kapuig; ahhoz pedig idő kell. Én is megelégedném azzal, ha a végzett növendék bírja annyira a német nyelvet, hogy a német pedagógiai irodalomnak hasznát vehesse, úgy az önképzés, mint a praktikus alkalmazás céljából. Ezt a jelentés külföldben így fejezi ki: «hogy *valamely* német pedagógiai író *könnyűszerivel* magyarra tud fordítani.» (Megvallom, hogy az aláhúztam kifejezéseket nem tartom eléggé szabatosaknak.) S ilyen jámbor igény mellett a javaslat fennen konstatálja, hogy «több a heti tíz óra a kelleténél, ha nem követelünk egyebet, mint hogy a képzőből kilépő tanítójelölt németül meglehetősen olvasni tudjon.» Első tekintetre szinte azt hinné az ember, hogy a mechanikus olvasás értendő ezen, annál is inkább, mivelhogy a jelentés azt is konstatálja, hogy a növendékek «az előismeretek majdnem teljes hiányával jönnek a tanítóképzőbe!» No de a jelentés nem is ki-

vánja, hogy ezek a tökéletes ignoránsok heti nyolcz órai oktatás után Kant és Hegel műveit fordítsák könnyűszerivel magyarra, hanem csak Pestalozzi, Salzmann, Kehr és Dittes stb. magától érthető stílusú és tartalmú munkáit. Hát én még ebben az eredményben is Tamás vagyok.

De én abba sem tudok belenyugodni, hogy a képzőbeli német nyelvtanításnak egyetlenegy célja az legyen, hogy a jelölt hozzá férheszen a német pedagógiai irodalomhoz. Ez ugyan a világtorgalom nagy útján bizton vezetne a tanítóképző specialis pedagógiai céljához, de ezt a célt gyakorlati szinten is elég kényelmesen el lehet érni. A magyar pedagógiai irodalom bevallott és be nem vallott fordításaiban körülbelül megtalálható minden, a mit egy tisztességes magyar néptanítónak okvetetlenül ismerni kell a német pedagógiából. S a mi talán még nem volna meg, hát kisebb munka volna azt magyarra átültetni, mintsem arra és csak arra az ország képzőinek mintegy 4000 növendékével évenként valami 80—80 órát (összesen tehát 320000 órát) vesztegettetni. Valószínű tehát, hogy a képzőbeli német nyelvtanításnak mellékesen néminemű más célja is van, mint a mit a jelentés concedál, t. i. a szorosan vett pedagógiai.

S e mellékcélok talán megegyeztethetők a tanítóképző többi főcéljaival: az általános emberivel s a specialis nemzetivel. Az előbbivel talán az általános műveltség és az egyetemes kultúrával való szolidaritás tekintetéből; az utóbbival pedig az összehasonlításnak különösen a tanítóra nézve rendkívül fontos azon eredményénél fogva, a mely öntudatossá, biztosabbá, tökéletességre törekvővé teszi nemzeti sajátunkat.

Nem akarok ez általános tételeken kérődzni. Azt az egyéni utilitarius momentumot is csak pedzeni akarom, hogy más ajkú hazai kollégáival szemben, akik anyanyelvükön kívül a magyar mellett még egy világnyelvet is értenek, a magyarajkú tanítónak bizonyára hátrányára volna, ha csak anyanyelvén tudna, ha ez mindjárt annak az államnak is úgyszólván anyanyelve.

Kapcsolatos ezzel némileg az a szempont is, a mely alá a képzőbeli tantárgyak esnek a népiskolában való helyzetöknél fogva. E tekintetben a német nyelv viszonya egészen sajátos. Nem lévén az általános népiskolának törvényben kötelezett tantárgya, az általános népiskolai módszer szempontjából figyelmen kívül volna hagyható. De másrészt az ország számos iskolájában, még pedig fontos helyzetű és jól dotált iskolájában több mint tantárgy: az oktatás nyelve. Kíváncs, hogy némely alkalmas situációjú állami képzőintézet abban a helyzetben legyen, hogy az ilyen iskolák szükségleteinek teljesen megfelelő magyar tanerőket képezhessen. Ez persze a helyi tanterv ügyére vonatkozik.

Ez alkalommal csak érinteni akartam e dolgokat. Legközelebb megkísértem, javaslatot előterjeszteni a német nyelvi tantervre nézve, vázolván egyúttal tervezetét a tanítóképző számára való ez elveken alapuló azon német nyelvi tankönyvnek, a melyen egy idő óta dolgozom.

H. A.

Még néhány szó a tanító- és tanítónőképzéshez.

A mily ügyszeretettel irtam a közlőny m. é. szeptember havi számában közzétett szerény cikkemet, melyben a mai tanítóképzés körüli hiányokra rámutatni s ezeknek pótlására célzó véleményemet elmondani igyekeztem: époly örömmel vettem tudomásul, hogy észrevételeimre két oldalról is történt hozzászólás, mennyiben a Magyar Tanítóképző szintügy, mint a Nemzeti Nőnevelés decemberi száma is tovább foglalkozik a felvetett tárggyal. Ez esetben csak azt sajnálom, hogy e fontos kérdésben a férfitanítók képzésével foglalkozó tanárok közül is fel nem emelte valaki szavát: mert úgy veszem észre, hogy az említett két hozzászólásban inkább az általam állítólag megsértett tanítónő védelméről van szó, holott egész cikkemnek iránya tulajdonképpen a tanító- és tanítónőképzés emelése volt. Erre kellett volna felszólalóknak reflektálni, ezt, mint valóban fontos tanügyi tételt kellett volna minden oldalról megvilágítani; mint tanító-képző érdemes igazgatónő és tanítónő bizonyára sok figyelemre méltót hozhattak volna fel saját tapasztalatukból, annál is inkább, mert nem lehet feltételezni róluk, hogy mint a népnek valódi barátai, látva a fennálló hiányokat, nem akarnának velem együtt szintén hozzájárulni a néptanítók cél tudatos kiképeztetésének javításához. Felszólalásomat azonban úgy látszik, nem fogták fel úgy, a mint az érte volt, s a hiányok felsorolását rosszakaratnak, méltatlan vádaskodásnak magyarázták, s buzgó védelmükbe vették a tanítónőt, a ki pedig a jelen alkalommal valóban nem szorult rá. Ha valaki, úgy én vagyok az, ki a tanítónőt és munkáját értéke szerint becsülni tudom, s azért semmi esetre sem érdemlem azt, hogy azok, miket mint közvéleményt felhoztam, felhoztam pedig tekintélyes szakférfiak és szaklapok alapján, velem szemközt mint »igazságtalan és valótlan vádak méltóképen visszautasítsanak.« De erről később, lássuk előbb az általános észrevételeket.

Legnagyobb csodálkozással töltött el, s mondhatom szinte kellemetlenül érintett egy a tanítóképzéssel különben a legkiválóbb eredménynyel foglalkozó igazgató-tanítónőnek azon észrevétele, melynek értelmében a tanítói munka és a nevelői nehéz feladat elvégzéséhez nem is olyan feltétlenül szükséges a felnőtt kor, lehet valaki jó tanító már 15 éves korában is, mert a gyermek inkább vonzódik a fiatal, mintsem »a gyakorlatban megcsontosodott kedélytelen« tanítóhoz. Megengedem, s az ellenkezőjét nem is állítottam soha, hogy a gyermek szívesebben játszik gyermekkel; elismerem azt is, hogy a szeretet nemcsak »nem az utolsó«, de igen az első nevelő eszköz, mely ha nincs meg a nevelői pályára készülő egyén szívében, úgy ne is kezdjen az embernevelés nagy munkájához; de azt határozottan tagadom, hogy egy 15 éves ifju vagy leány a nevelés szent céljainak tudatával bírhatna, s ehhez képest feladatát meg is oldhatná. Ha az általam nagyrabecsült igazgatónő most visszatekint azon mindenestre csak kivételes időre, midőn 15 éves korában 50–60 gyermeket tanított, a miért valóban kiváló elismerést érdemel mint olyan, ki párját valóban ritkítja: lehetetlen, hogy most saját maga is el ne ismerje, hogy az akkori foglalkozás növendékeivel valóban a szó szoros értelmében csak gyermekjáték volt, távol a tervszerű és öntudatos nevelés-

től, melynek célja a gyermek testi és lelki tehetségeit felébreszteni, fokozni, irányítani. Ezen nagy értelmi fejlettséget feltételező munkára egy 15 éves gyermekleány- vagy ifjú-elme határozottan nem képes, legfeljebb próbálgat, kísérletez, a mi azonban egy egész gyermeksereggel csak nagyon ritka esetben engedhető meg, vagy legalább is merész cselekedet.

Nem dönti meg tehát ezen ellenvetés azon állításom igazságát, hogy én még most is a 18 éves életkort sem tartom elegendőnek a nevelés-tanítás nagy kihatású munkájának megkezdhetésére. Fentartván ugyanazon érveket, melyeket multkori cikkemben felhoztam, csupán azt kívánom még hozzátenni, hogy egy 20—30, sőt több éves nő vagy férfi, ha egyszer magát a nevelői pályára lépni elhatározta és arra hivatott is, bizonyára fog rendelkezni ama bizonyos «nem utolsó eszközzel», melylyel tartósan magához fogja vonzhatni a vezetésére bízott apróságok ártatlan szívét. Mert bizony szomorú volna az idősebb tanítókra s főképen reánk tanító-nőkre nézve, ha gyermekeink csak addig ragaszkodnának hozzánk, míg az ifjuság bája vesz körül; nagyon bús napok várnának reánk, ha a nevelés-tanítás terén elaggya, boldog családi kör hiányában, még növendékeink szeretete sem melegítené és ragyogná be életünk utolsó szakát!

A felhozott többi ellenvetésekkel szemben újból is csak azt hangoztatom, hogy nézetem szerint a nevelés minden valódi barátjának sürgetnie és követelnie kell a tanítók előképzésének emelését s különösen a pedagógiai képzésnek tökéletesbítését. Ezt egyébként nem állítom én csak, a ki, mellesleg legyen mondva, a tanítóképző jelenlegi szervezetét is ismerem, — nem is tulajdonítom magamnak ezen állítás elsőségét, mert jól tudom, hogy a nálunk sok tekintetben intelligensebb külföld, s kiváltképen azon államok, a melyek kultúra tekintetében magasán állanak fölöttünk, rég dolgoznak azon, miként kellene a tanítók kiképzését s ennek megfelelően a tanítói tekintélyt, magasabb fokra emelni. Nagytekintélyű tanácskozások tárgya volt már annak megbeszélése, nem kellene-e kötelezővé tenni a leendő tanítóra nézve is az összes gymnasialis osztályok elvégzését. Nem jutott azonban eszébe senkinek állítani, hogy a leendő tanító ne vehetné hasznát azon ismereteknek, melyeket 10—12 éves korban a gimnáziumban elsajátított, mert hiszen a mit a gyermek megtanul, arra az ifjú tovább épít s a tanultaknak folytonos gyakorlása és bővítése azokat mindinkább meggyökerezetteti a lélekben, jobban talán, mintha ugyanazon tárgyakon több ízben kezdettől fogva ugyan és mindig más szempontból, de az idő rövidsége miatt mindig csak futva menne végig. Azután vajjon az egyetem nem támaszkodik-e szintén csak a gimnáziumban szerzett általános ismeretekre? Nincsenek-e oly tárgyak, melyeket a különben igen szakképzett ügyvéd, orvos stb. csak a gimnáziumban tanult s mégis általános ismeretkörét igen előnyösen bővítik? Csak tudjon minden tanítójelölt az általános ismeretekből annyit, a mennyit a gimnázium, vagy a mint illető helyen kifejtettem, az átalakított felsőbb leányiskola (tehát nem a jelenlegi szervezetű, s a képzőhöz nem is oly viszonyban levő, a hogy azt a most fönálló szabályzatok megengedik) nyújt, csak birjon annyi tájékozottsággal minden tudomány terén, mint a mennyivel egy érettségi vizsgát tett ifjú rendelkezik; s ha ezen általános tájékozottság mellett megszerzi az igazi pedagógiai szakképzést oly érte-

lemben, mint azt már más helyen kifejtettem, akkor tanítóink mégis csak alaposabb és céltudatosabb készültséggel lépnek a munka mezejére, mint ahogy az a jelen gyakorlat mellett történik.

Nem tartom tehát elegendőnek még azt sem, ha minden harmadnegyedéves tanítójelölt 10 gyakorlati tanítást tart is évenként, de ha kijön az életbe és egy falusi iskolát átvesz, akkor még sem tud nem tanítani, sem tantervet készíteni, de még iskolájának külső vezetéséhez és rendtartásához is ritka esetben ért. Ezt állítom nemcsak saját 15 évi tanítói működésemre támaszkodva, de állítom tanfelügyelők nyilatkozatai nyomán, kiknek véleményét a fiatal, képzőkből kikerült tanítókra nézve ismerem: azt állítom, hogy konkrét esetekre is hivatkozzam, rokonaim és ismerőseim helyzetét látva akkor, mikor a képzőkből kikerültek s állásukat elfoglalták. Pedig ezek nem 15 év előtt, hanem azóta és egymás után végeztek a képzőintézetet, ott is a legjobb tanulók között foglaltak helyet s az életbe kilépve, eleinte mégis nehezen tudtak boldogulni, csak az idő s saját kísérletezésük s szorgalmuk tette őket is már eddig jó tanítókká. Amde hány van olyan, a ki megelégszik már azzal is, a mit a képzőben tanult s pályája iránti lelkesedése hiányában tovább nem halad! Állításaim tehát nem légből kapottak, valótlanok, nem csupán feltevésen alapulók, hanem igenis az élet által bizonyítvak be. Nem mondom ezzel azonban, s ezt kijelentem, nehogy valaki ismét személyi sértésnek vegye, hogy itt egyik vagy másik intézetet lehet okolni hibás eljárásért, vagy hogy tán az igazgatók vagy tanárok minden tekintetben felelősségre vonhatók a tanítók jóságáért, vagy nem használhatóságaért, — én egyedül a tanító (tanítónő) képzés módját nem tartom ez idő szerint eléggé alaposnak arra, hogy a népnevelés-oktatás a valódi, nemes értelemben legyen keresztülvihető, mert a tanítóképzés szervezetét a jelen alakjában még hiányosnak tartom. Összes erőmből pedig azon szeretnék lenni, hogy a népnevelés szép eszméje úgy legyen megvalósítva, a mint az népoktatási törvényünk lánglelkű megalkotója előtt lebegett, óhajtanám, hogy a tanítói pálya mindenki által tisztelőben és becsületben tartassék. Ez pedig nem lesz gondolható csupán akkor, ha fizetéseink megjavíttatnak, hanem ha belső értékünk fog emeltetni, hogy pedig ehhez a jelen viszonyok között még igen sok kíváncsi, arról mélyen meg vagyok győződve.

Jelzettem két fölszólalásban a tanítónőkre felhozottakra általában az az észrevételem, mint röviden már jeleztem is, hogy czikkírók egyszerűen félreértettek; én a tanítónői kart nem vádoltam, hanem ecseteltem a közvéleményt, mely a tanítónők munkáját kicsinyléssel fogadja s csak igen ritka esetben szavaz elismerést még az igaz érdemnek is. Ezt észreveheti, a ki a napisajtót figyelemmel kíséri, ezt mutatják férfi kollégáink nyilatkozatai, milyeneket tanítói tekintélyektől hallhatunk, valamint olvashatjuk egyes szaklapokban a tanítónő alkalmazhatóságáról folytatott eszmecsereket (hivatkozom itt egyebek között Lakits Vendel fővárosi igazgató-tanító szavaira, melyeket az 1890. évi IV. egyetemes tanító-gyűlés alkalmából mondott, valamint a többi között a Néptanítók Lapjában és Néptanodában megjelent cikkekre, melyeket a szakirodalmat figyelemmel kísérők bizonyára tudomásul vettek). Nekem igen

fáj ez a kicsinylő modor, nem magamért, mert mint már említém is, a vádakból nem veszek semmitsem magamra, hiúságomat sem sértik; hanem fáj lelkiismeretes munkánknak ezen kicsinylése, az egész tanítónői kart sajnálom, hogy önfeláldozó munkásságáért jutalmul ily hangot kénytelen tűrni, — azért szólaltam fel, s hozzátettem, hogy a tanítónők legnagyobb része ilyen lehet (nem úgy irtam, a hogy idéztetett, hogy legnagyobb része ilyen lehet, mert így más értelmű), különben nem volna talán oly általános a panasz. Midőn azután az okot a tanítónőképzőkben kerestem s találtam is, egyebek között ezeket állítottam: «a képző-intézetek nem sokat foglalkoznak a növendékek nevelésével, a felügyelet hiányos s az alkalmazott tanítónők nem adnak épen mindenben követendő és követhető példát, a képzőből kilépő tanítónőknek kevés igazi, alapos ismerete van». Fentartom pedig ezen állításaimat most is, még pedig úgy, ahogy az eredeti szövegben vannak, nem pedig amint kihagyásokkal idéztettek Tudnék felhozni ezekre is bizonyítékokat, mert tapasztalataim e téren nem 15 év előttiék, hanem azokat 15 évi működésem alatt szereztem s a tanítóképzést fentebbiek szerint volt alkalmam figyelemmel kísérni nem csupán értesítőkből közvetve, hanem közvetlenül összeköttetéseimmél fogva is; ez azonban polemikus jellegűvé tenné soraimat, a mit pedig kerülni akarok, csupán azt jegyzem még meg, hogy én a legújabbban kikerült tanítónőjelöltekről általában nem szoltam, mert azon növendékek, kik az utolsó 1—2 év alatt a képzőkből kikerültek, daczára kitűnő és jeles osztályozásuknak a gyakorlati tanításból, még csak 2—3 év múlva fognak igazi tanítókká válni s csak akkor fogjuk látni, hogy a legújabb képzés oly igen különbözik-e a 15 év előttitől.

Nincs okom tehát visszavonni még most sem azon állítást, hogy a tanítónők nem képeztetnek ki elég alaposan és elég komolyan választott pályájukra, s daczára a hangoztatott felügyeletnek, nincsenek jól nevelve, mert legtöbb esetben sokkal inkább nagyvilági hölgyek, mint egyszerű, szerény tanítónők, kiknek majdani rendeltetésük népnévelők kélni. Jóllehet csakugyan nincs okunk szégyenelni, hogy magyar tanítónők vagyunk, mert elég szép példát tudunk e téren is felmutatni, mindamellett kimondható, hogy a magyar tanítónő jó hírét növelni kell még azzal, hogy képzését javítsuk, hogy kívánjunk tőle komolyabb törekvést a tovább tanulásra, több jóakaratot és igyekezetet az általunk szolgáltat ügynek előbbrevitelére, erre pedig az alapot a képző-intézetnek jobban kell lerakni. Nem tartom elfogadhatónak azt az észrevételt sem, hogy «még csak nem vagyunk eléggé emancipálva ahhoz, hogy férfiak gyűléseire szívesen járjunk és disputáljunk azokkal, kiket női természetünk erősebbeknek tart. A csiszoltságnak ezen neme magától jön, azt egyik képző-intézet sem nyújthatja.» Igenis, kell, hogy nyújtsa azt is, mert ha tenni elmulasztja, megtörténik az, hogy a tanítónőnek férfi-kollegiáival szemben rövidebbet kell húznia, mert a tanítói gyűléseken semmihez hozzászólni nem mer, nincs bátorsága sokszor talán helyes nézeteit előadni s ekkor vagy ostobának tartatik, vagy pedig ha a komoly eszmecserét nem kíséri figyelemmel, elszórakozik, jobbra-balra tekintget, s ismét azt mondják reá, hogy csak tetszelegni tud, több gondja van a jelenlevők

külsejére, mint a szakmájához tartozó kérdések körüli vitatkozás meghallgatására. Nevelni kell tehát a tanítónőt arra is, hogy a nőiesség korlátai között ugyan, de nyilvánosan is tudjon szerepelni, mert, hogy «a csiszoltságnak ez a neve» magától nem olyan könnyen jön, azt bizonyíthatom magam is. Történt ugyanis, hogy az 1890. év július havában a Felső Nép- és Polgáriskolai Orsz. Egyesület által tartott közgyűlésen egyebek között csekélységem volt felszólítva «A tanítónő munkája s díjazása» című dolgozatomnak felolvasására. A tárgysor már jó eleve közölve volt úgy a pedagógiai, mint a napilapokban, a nagy közönség tehát előre értesítve volt a közgyűlésnek úgy idejéről és helyéről, mint tárgyaról, s így a tanítónők, kivált a fővárosiak eléggé tudomást vehettek a gyűlés megtartásáról. Nekem természetesen fel kellett mennem Budapestre, velem együtt jött még tantestületünknek két más tagja, eljött bár nem az én kedvemért, messze vidékről két tanítónő-nővérem is, s így még két vendéget hozzászámítva, volt a mi társaságunkban 7 nő. Képzeltető azonban meglepetésem, midőn a gyűlésterembe lépve, a különböző vidékekről jött tanítók nagy társaságában 2 mondd két urhölgyet, két általam igen tisztelt tanítónő-testvért pillantottam meg, s több sem a gyűlés első, sem második napján általában nem is jött. Kérdem már most, hol láthatni itt «a csiszoltságnak azt a nemét», mely állítólag idővel magától jön, s melyet a képzőintézet nem, csak az élet maga adhat? Nem mondhatom, hogy talán hiúságom volt megsértve, nem találván érdemesnek maguk a tanítónők, hogy előadásomat meghallgassák, mert hisz elegenden voltak mások, a kik elismeréssel adóztak; hanem fájlaltam, hogy ép akkor, midőn a tanítónők érdekeit védtem, midőn munkájukat méltattam, saját maga a tanítónői kar hazudtolt meg engem, mert hisz így el kellett ismerni, hogy a közvélemény sok tekintetben igazat mond. A sok budapesti tanítónő közül, akár elemi, akár polgári képesítéssel birjon is, vagy a közel vidéken lakók közül is, bizony megmutathatta volna egynehány, hogy érdekli az iskolaügy nemcsak addig, míg az iskola ajtai bezárulnak, hogy igazi ügybuzgóságból keresi fel azon helyeket, hol tovább tanulhat s hogy nem untatja a tanügy körébe tartozó tételek fölötti eszmecsere.

Azonban a sok kitérés, melyet követni kénytelen voltam, máris messze vezetett. Nem végezhetem be soraimat azonban a nélkül, hogy ne biztosítsam Lázárné-Kasztner Janka igazgató urnőt, miként meg lehet győződve, hogy midőn általában a tanítónő-képzésről s annak hiányairól szoltam, távolról sem tekintettem sem személyt, sem helyet s még kevésbé volt szándékomban sérteni az áldott multak emlékét. Annak az egy tanítónőnek, kinek példáját én is szerencsés voltam két éven át közvetlenül szemlélhetni, s kinek nagy lelke, nemes szíve még most is vezéresillagként kísér tanítói pályámon, nincs szüksége védelemre azon egyszerű oknál fogva sem, mert a közbizalom és becsülés oly bátyát vont körülötte, oly magasan áll fölöttem, hogy az én tollam még csak el sem érheti, eltekintve attól, hogy mindent inkább tettem, mint az iránta való kegyeletos emlék nimbusát igekeztem volna letörölni. S hogy mégis felszólaltam, annak oka csupán azon pályá iránti lelkesedés és tisztelet, melynek munkása vagyok, s az az óhajlás, vajha minél magasabb fokon

látnám megvalósulva korunk azon szózatát, boldog emlékü Eötvösünk azon kedvencz eszméjét, hogy a magyar nő előtt is megnyitassék a tudományok csarnoka, adassék alkalom szellemi erőinek, lelki és kedélyi szép tulajdonainak kifejtésére, adassék tér képességeinek érvényesítésére, már pedig ezen tér csupán és egyedül a nevelés és tanítás szép tere, a hol a nő helyét biztosan fogja megállhatni, ha kellő kiképezetésben részesül.

Nemessányi Adél.

„A tanítónőképzők kézimunka-tanítása.”

Viszonzvlasz »Munkatanítónő« válaszára.

Azon meggyőződéseim folytán, hogy igen tisztelt szerkesztő úr a tanítónőképzés ügyeit érintő véleményeket, bármily oldalról érkezzenek is, az igazság érdekében, melyet szolgálni e becses lapoknak egyik fő feladata, mindig meghallgatja és közzé is teszi, bátorkodom újból alkalmatlankodni és jelen soraim számára a »Magyar Tanítónőképző« hasábjain helyet kérni.

Irodalmi működésemből megszületett cikkeim közül legkedvesebb előttem most az a kicsiny és igénytelen, a tekintetes szerkesztő úr által annyira megnyirbált közlemény, mely e lapok IX. füzetében a tanítónőképző-intézetek tantervének módosításáról szól, mert azzal értem meg azt a kitűntetést, hogy a szakértők figyelmét a czélszerűtlen kézimunka-tanítás tantervére irányítottam. Az állapotok meddő egyformaságát cikkem fölrázta, mert az eddig uralkodott közönyt máris némi mozgalmasság váltja fel, mely bizonyynyal üdvös hatású leend az ügyre: mert egy kis polémia esetleg pozitív eredményre vezethet.

Most látjuk, hogy az a fagyos közöny, mely eddig a tevékenységet e téren fogva tartotta, csak erős téli álom volt, a melyet fölrázni volt cikkem czélja. Most látjuk, hogy azoknak, kik azzal vádolák a munkatanítónőket, hogy lelkesedés híjján pangani hagyják szakmájukat, hála Isten, nincs igazuk, mert megczáfolta ezt e lapok X. számában »Munkatanítónő« álnév alá rejtőzött cikkező, kit a lelkesedés heve úgy elragadt, hogy nemcsak az ügygyel, de az én szegény személyem megleczkéztetésével is foglalkozott.

Nem értem »Munkatanítónő« indignatióját.

»A ki haragszik, annak nincs igaza«, mondja a közmondás. Én nem bántottam senkit. Én csak személyes tevékenységemmel akartam hozzájárulni a közös munkához, a melynek neve: »a tanítónőképzők tantervének revíziója«, s a melynek szolgálatában szakadatlan kitarással fáradoznak tanügyünk legjobbjai, kik a javítás és könnyítés vezéreszméje után indulva, következetesen azonos szellemben munkálkodnak.

A czélszerűsítés és könnyítés lettek reformmunkálataink előfeltételeiként elfogadva a még mindnyájunk emlékezetében élénken élő nagygyűlés alkalmával, és ha »Munkatanítónő« az általános akarat érvényesülhetése ellen munkálkodik, úgy azon prókátor szerepét játssza, ki halasztgatja a per szerencsés eldöntését.

És most, hogy szerény véleményemet általánosságban elmondtam, kijelentem, hogy azt, mit a Magyar Tanítóképző IX. számában megírtam, főntartom, erősítem és szükség esetén konkrét példákkal bizonyítani is tudom, de előbb azt sem mulasztom el, hogy «Munkatanítónő», érveléseit némi taglalásra méltassam.

1. Megköszönöm azt a szíves utasítást, hogy a saját szakmámban dolgozzam, mert mint egyik állami tanítónő-képző gyakorló iskola tanítója nem járok tilosban, ha a tanítóképzéshez hozzászólok. Különbben nem dicsekvésből hanem «Munkatanítónő» megnyugtatóra elmondom, hogy a gyakorló-iskolákról folyó hírlapi és közgyűlési vitákban is részt vettem annak idején, sőt a nagygyűlés azzal tüntetett ki, hogy az én javaslatomat közgyűlési határozattá emelte.

2. Tagadom, hogy csak szakember mondhat igazságos ítéletet egy szaktárgyról, de ha állna is ez, még akkor is jogosan szoltam a kézimunka-tanítás kérdéséhez, mert mint tanítónő eo ipse szakember vagyok.

3. Visszautasítom azon vádat, mintha felszólalásom kritika akarna lenni a kézimunka tanítónők munkálkodására avagy az erre felügyelő igazgatókra. Én roszt senkiről sem teszek fel. Kinek nem inge, az meg ne vegye magára! Én a tanterv hiányos voltával és az ebből kifolyó utopiák bírálgatásával foglalkoztam, és kijelentem, hogy e lapok tekintetes szerkesztőjének csillaggel alatti felszólítására, ha nálamnál hivatottabb nem vállalkozik, legközelebb egy általam helyesnek vélt részletes kézimunka-tantervet szándékozom összeállítani.

4. Nem vitatom czikkíró azon állítását, hogy a foltozási, csomózási, stoppolási és suplika-minták nem nagyobbak 10—12 négyszög cm-nél, de játszunk nyílt kártyával, ne vezessük félre az érdeklődőket és valljuk be, hogy hány ilyen szemrontó drbot kell készítenie minden tanítónő-jelöltnek, és azt is mondjuk ki, hogy vajmi ritkán lehet majdan szüksége ezen ismeretre a leendő néptanítónőnek, a ki sokkal nagyobb hasznát venné az életben, ha a tanítónő-képzőben megtanulta volna a közönséges munkadarabok készítését, a melyre egy háztartásban szükség van.

5. A nagyobb szabású munkák készítésével sem állunk úgy, mint «Munkatanítónő» állítja.

6. Hiszem, sőt biztos tudomásom van róla, hogy a tanítónő-képző rajztanárai sok szép és eredeti rajzot készítenek, melyeket a növendékek leköpiroznak, mely művelet köztudomásulag nem annyira képző mint azt czikkíró elhitetni akarja. Talán jobb lenne, ha a munkatanítónők vezetése alatt megtanulnák a leendő tanítónők, hogyan kell olyat önma-guknak készíteniök.

Ezeket voltam bátor az ügy érdekében és a magam reputatiója érdekében elmondani és kérni az illető szakbizottságot, a «Magyar Tanítóképző» IX. számában 11. pontban elsorolt határozati javaslatomat annak idején figyelemre méltatni.

Szántó Edéné.

E czikkkel a vita személyi részét befejezzük. Teljesen hozzájárulunk tisztelet czikkíró azon óhajához, a mellyel bizonyára «Munkatanítónő» is egyetért, hogy az eddig nem méltatott tanítónőképzői kézimunka-tanítás beszéd tárgya legyen.

Tudjuk valamennyien, hogy a népiskolák túlnyomó részében a női kézimunka-tanítás el van hanyagolva; többnyire egyáltalán nem, vagy legalább is nem helyes irányban tanítatik. Ennek sok oka van, a melyek között nem utolsó, hogy tantervünk nem jó, vagy nem kielégítő s a növendékek ezért nem úgy gyakoroltatnak e tárgyban, mint leendő hivatásuk megkívánná. A mi kézimunka-tanításunk nem egészen illeszthető azon általános szempontok alá, a melyek a felsőbb leány- és a női ipariskoláknál irányadók. Kíváncs voltna tehát, hogy a tanítónőképzői kézimunka-tanítás speciális jellege, célja, tárgya, módszere részletesen kifejtessék. Erre kérjük a hivatott kartársakat és reméljük, hogy ezirányú tevékenységük által ügyszeretetüket és szakértelmüket nyilvánítani fogják.

A vita tárgyi részét tehát nem tartjuk befejezettnek, sőt kérjük, hogy mind a vitázó felek, mind más tanítónő-kartársak taglalják behatóan ez ügyet és fejtssék ki — minden személyeskedő megjegyzés nélkül — nézeteiket,

Szerk.

NÉPOKTATÁS.

A poroszországi nyilvános népiskolákat illető törvényjavaslat.

Ezen törvényjavaslat dr. Gossler volt vallás-, közoktatás- és közegészségügyi miniszter által lett 1890. évi nov. 12-én a porosz országgyűlésnek benyújtva. Azóta Gossler a miniszteri tárczát Zedlitz-Trützschler grófnak adta át. Minthogy ügylátszik, hogy a miniszter-változás nem politikai okokból történt, nincs semmi ok, a miért mi a szóban lévő törvényjavaslatot ne úgy tekintsük, mint az összes porosz miniszterium inteniójának kifejezését.*

Ismertetésünkben nem fogunk az egész, meglehetősen terjedelmes javaslat — 203 §-ból áll — szószerinti teljes szövegére kiterjeszkedni; mindazonáltal azon leszünk, hogy abból semmi lényegest ki ne hagyjunk.

Az első fejezet. *A nyilvános népiskolák feladata és berendezése.*

«A népiskola feladata az ifjúságnak a nevelés és oktatás által való vallásos, erkölcsi és honfiai képzése, nemkülömben annak a polgári életben szükséges általános ismeretekbe és ügyességekbe való bevezetése.» (1. §.)

A 2. és 3. §§ az iskolák szükséges számáról intézkednek.

«Az egy osztályu (osztatlan) népiskolákban általában 80 gyermeknél több ne legyen.» (4. §.)

* Az Allg. Deutsche Lehrerzeitungnak e cikk írása után megjelent száma tudósít, hogy a porosz tanügyi kormány az emelt kifogások következtében a javaslatot revízió alá vette. Szerk.

«Minden népiskola tantárgyai: vallás, német nyelv (beszéd, olvasás, írás), számolás, hazai történelem, földrajz, természetrajz, rajz, ének, torna, leányok számára a női kézi munka» . . . 5. §.

A részletes tan- és óratervet az iskola felügyelőség állapítja meg (6. §.)

«A népiskola három tanítási fokozatú» (7. §.)

A heti órák száma osztályonként 18—32. (8. §.)

Hol a növendékek száma nagy, a rövidebb szabott félnapi iskolaidő rendszeresítendő. (12. §.)

«A népiskolák berendezésénél a felekezeti viszonyok lehetőleg figyelembe veendőek». «Elvileg egy gyermek sem hagyandó hitvallásának oktatása nélkül». (14. §.)

«Ha egy iskola-járásban (Schulbezirk) egy felekezet tanköteleseinek száma 60-on túl lép, az iskolafelügyelőség azok számára külön iskola felállítását rendelheti el» (15. §.)

A lelkész saját felekezete növendékeinek vallásoktatását ellenőrzi. (17. §.)

«A szünidők összes tartama a népiskolában évenként 8 hétnél több nem lehet.» (18. §.)

«Az iskolai fegyelem a szülői fegyelem határait át nem lépheti. (19. §.)

A 20—25. §§. az iskola épületekre és felszerelésekre nézve intézkednek.

Második fejezet. *A nyilvános népiskolák jogviszonyainak intézõi.*

Ezek: «a polgári községek, az önálló birtokjárások és iskolaszövetkezetek». (26. §.)

«I. Iskolajárások. Iskolaszövetkezetek.» «Minden város saját iskolajárást képez.» Az iskolafelügyelőség a falusi községeket a városi iskolajáráshoz kapcsolhatja. (27. §.)

A falusi községek vagy külön vagy többed magukkal képeznek iskolajárást. (28. §.)

«Az iskolaszövetkezetek a nyilvános testületek jogaival bírnak». (29. §.)

Az iskolaszövetkezetek alakítására, változtatására és megszüntetésére nézve az iskolafelügyelőség határoz. Ezen határozat ellen a tartomány-kormányzóhoz (Oberpräsident), a hohenzollerni tartományokban a közoktatási és belügyminiszterhez lehet felebbezni. (30. §.)

A 31—36 §§. külön jogesetekre vonatkozó intézkedéseket tartalmaznak.

«II. A népiskolai terhek beszerzése.» «A nyilvános népiskola állításának és fenntartásának költségei a polgári községeket (birtokjárás és iskolaszövetkezet) terhelik.» (37. §.)

«Iskolapénz szedésének a nyilvános népiskolában ezentul nincs helye. Ezen szabály az idegenek iskolapénzére nem vonatkozik». (38. §.)

A 39—52. §§. az iskolaterhek viselésének módozatairól s az egyházi functiókkal kapcsolatos tanítói állomásokat illetőleg a polgári és valási községek egymásiránti jogviszonyára nézve intézkednek.

«III. A népiskolai ügyek intézése, iskolai előjáró, iskolai bizottság».

«A népiskola külső ügyeink intézése a k ö z s é g e t (birtokjárás, iskolaszövetkezet) illeti». (53. §.)

«A népiskolák azon külső ügyeinek intézése, melyek az iskola-állítás és fentartás kötelezettségének teljesítésére és a vagyonra vonatkoznak, a külön iskolajárást képező polgári községekben azok tisztviselői által eszközöltetik.» «Az iskola háztartásának megállapítása — esetleg több évre — a községi képviseletet illeti.» Külön iskolai előjáróság is választható. (54. §.)

Az iskolai terheket magában viselő birtokos a községi előjáróság jogait maga vagy képviselője által gyakorolja. (55. §.)

Az iskolai terhek megoszlása esetén külön iskolai előjáróság jelöltetik vagy választatik az érdekeltek által. (56. §.)

«Az iskolai szövetkezet közegei az iskolaválasztmány és a szövetkezeti elnök.» (57. §.)

A községet az iskolaválasztmányban a községi előjáró s esetleg más választandó egyének is, a birtokjárásokat a birtokossági előjáró vagy ennek helyettese képviseli (58. §.)

Az iskolai választmány a tagok felének jelenlétében határozatképes; kivételt képez, ha az ülés másodszor lett egybehiva. (59. §.)

«Az iskolai választmány hatásköréhez tartozik:

«1., A népiskola külső ügyeinek intézése, melyek azok állítása és fentartása kötelezettségének teljesítésére vonatkoznak, nemkülönben az iskolai czelokra rendelt és oly alapítványok kezelése, melyek számára saját közeg nem lett kijelölve.»

«2., Az iskolai szövetkezethez tartozó községek és birtokjárásokra eső terhek felosztására szolgáló arány megállapítása.» (60. §.)

Az iskolai választmány határozatai ellen a járási választmányhoz ehet felebbezni. (61. §.)

Az iskolaszövetkezeti előjáró (65. §.) és az iskolaválasztmány tagjai (71. §.) hat évre választatnak.

A 66—74. §§. az iskolaszövetkezeti előjáró és választmány ügyviteli eljárására és azok személyes jogviszonyaira nézve intézkednek.

Az iskolaszékbe (iskola választmány) az iskolafelügyelő hatóság részéről a következők jelölhetők ki:

- 1., Egy vagy több járási iskolalátogató.
- 2., A járásban levő hitfelekezetek közül egy-egy lelkész;
- 3., A járásban alkalmazott egy vagy két tanító;
- 4., A szükséghez képest egy orvos (75. §.)

Az elnöki tisztet az iskolaszékben (helyi) a községeknél a községi előjáró, birtokjárásokban a birtokossági előjáró vagy ennek helyettese tölti be.

Az iskolai választmányban az elnöki tisztet az iskola szövetkezeti elnök vagy annak helyettese viseli. (76. §.)

A 77—82. §§. az iskolaszék ügyködési és jogviszonyaira nézve intézkednek.

Harmadik fejezet. *Iskolakötelezettség és az iskolamulasztások megbüntetése.*

»Minden gyermek iskolakötelezettsége a hatodik életév betöltését követő felvételi határidővel kezdődik.» (84. §.)

»Minden gyermek iskolakötelezettsége a tizennegyedik életév betöltését követő elbocsátási határidőig terjed.» (85. §.)

A népiskola látogatásától a másnemű nyilvános iskolákba járó gyermekek felmenthetők. (86. §.)

Az iskolamulasztásokat az iskolaszék vizsgálja meg. (91. §.)

A mulasztás okozói 10 pfeningtől 1 márkáig menő pénzbírságra, 3 órától 1 napig menő elzárásra, vagy közmunkák végzésére büntethetők. (92. §.)

Munkaadók, kik iskolaköteles gyermekeket a tanítási idő alatt foglalkoztatnak, 1—150 márkáig menő pénzbírságra, vagy 14 napig tartó elzárásra büntethetők. (93. §.)

A 94—109 §§. a süketnéma és gyámság alatt lévő gyermekekre nézve intézkednek.

Negyedik fejezet. *A tanítók és tanítónők alkalmazása szolgálati viszonyai és javadalmazása a nyilvános népiskolákban.*

A tanítók és tanítónők a nyilvános népiskolákban, az ezen törvény által illetékes községek (birtokjárás, iskolaszövetkezet) részvétele mellett a képesítettek sorából, az iskola felügyelőség által alkalmazatnak.

Minden más eljárás hatályon kívül helyeztetik. (110. §.)

A községi előjárónak joga van a megüresedett állomásra egy vagy több egyént javasolni. Előzetesen azonban az iskola felügyelőség vagy birtok-előjáróság véleménye kikérendő s e vélemény az előterjesztéshez melléklendő. (111. §.)

Ha az iskolafelügyelőségnek a községi előjáró javaslata ellen nehézményei vannak, ezek vele közlendők. (112. §.)

Az alkalmazás a járás minden iskolája számára történik. (114. §.)

A véglegesített tanítók és tanítónők formaszerű szolgálati díj levelet (Bestallung) kapnak. Az áthelyezésnél új díjlevél állítandó ki (115. §.)

A szolgálati eskü az iskolafelügyelőség megbízottja előtt azon módon teendő le az első alkalmazásnál, a mely szerint az államhivatalnoknak elő van írva. (116. §.)

Az egyházi functióval járó állomásra nézve megegyezés létesítendő. (117. §.)

Az iskola felügyelőség az iskolai hivatalnak az egyháztól való elkülönítését elrendelheti, ha:

1. az alkalmazandó személyre nézve megegyezés nem létesíthető:

2. ha az egyházi hivatal a tanítót tanítói kötelességének teljesítésében akadályozná;

3. ha a község az elválasztást kívánja;

4. ha az egyházi hatóság az elválasztást kívánja.

Ez utóbbi esetben az egyházi hivatal javadalmazása az iskolaitól elkülönítendő. (118. §.)

Az iskolaidő alatt a tanítók és tanítónők állásukat engedély nélkül el nem hagyhatják. A közvetlen előjáró 8 napi, a járási iskolafelügyelő 14 napi, az iskolafelügyelő hatóság 3 hónapig terjedő szabadságot engedhet. Hosszabb szabadságot a közoktatásügyi miniszter ad (119. §.)

A tanítók az iskolai hivatalból kiléphetnek, ha az iskolai félév letele előtt három hónappal az iskolafelügyelőségnél azt kérelmezték. *A tanítónők férjhez menetelük esetében az isk. félév befejeztével a nyilvános iskolai szolgálatból kilépnek.* (120. §.)

A tanítók és tanítónők tartoznak a községben vagy szomszédos községben megüresedett tanítói hivatalt ellátni. (121. §.)

A tanítók ott, hol tovább képzőiskola van, tartoznak 6 óra erejéig hetenkint az iskolafelügyelőség felhívására, külön javadalmazás mellett abban tanítani. (122. §.)

A 123—127 §§. a tanítóknak mellék hivatal vállalására és egyéb jogviszonyára nézve intézkednek.

Szolgálati jövedelem «A nyilvános iskoláknál működő minden tanítónak (tanítónőnek) a helyi viszonyokhoz és a tanító sajátlagos hivatalállásához mért állandó szolgálati jövedelemmel kell bírnia, mely áll:

1. Egy állandó, nagysága szerint pénzösszegre, kiszámítandó és megállapítandó, meghatározott javadalomból (törzs fizetés);

2. korpótlékokból;

3. Szabad lakásból, vagy megfelelő lakbérkorpótlásból. (128. §.)

A tanítók és tanítónők törzs fizetése az iskolafelügyelő hatóság által állapíttatik meg (129. §.)

A korpótlékok a helyi viszonyok tekintetbe vételével engedélyezendők és pedig az első legkésőbb 10 évi szolgálat után, a többi 5—5 évenként. (130. §.)

A korpótlékok megállapításánál minden szolgálati év figyelembe vétetik. (132. §.)

A korpótlékok nagysága a helyi viszonyok szerint állapíttatik meg; de semmi körülmények között a tanítóknál 10 év után 100 mrknál, tanítónőknél 70 mrknál kevesebb nem lehet, mely öt évenként 600 mrkra illetőleg 420 mrkra emelkedik (134. §.)

Jogigények a korpótlék iránt nem formálhatók ugyan, de megtagadásuk csak ki nem elégitő szolgálat által igazolható, mely esetben az okok az illetőkkel közlendők. (135. §.)

A 136—141 §§. a lakásra és telkekre nézve intézkednek.

A hol addig az illetékek terményekben szolgáltatottak, azok az érdekeltek beleegyezésével meghagyhatók. (142. §.)

A 143—148. §§. a törzs fizetés részletes megállapításával és a mellékjövodelemek szabályozásával foglalkoznak.

Ötödik fejezet. *A nyilvános népiskolai tanítók és tanítónők nyugdíjazása.*

A nyilvános népiskolai tanítók és tanítónők nyugdíjazhatók, ha legalább tíz évi szolgálat után testi vagy lelki fogyatkozások miatt hivatalok beöltésére tartósan alkalmatlanokká válnak; *rövidebb idő alatt is*, ha saját hibájukon kívül szolgálat közben váltak munkaképtelenné, ha 66-ik életévüket betöltötték. (149. §.)

A nyugdíj tíz év után a javadalom $\frac{15}{60}$ része, mely minden szolgálati év után $\frac{1}{60}$ -al emelkedik (150. §.)

A nyugdíj az utolsó javadalom alapján, beleszámítva a lakást vagy lakbért is, állapittatik meg. (152. §.)

A szolgálati évekbe minden nyilvános iskolában és katonai szolgálatban eltöltött idő beszámíttatik (153—155. §.)

A 21-dik életév előtt eltöltött idő szolgálati évül nem számíttatik. (156. §.)

A közoktatásügyi miniszter engedelmével a szolgálati évekbe a Poroszországon kívüli isk. szolgálat és a különféle intézetekben eltöltött idő is beszámítható. (159. §.)

A nyugdíjaztatás idejét a községi előjáró meghallgatása után az iskola-felügyelőség állapítja meg. (161. §.)

Nyugdíj ügyben a felelkezés a közoktatásügyi miniszterhez 6 hó alatt terjesztendő fel. (163. §.)

«A nyugdíj havonként előre fizetetik». (165. §.)

«A nyugdíjra való jog szünetel», ha:

1 a nyugdíjazott német polgárjogát elveszti, azon időre;

2. oly nyilvános hivatalba lép, melynek jövedelme nyugdíjánál nagyobb (167. §.)

A nyugdíj a volt legnagyobb javadalom $\frac{45}{60}$ -nál magasabb nem lehet. (168. §.)

A 169—172 §§ kevésbé lényeges mozzanatokra nézve intézkednek.

Hatodik fejezet. *A nyilvános népiskolai tanítók özvegyeinek és árváinak ellátása.*

A nyilvános népiskolában működött tanító hátramaradt özvegyét vagy házasságból származott utódait a megholtnak utolsó évnegyedi fizetése mint kegyelmi negyedévi díj illeti meg. Ugyanez áll a tanítónő hátramaradtjaira nézve.

Ha a megholtnak közvetlen utódai nincsenek, a kegyelmi negyedben a szülők, testvérek, ezek gyermekei, vagy a megholtnak gyámgyermekai részesíthetők. (173. §.)

Az özvegyek és árvák az állampénztárból özvegyi díjat, illetőleg árva gyámdíjat húznak. (175. §.)

Az özvegyi díj évenként 250 márka. Olyan árva, kinek anyja még él, 50 márkát, anya nélküli több árva 250, egy legalább 84 márkát húz. (176. §.)

A 177—182. §§. lényegtelen mozzanatokra nézve intézkednek.

A községek a tanítói özvegyek és árvákról továbbmenőleg is gondoskodhatnak. (183. §.)

Hetedik fejezet. *A községek, birtokjárások és iskolaszövetkezetek állása az iskolafelügyelőséghez a nyilvános népiskola terén.*

«A községek (birtokjárások, iskolaszövetkezetek), minden a népiskolát illető ügyekre nézve az iskola-felügyelő hatóság alatt állnak.» (184. §.)

«Az iskolafelügyelő hatóság ezen törvény értelmében a járási kormány; Berlin számára a tartományi iskolakollegium».

Az iskolafelügyelő hatóság az ügyek elintézését állandó közegeire, a tartományi tanácsosokra (Landrath) és az iskolákat felügyelő hivatalnokokra bizza. (185. §.)

A községek határozatai iskolák állítását, tanítói állomások szervezését illetőleg az isk.-felügyelő hatóság által hagyatnak jóvá.

Az iskolák beszüntetésére nézve a közoktatási miniszter dönt. (186. §.)

A községeknek az iskolavagyonra vonatkozó határozatai fölött az iskolafelügyelő hatóság dönt. (187. §.)

Az iskolaszövetkezet és birtokjárás pénztárát és gazdálkodását illetőleg az iskolafelügyelő hatóság helyett a körbizottmány (Kreisausschuss) határoz. (191. §.)

Az iskolaszövetkezet mulasztásait illetőleg a tartományitanács (Landrath) határoz. Ez ellen a járási bizottmányhoz lehet felebbezni (193. §.)

Nyolczadik fejezet. *Az állam hozzájárulása a nyilvános népiskola szükségleteinek kiadásaihoz.*

«A nyilvános jog szerint népiskolák fentartására kötelezettek könnyítésére, nyilvános népiskolai tanítók és tanítónők szolgálati javadalmaihoz az állampénztárból évi járulék szolgáltatandó.

Ezen járulék nagysága úgy számítatik, hogy minden állomás után a következő összegek fizettetnek:

1. Egyedüli, nemkülömben az első rendes tanítói állomásra	600 mrk.
2. Második rendes tanítói állomásra	400 »
3. Egy más rendes tanítói állomásra	300 »
4. Egy rendes tanítónői állomásra	150 »
5. Egy segéd tanítói vagy női állomásra	100 »

(194. §.)

Az állami járulék évnegyedenként előre, azon pénztárba fizettetik, melyből a tanítói javadalom fedeztetik. (195. §.)

A népiskolai tanítók (tanítónők) nyugdíjainak fedezésére kötelezett községek számára az állampénztárból 1000 márkáig menő évi összeg megterítettik. (198. §.)

A községek kimutatott vagyontalansága esetén, az iskolaiterhek viselésére kiegészítő pótdíjak engedélyeztetnek. (199. §.)

Kilenczedik fejezet. *Záró és átmeneti intézkedések.*

Az 1883. aug. 1. és 1887 május 26-án kelt népiskolákat illető törvények hatályon kívül helyezettnek. (200. §.)

A törvény 1892. ápril. 1-én lép életbe. (202. §.)

* * *

Ime ezekben kívántam a legújabb porosz népoktatásügyi törvény lényegesebb intézkedéseit megismertetni. Nem tagadhatom, hogy annak olyan intézkedései, melyek az iskola jogi helyzetére vonatkoznak, előttem sem elég világosak, mert a mint a törvényből látszik, a porosz népiskola a közigazgatás szervezetébe van beillesztve; az pedig a mienktől lényegesen eltér. Mielőtt a törvény egyéb intézkedéseire és általános szellemére nézve igénytelen véleményemnek kifejezést adnék, bátorkodom megemlékezni Dr. Dittesnek arra vonatkozó véleményéről, (l. «Paedagogium» 1891 jan. sz.), nemkülönb a porosz népiskolai tanítók egyesületének 1890 decz. 29. és 30-án Magdeburgban tartott ülésükben kifejezésre jutott óhajairól, valamint a berlini népiskolai tanítónők egyesületének kívánalmairól.

Dittesnek a törvény ellen két lényeges kifogása van. A első abból ered, hogy a népiskola az egyháznak most éppen fokozódó hatalmi igényei alatt szenved, melyekkel szemben az állam határozottan állást foglalni nem mer, hanem, mint elébb, kétfelé sántikal, hogy dolgát »sem a reakcióval, sem a liberalizmussal teljesen el ne rontsa.« Ily körülmények között az iskola nyugalomra és biztonságba nem juthat és nem tudja igazán, mihez kezdjen, hogy két úrnak meglegedésére szolgáljon.» A másik abból ered, hogy a népiskola nélkülözi a gazdagok, előkelők és hatalmasok támogató rokon szenvét. Innen van a javaslatnak socialis oldala. «A népiskola benne nem úgy tűnik fel, mint minden társadalmi osztály alapiskolája, sőt sok esetben alig lesz több szegényiskolánál, a rendi iskolák rendszere érintetlenül marad; az úgynevezett középiskolákról (polg. isk.) és továbbképző-iskolákról mi sincs a javaslatban. A tanítóképzést és tanítók vizsgálatát teljes hallgatással mellőzi . . . » A vallásoktatás nem pedagógiai, de vallási szempontból van tervezve.

A porosz tanítók egyesülete kívánságainak fontosabb pontjai a következők: Ismertessék el a népiskola az összes oktatási intézetek általános alapjául. (1) Egy tanerőre 60 gyermeknél több ne jusson. (2) A közös (simultan) iskolák az érdekelt községek beleegyezése nélkül ne szüntettessenek be és ne alakíttassanak át felekezetiékké. (5) Az iskolaügy terén, a nagyobb községeknek eddig megadott jogok semmikép ne szoríttassanak meg. (10) A nem szakszerű iskola felügyelet (lelkészi) szüntettessék be és szakszerűvel pótolassék. (12) Azon iskolajárásokban, hol csak egy tanító működik, úgy ez, a hol kettő, úgy az első legyen hivatalból az iskola előljáróságnak tagja; a hol több tanító van, az igazgató mellett még egy más is választassék az előljáróságba. (13) Az alsóbb egyházi-szolgálat a tanítói hivataltól teljesen választassék el. (16) A köteles heti órák száma 30-ban állapíttassék meg. (17) Törzsfizetés az egész birodalomra nézve állapíttassék meg és pedig minimumként 1250 m. k. b. n.; a hol a javadalom nagyobb, az változtatható ne legyen. A törzsfizetés 10—10 évi revízió alá vétessék. (18). Az egyházi szolgálat külön javadalmaztassék (20). A korpótlék legalább az 5 évvel folyósíttassék. (20). A természetben való javadalom váltassanak meg. (25)

A berlini tanítónők egyesületének ettől némileg eltérő kívánságai, főbb pontjaiban a következők: Egy osztályra átlag szerint 50 gyermeknél több ne jusson. (1) Oly iskolákban, hol két tanerő van, az egyik nő legyen (2) A községeknek nagyobb önállóság adandó. (6) A nyilvános iskolai vizsgálatok beszüntetendők. (9).

Az előadottak után bátorítkodom röviden igénytelen véleményemet is kifejezni. Ha a dolgokat az elvi álláspont ideális magaslatáról tekintjük, akkor a kérdésben levő törvényjavaslatra nézve Dittesnek nagy részben igazat kell adnunk. Ha azonban azt hazai viszonyaink szemüvegén át tekintjük, el kell ismernünk, hogy az nagy haladást képvisel. Ha egyéb érdeme e törvényjavaslatnak nem volna, mint az, hogy általa az iskolaügy elsőrangú államügynek dekretáltatik és a néptanítók az államhivatalnokok rangjára emeltettek: már ez megérdemelné, hogy az a tanférfiak által örömmel üdvözöltessék.

Nem tagadható, hogy elszomorító valami az, ha látjuk, hogy ily

nagy horderejű törvény megalkotásánál is, a kormány férfiak szemei előtt nem a népek milliói, hanem az azokat majdan kormányzó és vezető ezerek lebegnek; különösen akkor, midőn ezen eljárásból, akár pedagógiai akár socialis tekintetből az ezerekre is semmi haszon nem háramlik.

Igénytelen felfogásom szerint a törvényjavaslatnak legfőbb hibája, hogy benne az alsóbbfokú oktatás a felsőbb fokúval semmiféle viszonyba nem hozatik; sőt mi több a különböző népoktatási továbbképző-intézetek sem vétetnek tekintetbe.

Nem hagyható említés nélkül, sőt talán ebben rejlik az elébbi hiánynak is oka, és ez az, hogy a különböző viszonyok mellett fennálló elemi népiskolák között sincs egy meghatározott viszony constituálva s ezáltal a népiskola egysége magában biztosítva. Értem a különböző mértékben osztott és osztatlan iskolák egymás iránt való viszonyát. Mert az elvitázhatalatlan tény, hogy az osztatlan iskola tanítója heti 7—9 óra alatt egy osztálylyal ugyanazt el nem végezheti, a mit az osztott iskola tanítója heti 23—30 óra alatt. Ha az osztatlan iskola számára más tananyagot jelölünk ki, mint az osztott számára, — ezáltal a népiskola egységét bontjuk meg; és én nagyon is természetesnek találom, hogy az osztatlan népiskola redukált tananyagát a tovább menő iskolák alapul el nem fogadják. Én a népiskola egységét a tananyag azonosságában találom: az az ugyanazt és oly terjedelemben kell tanítani az osztatlan népiskolában, a mit és a mily terjedelemben tanítunk az osztott népiskolában. És ha még ezután is eltérés maradna a különböző népiskolák között, ez inkább csak methodikai természetű lehetne: azaz a földmives vidéken tanításunkhoz a példákat a földművelés köréből, az iparos vidéken az ipar köréből és így a kereskedelmi vidéken a kereskedelem köréből vennők. Miután azonban ugyanazon tananyag, ugyanazon terjedelemben és ugyanazon idő alatt heti 8—9 és heti 22—30 óra alatt el nem végezhető: nem marad más hátra, mint pl. az osztott iskola négy első osztályának tananyagát az osztatlan iskolák számára hat évre kiterjeszteni. Ha valaki erre nekem azt mondaná, hisz ez adminisztratív úton is keresztül vihető, határozottan nemmel kellene válaszolnom; mert adminisztratív úton méltatlanság követtetnék el a szülőkön, míg a törvénnyel szemben ugyanez nem mondható.

Németországban az osztatlan iskolák nincsenek ugyan oly számban, mint nálunk (78⁰/₀); de mégis vannak oly mértékben (40⁰/₀), hogy a törvényhozás által is figyelembe véssenek.

Ime ezekben kívántam e törvényjavaslatot röviden ismertetni. Volna talán ellene még egyéb kifogás is tehető; de a magam részéről csak azokra kívántam kiterjeszkedni, melyek annak elvi álláspontjára vonatkoznak. A többi hiányok úgys inkább oly természetűek, melyek adminisztratív úton is orvosolhatók.

Somogyi Géza.

ISMERTETÉSEK.

A horvát nyelv a csáktornyai tanítóképzőben.

Tanítóképző-intézeteinkben az idegen nemzetiségi nyelvek tanítása fontos szerepet játszik politikai szempontból. Ennek lehet tulajdonítani, hogy újabb időben a figyelem mind nagyobb mértékben fordul ezen tárgy felé, sőt számosan közülünk azon nézetnek hívei, hogy a német nyelv általánosan kötelező volta szűnjék meg, s a nemzetiségi vidékeken e helyett annál nagyobb intensivitással öleltessék fel az illető nemzetiség nyelve. Ez ma még, úgy látszik, nem vihető keresztül, de annál szükségesebb, hogy az erre fordítható kevés idő a helyes módszerrel minél inkább kihasználtságát.

Ez az egyik ok, a mi arra indított, hogy egyik tanítóképzőnknek a nemzetiségi nyelv tanítása körül követett eljárását bemutassuk s ez által a figyelmet e tárgyra méginkább rátereljük. Másrészt e közlés által is óhajtottunk azon törekvésünknek eleget tenni, hogy az egyes hazai tanítóképzőinkben honos eljárásokat megismerjük, egymástól esetleg okuljunk, azokon hasznos eszmecserét folytassunk.

Ezek előrebocsátása után, szükségesnek tartjuk még megjegyezni, hogy az alább következő sorokat a csáktornyai állami tanítóképző-intézet 1890/91-ik évi «Évkönyv»-éből vettük át.

A csáktornyai állami tanítóképző-intézet azon speciális céljának elérése, hogy a Muraköz és Vendvidék számára az illető vidékek nyelvét beszélő, hazafias tanítókat képezzen, a tanárikarnak a múlt évben is egyik fő feladatát képezte. Eszközei voltak a cél eléréséhez különösen a horvát nyelv mint rendes tantárgy és a gyakorló-iskola. A horvát nyelv gyakorlatilag taníttatott.

Az I-ső évfolyambeliek megtanultak horvátul olvasni, írni: tanultak horvát szavakat, megismerték a névmást, a 3 főidőt, a főnevek neveit, a többesszám ragjait, a főnévnek és tulajdonságnévnek állítmányúl való alkalmazását, a mondat bővítésére szolgáló részeket: a határozatlan igét mint kiegészítőt, a tárgyragos és tulajdonítóragos kiegészítőt; a hely-, idő-, cél-, eszköz- és módhatározót és az ezekhez szükséges előljárókat és névragokat (eseteket). Ez alapon begyakorlásul kisebb mondatokat fordítottak. A tanítói eljárás a legelemibb, de kizárólag módszeres volt. Példából történt a kiindulás, összehasonlítás tételével a megfelelő magyar mondattal s a szerkezetből a szabály maguk a növendékek által vonatott le. Ez alapon a magyar fiúknak meg volt könnyítve a tanulás s a nyelv tudása magától jött. Később az első évesek apró olvasmányokat tanultak a Margitai-féle muraközi horvát ABC-könyvből. Ez a szóbőséget segítette elő.

A II. évfolyambeliek tananyagát az összes nyelvtani ismeretek elsajátítása képezte. A rendszer itt már grammatikai volt, mert a tanítás célját a múlt évben gyakorlatilag tanult nyelvtani szabályok tudományos (nyelvtani) összefoglalása és kiegészítése képezte. Minden olyan szabály megtanulása melőztetett, melyre a növendéknek az életben nincs szüksége. P. o. a végzetlen-, történeti-, régmúlt s a jövőmult idő, a különféle szám-

nevek és névmások, a ritkábban előforduló képzők, határozók, kötőszók felsorolása, valamint azok megtanulása és begyakorlása mellőztetett, mert a nép előtt azok teljesen ismeretlenek, azokat nem használja. Aztán a cél nem is az volt, hogy nyelvtudósokat képezzünk, hanem olyan tanítókat, akik az iskolában és a néppel meg tudják magukat értetni s a horvát nyelvet hazafias és emberbaráti célokra fel tudják használni horvát és vend hazánkfiai között. A horvát nyelvtan megtanulásán kívül a II. évesek szótár segítségével lefordították a Margitai-féle II-ik oszt. muraközi horvát olvasókönyvet. Ez gyakorlatul és a szóbőség megszerzésére szolgált. A fordítási gyakorlatok a tanár jelenlétében eszközöltettek, aki a kérdezősködőket utbaigazította s munkájukat vezette. Házi feladatot a növendékek nem kaptak, mert annak csak 1, 2 lelkismeretes tanuló vette volna hasznát. A többi másról írta volna le feladatát.

A III-ik évfolyamban a főszó a beszédgyakorlatokra fordítottatott. A növendék horvátul megtanulta: a taneszközöket, a bútorokat, az edényműveket, az étel- és italműveket, a ruhaneműeket, a különféle épületeket, a közlekedési eszközöket, az emberi testet, az ember különféle foglalkozását, az eszközöket, szerszámokat, a pénznemeket, mértékeket, a házi- és vadállatokat, a legszükségesebb fákat, növényeket stb. stb. Mindezekről apró mondatokban fejezte ki gondolatát. A különféle tárgyak előszóval s írásban való leírásának gondolatrendét azok neve, részei, színe, alakja, nagysága, anyaga, készítője, haszna, (eledele, lakása, szaporodása, tulajdonságai) stb. képezte. E mellett lefordították a Margitai-féle III. oszt. muraközi horvát olvasókönyvet.

A IV-ik évfolyambeliek tananyagát Groó-féle muraközi magyar olvasókönyvének horvát nyelvre való feldolgozása képezte. Egy közös órán a IV-ed évesek beszéd-, értelemgyakorlatok alapján előre elkészült anyagból a III-ad éveseket tanították. Ezzel kettős cél éretett el: a tanító IV. évesek is, meg a tanuló III. évesek is tanultak; az előbbieket cselekvőleg, emezeket szenvedőleg. Egy másik órán a IV. évesek egymást tanították a kijelölt anyagból. Ezen eljárás által kettős volt a haszon. A növendékek megtanultak horvátul, de egyúttal begyakorolták magukat a magyar nyelv tanításában idegen ajku iskolában, mert a tanítás e módja megfordítottja a magyar nyelv tanításának. A növendék horvátul tanította társát úgy, és arra, amint és amire majd tanító korában magyarul kell tanítania horvát és vend tanulóit.

A gyakorló-iskola is elég alkalmat nyújt intézetünk specziális céljainak eléréséhez. A gyakorló-iskola tanuló-anyagát kizárólag a közeli falvak horvát lakóinak gyermekei nyújtják, kik közül az I-ső osztálybeliek semmit sem tudnak még magyarul, a többiek annyit, amennyit, 1, 2, vagy 3 év alatt az első osztályban megtanultak. Ezen körülmény nagyon figyelemre méltó. A gyakorlóiskolában figyelő és fellépő növendék nemcsak hogy látja, miként kell egy idegen ajkú iskolában a tanítást vezetni s a tanulókat a magyar nyelvre megtanítani, hanem azt meg is kell kísérelnie s magát abba be is gyakorolnia. Ez egy született magyar növendékre nem könnyű feladat, mert a módszertani nehézségek mellett főleg a nyelveliekkel is meg kell küzdeni. E körülmény a horvátul tanuló képezdei növendék nyelvbeli ügyességének kifejtésére és a tanultak érvényre hozá-

sára alkalmas talajt szolgáltat. A IV-ed évesek többszöri fellépés után már otthonosoknak érezték magukat a kis horvát fiúk között s a nyelvbeli nehézségek nem igen bántották őket

Intézetünk sajátlagos céljainak eléréséhez nem kis befolyással van az, hogy a horvát nyelv a módszertan és a gyakorlati tanítás vezetése ugyanazon egyén kezében van. Az idén végzett 11 negyedéves növendék közül 3 kitűnő, 3 jeles, 1 elégséges, a többi jó eredménnyel állotta ki a vizsgálatot a horvát nyelvből. Horvát iskolára képesíttette magát közülök három. (E képesítés a horvátországi tanügyi törvények szerint feljogosítja őket a horvát-szlavon iskolában való működésre is.)

Ausztria és Németország tanítóképzése.*

— Külföldi utam jegyzeteiből. —

Kant, a nagy bölcselel, ki világoknak a rendszerét állapította meg, szülőföldjét, Königsbergát és környékét sohasem hagyta el, holott 80 évet is élt. Csakhogy Kant, a szellemóriás, a múlt század gyermeke volt, és — mi tagadás benne — művein mi, a XIX. század gyermekei, meg is érezzük a szobai levegőt. Nekünk a nevelésben, a tudományban, művészetben, iparban, mindenütt eleven élet, természetesség kell; akár realisztikus, akár idealisztikus felfogásban, de természetesnek kell lennie, hogy valamit megismeressünk.

És ez áll a tanításról is. Ez okból a természettudományok, a földrajz, történet tanárának sokat kell látnia, csak akkor lehet tanítása igaz, eleven, megkapó.

Az utazási vágy nem mindenkiben lép föl egyenlő mértékben. Én nem tudtam többé ellentállani. Két havi szabadságidőt kértem, kaptam is s neki indultam a nagyvilágnak, azaz: Ausztriának és Németországnak, célul tűzvéni ki magamnak az általános művelődési viszonyoknak lehetőség szerinti megismerése mellett, kiváltképen a külföldi tanítóképzők tanulmányozását.

Úton.

F. évi máj. 2-án, gyönyörű tavaszi napon búcsúztam el Iglótól. A kartársak kikísértek az állomásra, a mi nagyon jól esett. A gőzös elindult s rég óhajtott vágyam teljesült: útban voltam. Minden gondot odahaza hagytam, csak jó kedvet és minden új iránt érdeklődést vittem magammal. Első napi utam célpontja Bécs volt. A kassa-oderbergi vasút először a Hernád-, majd a Vág-völgyében vezet. Erdő, mező levetette már a téli köntöst, de ébredezni még alig kezd, jóllehet a vasuti kocsibeli hőmérő

* Ezen több számra kiterjedő közleményben azon utazás élményei és tapasztalatai vannak összefoglalva, a melyet tisztelt kartársunk a múlt évi május és június hónapokban a közoktatásügyi kormány engedelméből, a saját költségén végzett. Midőn t. kartársunknak a terjedelmes cikket megköszönjük, tisztelettel kérjük, vajjon nem volna-e célszerű, hogy ha közoktatásügyi kormányunk egyes törekvőbb tanárokat külön belföldi tanulmányi utazásokban anyagilag támogatna?

Szerk.

déltájban 30° C meleget mutat. A Királyhegy kalapja még egészen tejszínű. Egyetlen foltocskát sem látsz rajta. A Magas-Tátra a törpe-fenyő alsó határáig szintén fehér. A Felső-Vág mentén néhány szegényes, kert nélküli falu mellett vezet az út. Vázsecz és Királylehota körül nagy fakészletek vannak a Vág partján és kezdődik a tutajozás. Habár az egyik parton az Alacsony-Tátra, a másik parton a Magas-Tátra hatalmas láncolata látható: a Felső-Vág ebben az évszakban még nem tárja elibed minden szépségeit; téli álma megszűnt ugyan, de toilette-je még nem kész. Annál bájosabb a Közép-Vág völgye; a vetésnek, fünek gyöngéd zöld színe; a meredek, formákban változatos, ősi várromokkal koszorúzott magaslatok; a Vágon egy-egy tutaj: bűvös-bájosan hatnak szívedre. «Szép vagy, óh hon, bércz, völgy változnak gazdag öledben!» (Vörösmarty) «Nincs annyi szám, a hány a szépség gazdag kebelén!» (Petőfi). Podhrágy, Trencsén, Beczkó lekötik szemedet; Illava, Lipót-Ujvár, Galgócz felkötik figyelmedet. És hány vár marad még szemed előtt elrejtve! A Vág-völgye hazánk nemcsak legerjedelmesebb, de legszebb völgyeinek egyike. A vasút Nagy-Szombatnak és Pozsonynak fordul és alig mondtunk fájó Isten hozzád-ot a magyar hazának, már is Bécsben vagyunk.

B é c s.

Budapestet, hazánknak szívét szeretem, nemcsak mert szép, de mert enyim is. És mindamellett, hogy Bécsét már más szemmel nézem, el kell ismernem, hogy egyes épületeivel, műkincseivel még mindig felülmúlja Budapestet.

Máj. 3-ika, *vasárnap* van. Hová mennék, ha nem az Isten házába? A Szent-István templom felé tartok. Megállok előbb a vaspánczélda öltözött fatörzsök előtt (Stock im Eisen), a melyhez érdekes monda fűződik; majd megfordulok és előttem Bécs legimpozánsabb épülete: a Szt. István temploma. Meg van telve hívőkkel; meghúszom magam egy oszlop mögé, nem akarom a hívők áhítatát zavarni, hanem résztvenni benne. Bámulom az építészeti tökéletességet, de a túlságos homály, melyben az örök mécs világít, nem tud annyira lekötni, mint az isteni napfényben tündöklő boltozat világa. Csöndesen távozom e szent helyről és az *Ágost-rendiek templomába* sietek. Tömve ez a gothikus épület is, de a szép, nagy hajóba bőven ömlik be az isteni napfény, a mely vidámbabbá, boldogabbá teszi az Uristen házát és boldog ájtatosságra inti a hívőket.

Az «uxori optimae», Mária Krisztina főherczegasszony megható síremléke mellé kerülök, a mely Bécs művészetének egyik disze. Tudtommal Canova műve. Nézem és kételyekből háborgó elmém az isteni mű szemlétében megnyugszik, elmerül... Nemsokára künn az utcán, a várpalota, a «Burg» közelében ismét megakad szemem egy emléken: *II. József lovagszobrán*, a melyen e találó szavak olvashatók: «Vixit publicae salutis mon diu sed totus.» A várpalota belső, aztán külső udvarán Károly főherczeg, az asperni győző és Savoyai Jenő lovagszobrai állanak.

A *Körútra* (Ringstrasse) jutva, többször meglepetve állok meg a lebilincselő látványoktól. Átsiettem a nagy Németország legszebb városain, hanem építkezés tekintetében szebbet mint a bécsi városháza, ettől balra

az egyetem, e mögött a fogadalmitemplom (Votiv-Kirche), jobbra az osztrák parlament, tovább a két múzeum-épület, végre a városházával szemben az udvari színház, e csoportozatnál szebbet sehol sem leltem. Vándor, a ki Bécsbe legelőször kerülsz, erre a helyre siess! Együtt találsz itt az ó-kor, a középkor, az újkor építészetét remek példákban: a parlament képviselővén a görög, a városháza és a fogadalmi templom a gothikus, a többi épület a renaissance stílt; az egyetem a korai toscanai renaissance, a színház a késő renaissance, a két muzeum pedig az olasz renaissance virágzás korából való stílusokat tüntetik elő.* Másnap a III. kerületi Geusau-utczabeli cs. k. tanítóképzőbe mentem.

A bécsi cs. k. tanítóképző.

A «Szt. Anna» név alatt ismeretes tanítóképzőről van szó. Története több mint 100 éves, az egész monarchiának legelső tanítóképzője. Keletkezése 1771-be esik; főleg ennek szervezésére kérte el Mária Terézia Felbigert II. Frigyesről s a mint ismeretes, ez a minta-intézet kihatott nemcsak az osztrák, de a magyar tanítóképzésre is. Időszórúnak tartom multjából még a következőket teleleveníteni. *Eredetileg polgári népiskola volt*, 4 osztálylyal (Felbiger 1774-diki szervezetét értem); az I-ben 5—10 éves tanítványok voltak, a II-ban 9—14, a III-ban 9—15, a IV-ben 10—16 évesek. A latint a III. osztályban kezdték tanítani. A mondott évben a *normális iskolának* (így nevezték) 239 tanítványa volt. Ehhez a normális iskolához mint gyakorló-iskolához egy 10 havi tanítóképzői tanfolyam szerveztetett. A jelöltek elméleti oktatása főleg a pedagógiára szorítkozott, annál többet dolgoztak azonban a gyakorlóban. 1786-ban 60 präparandista van, köztük 3 theologus, 11 jurista, 5 medicus, 3 philosophus és 4 physicus. Ime, látjuk, miből sarjadozott ki a mai tanítóképző! Egy kitünően szervezett népiskola képezi a főintézetet, melyhez a tanítóképzést kapcsolják. Elméletileg képzett ifjak látogatják és 10 hónap alatt a tanítás művészetében is jártas tanítókká válnak. A tanítóképzőnek ősi alkotó elemei tehát a gyakorló-iskola és az elméleti pedagógia. Jó tanítóképző csak az, melyben jó gyakorlóiskolai tanító, jó pedagógiai tanár van. Vagy, a mint Diesterweg mondja: «A tanítóképző annyit ér, a mennyit a gyakorló-iskolája ér.» Az általános képzést az ifjak bárhol nyerhetik, csak legyen az elég alapos, elég magasfokú és legyen harmonikus egész.

1853-ban a 10 havi tanfolyamból 2 éves, 1870/71-ben pedig 4 éves tanfolyam lett. Ekkori igazgatója a híres Vernaleken volt, kit a nálunk is ismert nevű Niedergesász követett. Még Vernaleken igazgatósága alatt az intézet a Szt.-Anna templomi helyiségeiből a mostani épületbe költözött, amott a tanítónőképző maradván. Abban az egyszerű, de nagy (3 emeletes) és czélszerűen berendezett épületben, melyben az intézet ma is van, még egy cs. k. gimnázium és egy cs. k. siketnéma intézet is van.

* Ez épületek gyönyörű és stílszerű belseje épp úgy érdemes a megtekintésre, mint külseje. Az erre vállalkozó kartársaknak ajánlom, hogy a tolokodó vezetőket utasítsa el, a kik sok pénzt követelnek. Czélszerűbb megvenni a Baedekert, vagy más, az utasoknak készült kalauzt, a melyek szerint jól el lehet igazodni.

Niedergesász utódja a tanítóképző igazgatásában, Gugler József, a ki igen szeretetreméltó ember.

9—10 óráig d. e. már egy világtörténeti órát hallgattam a II. osztályban. XIV. Lajosról volt szó. A tanár ismétléssel kezdte az órát. Kérdezgetve visszament a vestphali békéig. Közben azonban másfelé is kalandoztatott ismétlés, emlékezés okából. Azon körülmény, hogy a vestphali béke a 17. század közepére esik, ily kérdésre indította: Miféle nevezetesebb történeti események voltak a 14., 15., 16. század közepén? Ez a kérdés másra terelte a figyelmet, a nélkül, hogy szükség lett volna rá. Azután egy növendék elmondta a leczkét, középszerűen, de bizonyos önállósággal. Nem magoltat. Most a tanár folytatta XIV. Lajos belső politikájának és háborúinak előadását. Közben ismét összehasonlít. Így p. o. XIV. Lajos építkezési szenvedélyéről és építményeiről szólván, átszap a legújabb kor azon éveibe, melynek Bécs nagyszerű épületeit köszöni, és a két korszakot összehasonlítja. Érdekes, tanulságos, de az új előadás fonálába nem való, hanem igenis ismétléskor. A különböző stílusú építmények (barokk, roccoco) felsorolásánál utal hasonló stílusú bécsi építményekre, de képeket nem mutat. A háborúkat részletesen adja elő. A végén az egészről dispositiót állít össze, mit a növendékek füzetbe jegyeznek. A begyakorlásra alig jutott idő. Szereti a történeti adomákat, a kultur-történet mellett a háborúkat is kellőleg méltatja. Szépen beszél németül. Bánásmódja nagyon finom, enyhe; úgy beszél tanítványaival, mint a hogyan intelligens emberrel szoktak. Mikor az egyik tanítvány zavarában a reformációt a XIII. századba teszi, általános, hangos gaudium hallatszik, de a rend a tanár rosszállása nélkül is azonnal helyreáll. A történetet mind a négy évfolyamban tanítják; az első kettőben világtörténet, a III-ban az Osztrák-Magyar Monarchiának története és az alkotmánytan 2—2 órában, a IV-ben 1 órában a történet módszere és áttekintő ismétlése van kiszabva.

Óra után a tanácskozó szobában a német kartársak barátságosan beszélgetnek velem. Mint afféle nagyvárosi embereket, az idegen nem lepi meg.

10—11-ig a II. osztályban német órában voltam. Az egyik tanítvány Goethe Zaubrerlehring-jét szavalta el, elég értelemmel és érzéssel. Erre ismétlésképp a ballada fogalmát határozták meg a költemény alapján. Végül olvasták a szép olvasás gyakorlása végett «Das Grab im Busento» (Platen) című költeményt. Ez is szép volt, de a tanár keveset segített saját példás előolvasásával, hanem találgatni hagyta őket. A Niedergesász olvasókönyvét használják, külön irány-, avagy költészettani kézikönyvük nincs. A tanítási nyelvet (a németet) 4—4, tehát 16 órában tanítják. Azonkívül, a hol szükséges, más tartományi nyelvet is tanítanak. Ebben az órában is gyakran volt hangos kaczagás, ha egyik vagy másik komikusan olvasott. Mert nem sikerül ám mindegyiknek a szép olvasás; de a kezdete mindenesetre a próbálás. Leczkétül a tanár feladta a «Der vertriebene Graf»-ot (Bürger), mit annyira kell gyakorolniok, hogy szépen előadhassák. Felelés (szavalás) közben megengedi a tanár, hogy a fiúk könyvbe nézhessenek. A történetórán magyarázat közben jegyezgetnek a könyvbe, feleléskor zárva van. Sokan ültek könyökölve. Szép, eleven ifjak. A tanár magas podiumon, asztal melletti széken ül.

11 óra után a kertet néztem meg. Az alig félholdnyi nagyságú kísérletező kert több részre van osztva: az egyik arborium, a másik gyümölcsös, a harmadikban konyhai vetemények, a negyedikben mezei növények vannak. Ez utóbbi részek ismét kisebb parcellákra oszlanak az egyes vetemények és ültetvények szerint. A kertet egy gyakorlóiskolai tanító felügyelte alatt a kertész útmutatása szerint a növendékek munkálják meg. A kertésznek 40 forint havi fizetése és bennlakása van.

12—1-ig néhány tanítóképesítő írásbeli dolgozatot olvastam el, ugyanis éppen írásbeli képesítő-vizsgálat folyt és pedig elemi és polgári iskolai. 4 óra lefolyása alatt a dolgozatnak készen kell lenni. Az elemi iskolai tanítójelöltek dolgozata volt: «Mely szabályokra és alapelvekre figyeljen a tanító az ifjúság akarótehetségének nevelésénél?» A polg. isk. jelöltké: 1. «Az engedelmességre való nevelésről.» 2. «Rousseau és jelentősége a tanítás anyagának és módszerének megválasztása szempontjából.» A dolgozatok tartalmilag középszerűek voltak, legalább nem jobbak, mint nálunk szoktak lenni, azonban irályi és helyesírási hibát alig találtam.

Az intézetből egyenest a Präterbe siettem, a hol feljegyeztem mindazt, a mit d. e. láttam, hallottam. Azután a tengernyi mulató néppel együtt én is kellemesen szórakoztam.

Következő nap újlag a tanítóképzőben valék. Ezúttal 8—9-ig a gyakorlóiskolában, hol az I. osztályban egy növendék számtani próbaléczkét tartott a következő tételről: 15-nek $\frac{1}{3}$ -a 5, és 3 a 15-ben van 5-ször; úgy, a mint ide irtam, volt a leczke tárgya a táblára írva. A jelölt a szemléletből indult ki, (3 gyereket hívott ki, az egyiknek a kezébe nyomott 15 pálczát, ez szétosztotta, stb.) és elég ügyesen végezte dolgát. Az I-ből a IV. osztályba mentem, ott is számolás volt, de az én kedvemért a tanító szavaltatott. A gyermekek kedvvel, értelemmel sőt meglepő ügyességgel adták elő a szebbnél-szebb költeményeket.

9—10-ig az igazgatónak volt módszertani órája: általános módszertan, ismételés. Először egy leczkének módszeres beosztásáról volt szó: előkészítése, az új anyag közlése, összekapcsolása, alkalmazása, begyakorlása. Majd a tanítási módszerekre tért át: van heuristikai, systematikai és didaktikai módszer. Erre az egyes módszereknél előforduló tanítási eljárásról volt szó és pedig éles logikai megkülönböztetéssel: a realis analysisről és a logikai synthesisről, a logikai analysisről és a realis synthesisről. Az igazgató a tanításnál a kérdező tanalakat használta, mindent megokolt psychologailag, logikailag. Mint psychologus, a Herbart iskola híve. Lindner pedagógiai könyveit használja. Ez volt a legtudományosabb leczke, a melyet utamon hallottam. Különbön az igazgató kissé sokat beszél; bánásmódja humanus, fegyelmi kicsiségeket nem vesz észre, még a sűgás sem főbenjáró bűn. Megnéztem a taneszközöket is, melyekben az intézet bővelkedik. Természetrajzi gyűjteménye elég volna bármely főiskolának, sok a physikai és chemiai eszköz is; én kiváltkép a földrajziakat és történetieket néztem, e tekintetben szegény a mi iglói intézetünk. Nincsen éggömbünk, domború térképünk egy van csak; nincsen földrajzi, történeti képgyűjteményünk, sem más történeti taneszközünk.

1—2 térképen kívül. A földrajzot is mind a IV. évfolyamban tanítják ($2+2+2+1=7$ óra). Láttam növendékek által készített sokféle és nagyon csinos térképeket, továbbá önálló megfigyelés nyomán készült érdekes csillagászati feljegyzéseket. (El is hoztam egy csomót). Mindez feljogosít arra az állításra, hogy Ausztriában a földrajzot jóval bővebben, alaposabban tanítják mint nálunk.

Közelgett dél ideje, addig az igazgatóval az osztrák tanítóképzésről és az elemi isk. ügyről beszélgettem. Az osztrák tanítóképzés szervezete nálunk ismeretes s azért a legfőbbekre szorítkozom ismertetésemben.

Az osztrák tanítóképzők előkészítő iskolája többnyire a polgári iskola. Némely intézetnél előkészítő osztály is van. Mindenki tesz felvételi vizsgálatot úgy nyelvi, mint természettudományi tárgyakból, csak így léphet az I. évfolyamba. A bécsi intézet externátus, növendékeinek száma a 200-at közelíti meg. Csak a szegények és a szorgalmasok kapnak ösztöndíjat, mert kevés ösztöndíj van: tizenegy 150 frtos, és kettő 50 frtos. Az igazgató panaszkodott, hogy az épület rendben tartására, a taneszközökre kis összeg van előirányozva. Azon összeg hovaforrását, mely taneszközökre és előre nem látható kiadásokra van szánva: a tanári kar őrzi ellen; az igazgató kiteszi a számadási könyvet, a tanárok mindegyike megnézheti. A többi előírányzott költségről, a mely 30,000 frtot tesz ki, beleértve a tanári fizetéseket is, a tartományi iskolafelügyelőnek, a ki a tartományi helytartóság tagja, ad számot. A kerületi iskolafelügyelők (Bezirksschulinspektoren) a népiskolák felügyelői. Gugler igazgató kerületi felügyelőből lett képző igazgató. Ausztriában a tanítóképző csak a tartományi felügyelőnek van alárendelve, a ki évenként egyszer meglátogatja. A növendékek gyakorlati képzése sem különbözik lényegesen a miénktől, szintén csak egyes órákban tanítanak. Az igazgató és a tanárok egyes próbaleckéknél jelen vannak. Osztályvizsgálatokat csak a kétes tanítványokkal tartanak az igazgató, az illető szaktanár és az osztálytanár jelenlétében. A növendékek a IV. évfolyam befejezése után a tartományi iskolatanács egy biztosa jelenlétében érettségi vizsgálatot tesznek, mely nagyjából hasonlít a mi mostani tanítóképesítő vizsgálatunkhoz, csak hogy írásbeli tételt nem egyet, de 3-at fejtenek meg; a szóbeli az összes képzői tantárgyakra terjed ki. A vizsgálóbizottságot a tartományi biztos mint elnök, az igazgató és a IV. évfolyamban tanító tanárok képezik. Az érettségi vizsgálatra jelentkezhettek magánúton készült is, az engedélyt az igazgató adja meg. Két évi gyakorlat után következik a tanítóképesítő vizsgálat, mely írásbeli, szóbeli és gyakorlati. Az írásbeli áll egy pedagógiai, néhány matematikai és a realiakból való tételek megfejtéséből. A szóbeli csak a népiskolai tárgyakra, népiskolai terjedelemben, és kiváltképen a részletes módszertanra szorítkozik; a gyakorlati olyformán történik, mint nálunk. «A tartományi vizsgálóbizottság» a miniszter által kinevezett igazgatókból, képzői tanárokból, felügyelőkből és kiváló népiskolai tanítókból alakul. Tehát olyforma bizottságok ezek, mint a milyeneket nálunk is óhajtanak «országos bizottságok» gyanánt szervezni.

Az írásbeli tételeket úgy az érettségi, mint a tanítóképesítő vizsgálatra a szaktanárok írják össze, az igazgató borítékba teszi, bepecsételi.

A borítékot vizsgálatkor a tartományi biztos feltöri, elolvastatja a tételt és a munka kezdődik.

Eszembe jut itt az Országos Köznevelési Tanács új képesítő-vizsgálati javaslata, mely szerint a tanárok által összeírt tételeket a tanfelügyelő megváltoztathatja, sőt újakkal is cserélheti ki. Nem tudom, mily okból kívánja ezt a Tanács, de így minden megokolás nélkül legalább is bizalmatlanságot fejez ki a tanárok iránt.

A tanári személyzeti ügyeket ezúttal csak érintem. Vannak ott is egy és ugyanazon intézetnél tanárok, főtanítók, tanítók és altanítók; fizetési viszonyaik valamivel előnyösebbek, mint a mieink.

A bécsi cs. k. tanítóképző tanár-karának mindegyik tagja udvarias, előzékeny volt irántam; de a legkedvesebb köztük az igazgató volt, a kivel aznap d. u. egy óra tájban — ő nem lakik az intézetben, hanem a belvárosban — közeli kocsmában kedélyesen ebédeltem.*

(Folytatjuk)

Krausz Sándor.

IRODALOM.

Könyvismertetés.

Lehrbuch der Pädagogik. Für Lehrer- und Lehrerinnen Seminarien sowie zum Selbstunterricht. Von *E. Martig* Seminardirektor zu Hofwyl. Bern 1890. Ára 1 M. 80 fillér.

Szerző e munkája folytatása és kiegészítése, Anschauungs-Psychologie című művének, a melyről lapunk 1890. novemberi füzeté közölt ismertetést. E két mű valóban annyira összetartozik, hogy a jelen munka a psychologia nélkül alig használható. Így pl. sok oly dolgot, a mit neveléstani tankönyvben fel szoktak említeni, mint: a képzeletet, emlékezetet, figyelmet, a kedély és akarat nevelését, a játékokat s egyáltalában az egyes lelki képességek fejlesztését mellőzi, mivel ezt az említett munkájában tárgyalta. Szükségesnek tartjuk ezt megjegyezni, különben valaki azt a jelen munkája hiányának róhatná fel. Szerzőt e munka megírásánál ugyanazon szempontok vezérelték mint a psychologiában. Ott az volt czelja, hogy a psychologia tanításában a növendékek tapasztalataiból és szemléltető példákából kiinduljon, és a nyert belátás a pedagógia alkalmazását megmutassa.

Pedagógiáján pedig szintén fel akarja tüntetni, hogy a nevelés elmélete mily szoros összefüggésben áll a lélektannal, azt kívánja tehát, hogy e két tudomány szorosan áthassa és kölcsönösen támogassa egymást. Még más czél is indította szerzőt e munka megírására t. i. álláspontja a Herbart-Ziller féle iskolával szemben. Bár maga nem áll ez iskola talaján, mégis sok oly igazságra akadtt e rendszerben, melyet minden higgadt gon-

* Az ebéd olcsó és jó volt még a bor is, nemcsak az asztali gumpoldskirchner, hanem még a finomabb czukermantler is, melylyel az igazgató megvendégelt. Ha valamelyik kartárs Bécsbe megy, tudakolja meg tőlem ezt a csárdát, jobb bort nem kap sehol és tanító, tanár mindig akad ott. Magam is felkerestem aztán még többször.

dolködő elfogadhat. Szükségesnek tartja tehát, hogy ezeket a rendkívül tanulságos és termékeny eszméket a pedagógiai oktatásba felvegyük a nélkül azonban, hogy a növendékeket a pedagógiai pártok küzdelmébe bevezessük. Munkája tartalmán és felosztásán az említett rendszer hatása meg is látszik. A mű tartalma a következő:

Bevezetés. I. A testi nevelés. (Célja, rendeltetése, eszközei). II. A fegyelem. (Célja, szerepe, eszközei). III. Oktatás. (Az oktatás célja. Az oktatás anyaga. Az oktatás módja). IV. A nevelés helyei és intézői (Schul-kunde).

A munka dicséretére megemlíthetjük, hogy előadása világos és könnyen érthető, hogy nem elégszik meg nagyon általános utasításokkal, hanem iparkodik határozott, közvetlenül alkalmazható tanácsokat adni. Martig műveiből általán azt a benyomást szerzi az olvasó, hogy egy értelmes, higgadt és gyakorlati tanítóval van dolgunk, a ki a) jól ismeri a népis-kolai praxist, b) jól tudja, hogy kezdő tanítónak mire van szüksége. Innét van azután, hogy mind példái, mind utasításai világosak és használhatók.

Ha így elismerjük és dicsérjük is a könyv praktikus oldalát, nem mondhatunk hasonlót a benne nyújtott elméletről. Értjük, hogy egy neveléstanban a praktikus tanácsokat, egy rövid következetes elmélettel úgy kell megokolni, hogy ez elmélet és a belőle levezetett praxis közt eltérés ne legyen. Szerzőt ebben eklektikus álláspontja nagyon akadályozza. Ezen eklektícizmusnál fogva nem elég következetes elméletében, és fogalmai is sok helyt homályosak, elmosódottak, ez oka bőbeszédűségének és a nagyon gyakori ismétléseknek is. Hivatkozom pl. a 80. lapra, a hol a tanítás formalis és materialis célját tárgyalja. Itt a különféle iskolák nézetei annyira küzdenek szerző agyában, hogy a dolog teoriáját nagyon zavarosan adja elő, de megjegyzem, hogy a végeredmény, a melyre jut, a tanácsa, a melyet a növendéknek ad, itt is ép oly józan és értelmes, mint a könyv többi részeiben.

Azzal végezhetjük tehát az ismertetést, hogy oly könyvvel van ugyan dolgunk, mely nem áll egymagában összefüggő, szigorúan következetes elmélet alapján (eklektikus munka soha sem lehet ilyen), de mint józan, világos és praktikus munka, a német pedagógiai tankönyvirodalom legfigyelemre-méltóbb termékei közé tartozik.

Dr. Málnai Mihály.

Hazai lapszemle.

A tanítóképzés reformja. Irta Schult z Imre. *Népis-kolai Tan-ügy* 47., 48., 49. sz. 1891. Ma, midőn a tanítóképzés fejlesztése napirenden van, midőn legszebb reményekkel várjuk a hivatott tényezők meleg érdeklődésétől viszonyaink javítását, a czélszerű reformokat: méltán megvárhatjuk, hogy a jobb idők előkészítésében, a praktikusabb állapot megteremtésében méltóan részt vegyenek mindazon gyakorlati pedagógusok, kiknek tisztes multja, közvetlen gazdag tapasztalata s a dolgok helyes áttekintése jogot ad, hogy szavukat fölemeljék, s a várva várt megoldást közreműködésükkel elősegítsék. Dicséretes munkát végzett Sch. kartársunk, midőn fenebbi czímen a tanítóképzés reformjával foglalkozva ismételt-n sorompóba lépett

az ügy munkálására s az átalakulás könnyítésére. Nézeteit nem osztjuk ugyan mindenben, de javaslatait oly figyelemreméltóknak tartjuk, hogy tagtársainkkal megismertetni el nem mulaszthatjuk.

Dolgozata három részből áll: osztály- és kántortanítók képzése; tanterv és tanárkar; tanképesítés, tanárképzés, felszerelés, tankönyvek, gyakorló iskola.

Miután szerző elmondja, hogy jelenlegi tanítóképzésünk nem felel meg a hozzá kötött várakozásoknak, — sarkalatos hibául tünteti föl, hogy újabb tanítóink a tanításban és kántorságban való gyakorlottságot illetőleg nem visznek kellő képzettséget ki az életbe. E tekintetben elismerőleg szól az 1868 előtti tanítóképzői oktatásról s felsorolva a mai képzés hiányait, javaslatait adja elő.

A tanítóképzést részben bifurkálni óhajtja az osztály- és kántortanítók tökéletesebb kiképzése céljából. A kántortanítóságra készülőtől nem kíván középiskolai vagy polgáriiskolai előkészültséget, hanem, hogy a zenébe s a falusi viszonyokba úgyszólván beleéljék magukat. egyes kiválóbbr tanítókra akarja bízni előkészítésüket, kik 3 éven át a felső népiskola tantárgyaiban, továbbá a zenében (zongora, hegedű, ének) s kertészeti gyakorlatokban oktatnák őket, hogy később, a tanítóképző elvégzése után sorsukkal megelégedni tudó, praktikus kántorok, vagy osztatlan iskolai tanítók legyenek. Az ily előképzettségű növendékeket képzői elveik alatt is különösen a zenében osztályonkint heti 5—6 órán át, s a gazdaságban kívánja külön oktatni. A zenében több, a rajzban pedig kevesebb órát óhajt ezeknek, mint a leendő oszt.-tanítóknak s ezek gazdaságtant sem tanulnának. inkább e helyett könyvviteltant, mivel városi tanítókká lévén, gazdaságtani ismeretekre, de az alsófokú ipariskolákban való működésüknel a rajznak és a könyvviteltani ismereteknek annál nagyobb hasznát veszik.

A mai ki nem elégitő állapotokon sokat lendíthetünk, ha az osztály- és kántortanítók kiképeztetését egymástól megkülönböztetjük, ha a leendő kántortanítóknak a tanítóképzőre való előkészítését a jelzett módon ejtjük meg, ha a tanítóképző zenetanításra több időt fordítunk s a gyakorlati tanításra nagyobb súlyt helyezünk. Ily alapon nyugvó tantervet állított össze, melyben a tantárgyak közül, melyeket a két irány növendékei közösen hallgatnának, a neveléstant (heti 20 óra), zenét (8 és 14) emeli ki; benne foglaltatnak a mai tantárgyak s a könyvviteltan 2 órával oly formán, hogy minden osztály hetenkint 30—30 órán lenne elfoglalva. Szerző elve, hogy minden tanítóképző legalább annyi rendes tanárral birjon, a hány osztálya van (szükségesnek tart: hittan-, történelmi-, nyelvi-, mennyiségtani-, földrajz-, természetrajzi-, zene- és rajztanárt, igazgatót és gyak. tanítót); különben ideálja a hat osztályú tanítóképző, 3 évi középiskolai tanulmány alapján.

Szól ezután a tanképesítésről, a melyet ő sem tart más állapotában föntarthatónak. Minthogy a tanképesítés okszerű és szigorú megejtése nagy befolyással van az egész tanítóképzésre és magára a népoktatásra, s mivel jelenleg a tanítóképesítés nem nyújt öröndetes képet és nem tekinthető a jelöltek tovább képzésének biztos zálogául: a tanítóképesítés kettéválasztá-

sát sürgeti oly formán, hogy a négy évfolyam elvégzésével tartatnék a lapvizsgálat, mely az összes elméleti szakokra kiterjedne s mindkétmű tanítóságrakészülőknél azonos volna s rá 2—3 évvel szakvizsgálat vagy a tulajdonképpeni tanítóképesítő, a mely mindkétféle hallgatóknál az iskolai szervezésre és módszertanra, továbbá a gyakorlati tanítás minden ágára kiterjesztetnék, a kántoroknál még zenére, kántorságra, gazdaságtanra, az osztálytanítóknál pedig a könyvviteltanra s rajzolásra. Óhajtja az országos tanképesítő bizottságok összeállítását, a melyben tanítóképző tanárok s 1—2 miniszteri biztos foglalnának helyet.

Tanítóképző tanárokul olyanok alkalmaztassanak, kik sikerrel letették a tanítóképesítőt, 3—5 évig néptanítók voltak s elvégeztek 3 évi tanítói tanárképzőt. A tanítóképzők felszerelésére nézve szükségesnek tartja, hogy szakférfiak által lajstrom állítások egybe, a melyben azon tanszerek minimuma foglaltassék, a melyekkel minden képzőnek multhatatlanul birnia kell. Ezen minimalis tanszer lajstromból nem szabad a gyakorló iskolában szükséges tanszerek jegyzékének hiányzania és az utóbbit akkép kell összeállítani, hogy mindama tárgyakat magában foglalja, melyek az egy és több osztályu népiskolában kívánatosak. Kívánja a képzőknek teljesen megfelelő tankönyvek iratását. A gyakorlóiskolát illetőleg elérendő mintául tekinti, hogy a képzőintézet egy 4 tanítós 6 osztályra berendezett és egy 1 tanítós osztatlan gyak. iskolával álljon kapcsolatban.

A helyesen felfogott képzés érdekében hangoztatja a tanítók anyagi helyzetének javítását s a nyugdíjügy kedvező elintézését, hogy a tanítói pálya keresetté legyen. Ez okból a szolgálati vagy korpótlék megadásával törekedjenek az illetékes tényezők a néptanítók sanyaru anyagi helyzetén némileg segíteni és előléptetések által a legérdemesebbeket megjutalmazni. Tanítóképző tanárságra, tanfelügyelői állásra való emelés a legtermészetesebb jutalmak és következményeikben igen áldásosakká válnának. A képzői növendékeket pedig elegendő számú és jelentékeny ösztöndíjakkal édesgessük intézeteinkbe, mert áldozatok nélkül nem vergődhetünk zöld ágra.

Schultz úr igen érdekes, figyelemreméltó cikksorozatát folytatja részint a «*Coeciliá*»-ban részint a «*Népiskolai Tanügy*» folyó évi számaiban. Ezekről máskor.

F. A.

EGYESÜLETI ÉLET.

Gönczy Pál.

Gönczy Pál, nyugalmazott államtitkár, a kiválóbb magyar pedagógusok egyike, a népnevelés ügyének érdemekben gazdag vezetője s egyúttal fáradhatatlan munkása, január 10-én megszűnt élni.

Az oszlop kidőlt, de az épület, a melynek megalkotására áldozta életének minden óráját, szilárdan áll és fenn hirdeti az ő dicsőségét is.

Gönczy Pálnak kiváló része van abban, hogy a népiskola alacsony helyzetéből kiemelkedett s ma már a nemzeti kultúra elsőrangú tényezőjének tekintik azok is, kik eddig lenézték; küzdelmeit, fejlődését nem kísérték érdeklődő szemmel.

A népiskola újabkori története szorosan össze van fűződve Gönczy Pál életével. Látjuk őt a negyvenes és ötvenes években, mint magvetőt, a ki keresztyéni buzgalommal és ifjúkori lelkesedéssel hinti az eszméket és készíti elő a talajt a mai népiskola megalkotásához. Azután látjuk őt, mint résztvevő munkást 1868-ban a csemete-ültetésénél; s ezentúl a vallás- és közoktatási miniszteriumban, mint a második, népiskolai ügyosztály vezetője, a régi szeretettel, de a férfikor kitartásával és nyugodt megfontolásával fáradhatatlanul élt annak, hogy a népiskola a már hatalmas törzskökké növekedett társai között el ne csenevészsen, hanem biztosan fejlődjék s hogy nemzetünk számára éltető gyümölcsöket hozzon.

Gönczy Pál tevékenysége a köz- és magánélet terén rendkívül sokoldalú volt. A népiskolai ügyeket is nemcsak adminisztrálta, hanem mindazon eszközöket maga is igyekezett előteremteni, a melyek a népiskolának magasabb színvonalú működését biztosítják; nemcsak a hivatalos helyiség körében intézkedett, hanem többször bejárta az ország különböző vidékeit s mindenütt tanácsolt, útastított és buzditott. A tanítóképzést a népiskola leghatósabb emeltyűjének tartotta, ezért annak fejlesztése érdekében sokat fáradozott. Törekedett ugyan közvetve a felekezeti tanítóképzésre is hatni, de a huszonöt állami tanítóképző-intézet közvetlen szervezése és fejlesztése körül vannak különösen elévülhetetlen érdemei s ha nem is sikerült eszméit mind megvalósítani s ha az előhaladó kor kívánalmai változtatásokat is tesznek szükségessé, mégis az intézetek feladatának észszerű körvonalozását, az eszközök czélszerű felölését, a biztos alapot a további fejlődéshez első sorban neki köszönhetjük.

Egyesületünk őt az 1890. évi augusztusi közgyűlésén halálának jeléül s kiváló érdemeinek elismerésül tiszteletbeli tagjává választotta és gondoskodni fog emlékének megünnepléséről az ez évben tartandó közgyűlésen. Az elnökség az elhunyt nagyférfit bánatos özvegyének és családjának kifejezte mindnyájunk mély részvétét és vigasztalhatatlan fájalmát.

A történelem fel fogja jegyezni, s meg fogja tartani Gönczy Pálnak a közügy terén szerzett érdemeit. Mi pedig, a kik többnyire személyesen ismertük, szerettük és tiszteltük őt, őrizzük híven az ő egyéniségének emlékét. Válasszunk mintaképül az ő fáradhatatlan, munkás életét, szívós akaratát, csodálatos nevelői buzgalmát, puritán vallásos jellemét, a nyugodt külső alatt is az ügyért lángoló szívét és a haza iránti odaadó szerelmét. Az ő nemes, lelki kincsektől fényes élete igazítsa és világítsa útunkat!

Aldott legyen emléke!

Mélyen Tisztelt Kartársak!

Egyesületünk választmánya az alkalomból, hogy a «Tanítók Eötvös-Alap Egyesülete» felszólította a tanítókat, tanárokat, a tanügy barátait kitűzött nemes céljaira s különösen a **Tanítók Házára** adakozni —

elhatározta, hogy melegen pártolja az Eötvös-Alap törekvéseit, a *Tanítók Házának eszméjét magáévá teszi*, ennek létesítése érdekében tőle kitelhetőleg mindent elkövet s kérni fogja a tisztelt kartársak és tekintetes tanári testületek lelkesült és buzgó fáradozását a nagy jelentőségű ügy érdekében. Eme határozatnak kívánunk eleget tenni jelen felhívásunkkal.

Az Eötvös-Alap multban kifejtett jótékony-sága mindnyájunk előtt ismeretes, hisz sokan vannak a tanítóképző tanárok között is, a kiknek családja már érezte az Alapnak segítő kezét! Hassunk tehát oda, hogy a tanítók és tanítóképző tanárok eme jótékony intézménye felvirágozzék s jövőre az eddiginél sokkal nagyobb arányban fejthesse ki áldásos tevékenységét.

A Tanítók Házának célja is ismeretes. Hivatva lesz e ház a hazai országos tanítói és tanári egyesületek s így a mi egyesületünk számára is, helyiséget, otthont adni; hivatva lesz továbbá, hogy a szegénysorsú tanítók és tanárok, így a tanítóképző tanároknak az egyetemen és a felsőbb iskolákban tanuló gyermekei is e helyen lakást, esetleg ellátást nyerjenek. Nem csekély jelentőségű azon cél is, hogy a vidékről a fővárosba a gyűlésekre felránduló tanítók s tanárok a Tanítók házában jutányos áron, esetleg ingyen szálláshoz jussanak.

E gyakorlati célok mögött azonban egy, a nemzeti kultúra szempontjából fontos eszme is rejlik: állandó kapcsolatot és egységet létesíteni a tanügyi egyesületek működése között; lassankint kifejleszteni a hazai tanítók közötti egységes testületi szellemet, a mi a helyes irányú közös tevékenységhez, a nagyobb nemzeti célok elérésére okvetetlen szükséges.

E gyakorlati és nemzeti szempontból fontos célok mindegyike azonban csak úgy valósítható meg a kellő arányban, ha valamennyien kivétel nélkül buzgón fáradozunk, ha magunk is megteszszük, a mi anyagi erőnktől telik s ha másokat is adakozásra buzdítunk. Tisztelettel kérjük tehát, hogy ne csak az egyesület, mint testület, hanem annak minden egyes tagja, minden tanítóképző tanár tegye magáévá a Tanítók Házának eszméjét! Hassunk oda, hogy ezredéves fennállásunk ünnepélye alkalmával a Tanítók Házának alapkövét letehessük!

Budapest, 1892. január 24.

Péterfy Sándor,
elnök.

Nagy László,
titkár.

Választmányi ülések jegyzőkönyvei.

December 13-án.

Jelen vannak: Péterfy Sándor elnök, Kozocsa Tivadar, Herrmann Antal, Thuránszky Irén, Lubinszky Emilia, Liber Etelka, Sebestyén Gyula, Komáromy Lajos, Bertha Ilona, Polereczky Jolán, Hollós Károly, Szarvassy Margit, Hajnal Adolf, Molnár László, Parthay Géza, Kármán Mór, Málnai Mihály, Radó Vilmos, Nagy László, Sztankó Béla, utóbbi mint jegyző.

70. Elnök jelenti, hogy az egyesület küldöttségileg tiszteltett nov. 26-án gr. Csáky Albin miniszter úrnál s ez alkalommal kérte az egyesület

anyagi támogatását, a gyakorló iskolai tanítók nyugdíjazásának az 1885. évi XI. t.-cz. keretében való meghagyását, végül a felekezeti tanárok nyugdíjügyének rendezését. Hálásan emlékezett meg az elnök arról, hogy a miniszter úr egyesületünk munkálkodásáról a legszebb elismeréssel szólott s kilátásba helyezte az egyesület segélyezését. A gyakorló isk. tanítók nyugdíjazását illetőleg is, bár kérelmünk teljesítését már nem helyezhette kilátásba, megígérte, hogy még az utolsó pillanatban is szívesen veszi s tanulmány tárgyává teendi. A felekezeti tanárok nyugdíjügyére nézve pedig oda nyilatkozott, hogy az e tárgyban készült munkálatok már annyira előhaladtak, miszerint a törvényjavaslatnak a jövő évben való beterjesztése biztos remélhető. Ugyancsak ezen ügyekben tiszteltett a küldöttség nov. 30-án Berzeviczy Albert államtitkár úrnál, ki szintén igen szívesen fogadta a küldöttséget s készséggel ígérte kérelmeink támogatását. Helyeslő s örvendetes tudomásul vétetik. (Az ezen tisztelegések lefolyásáról szóló értesítéseket l. a M. T. IX. f. 531—533. s 535—536. lapjain. A folyamodvány közöltetett u. a. füzet 496—585. lapjain.)

71. Elnök jelenti, hogy decz. 10-én egy háromtagú küldöttség tisztelt Pécshy Tamásnál, a képviselőház elnökénél s felkérte őt a gyakorló isk. tanítók nyugdíja ügyében szerkesztett memorandumnak a képviselőház elé való terjesztésére. Az emlékirat a kérvényi bizottság kikerülésével egyenesen a ház elé terjesztetvén, együtt tárgyalatott a nyugdíjtörvényjavaslattal. A választmány helyeslőleg tudomásul veszi az elnökség eljárását. (A tisztelegésről szóló értesítés közöltetett a M. T. X. f. 595—596. lapjain.)

72. A választmány Thuránszky Irén indítványára az elnökségnek a gyakorló isk. tanítók érdekében kifejtett fáradhatatlan buzgalmaért jegyzőkönyvi köszönetet szavazott.

73. Elnök jelenti, hogy az egyesület az országos népoktatási egyesületekkel, az Eötvös-alappal, a Felső nép- és polg. isk. tanítók egyesületével s a Tanítók országos bizottságával egyetemben decz. 8-án küldöttségileg tisztelt Magyarország hercegprímásánál, Vaszary Kólos ő Eminenciájánál, ki a tisztelegést kegyesen fogadva, a küldöttségek megjelenéseért a legnagyobb köszönetét fejezte ki s kijelentette, hogy örülni fog, ha az előtte megjelent egyesületeket anyagi és erkölcsi támogatásában részesítheti. Örvendetes tudomásul szolgál. (A tisztelegésről a M. T. X. f. 596. lapja értesít.)

74. Nagy László titkár bejelenti Bartha Dénesnek, egyesületünk fiatal, munkás és széptehetségű tagjának elhunytát. Szomorú tudomásul szolgál.

75. Nagy László titkár a következő belépésekről tesz jelentést: főtiszt. Schiffer Ferencz, pápai t. kamarás, a kath. legényegyesület elnöke, a fővárosi kath. tanítóképző-intézetek igazgatója (1891-re), Pataky Irma, a győri tanítónőképző-intézet igazgatója (1891), Partha y Géza, az orsz. baromfi-szövetség igazgatója, Glunkl Ágost tanár a modori állami tanítóképző intézetben. Nevezetteket az egyesület választmányja örömmel igatja rendes tagjai sorába.

76. Komáromy Lajos pénztáros számot ad a pénztár állásáról.

77. Pénztáros jelenti, hogy Vigh Ferencz, Dusóczky Károlyné, Kerner Péter, Dömötör Gedeon, Gaal Imre, Saffer Károly, Orsetti Emilia egyesületi tagok kilépésüket jelentették, Tallián Ödön

tartózkodási helye pedig ismeretlen. Egyszersmind figyelmébe ajánlja a választmánynak az egyesületi alapszabályok 13. §-át, mely szerint a tagsági kötelezettség a belépés idejétől kezdve 3 évig tart s a ki az egyesületből ki akar lépni, köteles ebbeli szándékát a titkárság útján a választmánynak a harmadik év okt. 1-ig írásbelileg bejelenteni. A választmány az illetőknek a bejelentéseikben felhozott indító okokat hosszabb tanácskozás után figyelembe véve, kilépésüket elfogadta.

78. Molnár László vál. tag, s a múlt választmányi gyűlés által kiküldött pénztár vizsgáló-bizottság elnöke jelenti, hogy a pénztárt a bizottság átvizsgálta s azt a legnagyobb rendben találta. A választmány a jelentést helyeslőleg veszi tudomásul, egyszersmind megbizza a pénztárost, hogy a legközelebbi alkalommal a jövő évre irányadóul szolgáló költségvetést terjeszse a választmány elé.

79. Elnök jelenti, hogy a választmány előbbi ülésén hozott határozatából kifolyólag (l. 62. p. M. T. VIII. 472. l.) az egyesület közlönyének kiadása tárgyában a szerződést Singer és Wolfner kiadó céggel megkötötte s egyúttal azon reményét fejezi, hogy ezentúl a kiadás a lap expedíálását illetőleg is minden várákozásnak meg fog felelni. A választmány a jelentést helyeslően veszi tudomásul, egyszersmind megbizza a titkárt és pénztárost, hogy a kiadóval állandólag érintkezésbe lépve, a lap pontos és kifogástalan expedíálását ellenőrizték.

80. Olvastatott a választmány októberi értekezletén az óraterv megállapítására kiküldött albizottság működéséről szóló jelentés, melyet általános vonásokban Thúr á n s z k y Irén, az albizottság elnöke, ismertetett, s a melyet Szt á n k ó Béla, az albizottság jegyzője állított össze az albizottság üléseiben részt vett szaktanárok u. m. Komáromy Lajos, Málnai Mihály, Kozocsa Tivadar, Hollós Károly, Nagy László, Szenté József, Radó Vilmos, Rohn József, dr. Kovács János s Oherolly János közreműködésével. (Az albizottság munkáját lásd a jelen füzet 4-ik lapján.)

Ezen választmányi ülésen helybenhagyó tudomásul vette a választmány azon általános szempontokat, melyek az albizottságot az óraterv összeállításában vezették, s az albizottságnak, de különösen az elnöknek, Thúr á n s z k y Irénnek, a jegyzőnek Sztankó Bélának, kiváló elismerését és köszönetét fejezte ki a szorgalommal készült munkálatért.

81. Ezután a választmány magát a jelenlévő tagokkal és szaktanárokkal kiegészítvén, megkezdte a tantervkészítő albizottság munkálatának tárgyalását.

A választmány az általános elveket, valamint az albizottságnak a hittanra, az elméleti és gyakorlati pedagógiára vonatkozó javaslatait kisebb módosításokkal elfogadta.

Magyar nyelv és irodalom.

Komáromy Lajos, előadó, bemutatja az albizottságnak a magyar nyelvre vonatkozó javaslatát és ismerteti az okokat, a melyek az albizottságot az óraszám jelentékeny emelésére, valamint a régi tanterv megváltoztatására indították.

Kármán Mór az albizottság javaslatát az óraszámot illetőleg el-

fogadja, azonban a tantervre nézve módosításai vannak. Kifejti, hogy a tanítóképző-intézeti magyar nyelvtanítás célja a nyelvkészség szóban és írásban s az irodalom-ismeret. Ezért az összes tanítóképző nyelvtanítás alapjává az olvasást kívánja tenni. Olvastassunk minél többet, tárgyaljuk az olvasmányokat és már az első osztályban is nemcsak nyelvtani szempontból és ezek kapcsán nyújtuk a nyelvtant, a költészettant s az egyéb irod. tárgyakat. A következő tanterv beosztást terjeszti elő: I. o. magyar nyelv és stylus ismertetése. Olvasmány: a magyar népköltészet irodalma. Stílus gyakorlatok: elbeszélések leírások. II. A magyar epicus és lírai költészet tekintettel a történeti fejlődésre. Stílus gyakorlatok: levelek és ügyiratok. III. o. A magyar dráma, történetírás és szónoklat tekintettel a tört. fejlődésre. Stílus gyakorlatok. IV. o. A magyar tudományos irodalom.

Radó Vilmos helyesli, hogy az olvasás legyen a tanítóképző nyelvtanítás alapja, ezért elfogadja Kármán Mór javaslatait, kivéve azt a részt, a mely az irodalomtörténetre vonatkozik. Kívánja, hogy a IV. osztályba rendszeres irodalomtörténet taníttassék.

Baló József nem fogadja el Kármán Mór valamint az albizottság javaslatait sem. A régi beosztást kívánja fentartani, vagyis az I. osztályban: nyelvtan különös tekintettel a hangtanra, magyaros szóbeszédre; 2-ikban: stilisztika, verstan és aesthetica; 3-ikban költészettan; a 4-ikben irodalomtörténet. Hangsúlyozza általában az olvasás mellett a rendszeres ismeretek közlését.

Szóltak még a tárgyhoz többen s hosszú, beható tanácskozás után a választmány a következőleg állapítja meg a magyar nyelv és irodalom tantervét:

I. oszt. heti 4 órában. A magyar nyelv és stílus ismertetése.

Olvasmányok: különösen a népköltésből és egyéb irodalmi művek.

Fogalmazási gyakorlatokul: leírások, elbeszélések.

II. oszt. 4 óra. A magyar irodalom ismertetése műfajok szerint:

Elbeszélő költés (a regény és novella kivételével); leíró és lírai költés.

Fogalmazási gyakorlatokul: leírások, elbeszélések, költeményfejtegetések. — A közéleti fogalmazványok.

III. oszt. 4 óra. A magyar irodalom ismertetése műfajok szerint:

A dráma. — Szónoklat. A regény és novella.

Fogalmazási gyakorlatokul: különösen értekezések és beszédek.

A magyar nyelv tanításának módszere.

IV. oszt. 2 óra. A magyar irodalomtörténet összefoglalása tekintettel a tudományos irodalomra. Az ifjúsági irodalom ismertető áttekintése.

Fogalmazási gyakorlatokul: különösen értekezések és tanítási vázlatok.

Deczember 20-án.

Jelen vannak: Péterfi Sándor, Nagy László, Thuránszky Irén, Dr. Kármán Mór, Léderer Ábrahám, Kozocsa Tivadar, Radó Vilmos, Dr. Bokor József, Sebestyén Gyula, György Aladár, Molnár László, Hollós László, Herrmann Antal, Parthay Géza, Major Gyula, Málnay Mihály (mint jegyző), Komáromy Lajos, Liber Etelka, Buzogány Mária, Bertha Ilona, Polereczky Jolán, Tordai Grail Erzsi mint vendég.

82. Elnök üdvözölvén Tordai Grail Erzsí kisasszonyt, ki mint vendég jelent meg, megnyitja az ülést.

83. Nagy László főtitkár jelenti, hogy Sebestyén né Stettina Ilona, a budapesti VI. ker. áll. tanítónőképző intézet tanítónője és Bárány Gyula áll. tanítóképző tanár Csurgón, az egyesületbe beléptek. Örömmel tudomásul vétetik.

84. Komáromy Lajos, pénztárnok, jelentést tesz a pénztár állásáról. Köszönettel tudomásul vétetik.

85. Következik a tantervkészítő albizottság munkálatainak folytatólagos tárgyalása.

Német nyelv.

Nagy László jelenti, hogy Somogyi Géza igazgató javaslatot küldött be a német nyelvi tanításra vonatkozólag, ő azt kívánja, hogy az eddigi óraszám megtartassék és az I. és II. évfolyamban beszéd- és értelemgyakorlatok alapján taníttassék a német nyelv. Elhatároztatik, hogy a munkát a lapban közöltessék. A kérdéshez szólottak dr. Kármán Mór, Radó Vilmos, Herrmann Antal, Léderer Abraham, Molnár László. A bizottság a német nyelvi tanítás célját illetőleg, elfogadja az albizottság javaslatát, e szerint tehát szükségesnek tartja, hogy a növendékek annyit tanuljanak németül, hogy könnyebb német ped. munkákat olvashassanak. Továbbá azt kívánja, hogy a német nyelv ne osztályok szerint, hanem a tanulók előkészültsége szerint, két csoportban, kezdők és haladók csoportja szerint taníttassék. A haladóknak alkalom nyújtassék, hogy német nyelvi iskolákra is szerezzenek tanképesítést. A heti óraszám 8 legyen.

Mennyiségtan.

A gyűlés Dr. Kármán felszólalása után abban állapodik meg, hogy a kiküldendő szakbizottság a szám- és mértani oktatás anyagát pontosan állapítsa meg. Továbbá szükséges volna, hogy a III. vagy IV. évfolyamban taníttassanak a nemzetgazdaság és pénzügytan elemei, mert ez elősegíti a számtan tanítás módszerének megértését.

Földrajz.

Hozzá szólott dr. Kármán Mór. Nem fogadhatja el az albizottság javaslatát. A földrajzot nem kellene ugyanazon módon még egyszer tanulni a mint már tanulták, vagy kellett volna tanulniok. Azt kell nézni, mire van szüksége a leendő tanítónak. Útmutatást kell nyújtanunk először is arra nézve, hogyan kell valamely vidéket tanulmányozni, hogy ennek alapján a leendő tanító a szülőföld ismertetését jól taníthassa. Ennélfogva az I. osztály anyaga lenne: Földrajzi alapfogalmak tekintettel a szülőföldre és hazánkra. E tanulmányt az angolok physiographiának nevezik és nem egyéb, mint bevezető tanulmány a földrajzhoz és természettudományokhoz. György Aladár felvilágosításul megjegyzi, hogy e disciplina tárgya meg egyezik sok tekintetben a beszéd- és értelemgyakorlatok anyagával. A II. osztály anyaga: Az öt világrész áttekintése. A matematikai földrajz elemei. A III. osztály tárgya: Magyarország politikai és gazdasági földrajza. A földrajzi tanítás módszere.

Nagy László nem tud belenyugodni, hogy az első osztályban taníttassék a természettani földrajz. Nem rendelkeznek ehhez a növendékek a kellő ismeretekkel. Nem tartja elégnak, hogy a növendékek az első osztályban csak megfigyeléseket csináljanak, azokat elméletileg meg is kell fejteni. Ez csak a harmadik osztályban történhetik. Helyesli, hogy előbb taníttassék az öt világrész s azután Magyarország.

Sebestyén Gyula megjegyzi, hogy saját tapasztalatai alapján helyesli a felosztást, és miután még György Aladár, Molnár László hasonlóképp a javaslat elfogadását ajánlják, a gyűlés a földrajzi oktatás anyagfelosztására nézve elfogadja dr. Kármán Mór javaslatát.

Történet.

Nagy László titkár bemutatja és ismerteti Horváth József egyesületi tagnak a történelem tanítására vonatkozó javaslatát. A közlönyben ki fog adatni kellő figyelembe vétel végett.

A gyűlés elfogadja az albizottság javaslatát, azzal a módosítással, hogy a heti órák szám 8 legyen, hogy az I. osztályban az ókori művelődés története taníttassék; hogy a többi osztályok anyaga is pontosabban határozottassék meg.

Elnök az idő előhaladottsága miatt az ülést befejezi.

Értesítés

a választmánynak január 18-án tartott üléséről.

Addig is, míg a jegyzőkönyvet közölhetjük, ez ülés tárgyairól a következő rövid értesítést adjuk:

1. Elnök bejelentette Gönczy Pál, tiszteletbeli tag elhunytát. A közgyűlési emlékbeszéd tartására Peres Sándor tagtárs fog felkérni.

2. Titkár bejelenti a kaposvári tanítótestület belépését.

3. A választmány elhatározza, hogy egyesületünk a Comenius-ünnepen csatlakozik a Tanítók Országos Bizottságához. Dezső Lajos, sárospataki áll. tanítóképző igazgató, fel fog kérni, hogy lapunk számára Comeniusnak magyarországi beszédeit és a «Schola Pansophic»-ra vonatkozó iratát szíveskedjék összegyűjteni. A gyűjtemény külön is ki fog adatni. Ez lesz az első füzetes vállalatunk.

4. A választmány tárgyalta a Tanítók Házának ügyét. Mivel ennek felállításából egyesületünkre, a tanítóképző tanárookra különböző előnyök származnak; mivel egyesületünknek nemes feladatai közé tartozik a tanítók közötti összetartást, az egységes célra törekvő testületi szellemet előmozdítani: elhatározta a választmány, hogy a Tanítók Házának eszméjét magáévá teszi, ennek létesülését tőle telhetőleg támogatja. A tagok és tanári testületek ez irányban felszólítandók.

5. A választmány tárgyalta az albizottság munkálatából a természettudományi tárgyakat. A vita hosszú és beható volt; az albizottság javaslata több módosítást szenvedett. A természettudományi tárgyak órabeosztása a következőleg állapított meg.

I. o. Test- és egészségtan, 2 óra; állat- és növényélettan, tekintettel az állattenyésztésre és növénytermelésre, 2 óra.

II. o. Állat- és növényélettan tekintettel az állattenyésztésre és növénytermelésre, heti 2 óra.

III. Ásványtan-, vegytan, heti 3 óra; természettan, heti 2 óra.

IV. Természettan, heti 2 óra.

Az iskolai egészségtan a III. osztály pedagógiai tárgyai közé osztatik be; a közegészségtan a IV. osztály számára külön kurzus gyanánt tartatik meg.

Gazdasági gyakorlatok: az I. és IV. osztályokban csak egy délután (2—2 óra hetenkint), a III. és IV. osztályokban két délután (4—4 óra hetenkint).

Kérelem. Tisztelettel kérjük a tekintetes szaktanárokat, tisztelt, kartársainkat, szíveskedjenek tárgyaikra vonatkozó nézeteiket, részletes javasolataikat mielőbb beküldeni. Különösen szükséges ez azon tárgyakra, a melyek lapunkban eddig még nem tárgyaltattak; ilyenek: **a földrajz, természettudományok, mennyiségtan**, de a többi tárgyak sincsenek még kimerítve. Nem czikk alakjában írt, de röviden megokolt javaslatokat is közölni fogunk. A munka sürgős azért, hogy általános tan- és óraterv-beosztásunk a valószínűleg husvétkor tartandó közgyűlésünkre kellően előkészítet legyen. Kérjük tehát a munkálatokat *február közepéig, legkésőbb végéig* beküldeni.

VEGYESEK.

Egy magyar mű Comeniusről. Közeledik azon idő, midőn Comenius születésének három százados évfordulóját fogjuk országszerte ünnepelni a tanügyi körökben. Kíváncsok, hogy az ez alkalommal előadandó beszédekben, tanulmányokban Comeniusnak magyarországi szereplése különös méltatásban részesüljön. Nem tartjuk tehát feleslegesnek egy idevágó művet triss emlékezetbe hozni. 1883-ban jelent meg *Dezso Lajos*, sárospataki tanítóképző igazgatónak, Comenius élete és művei kitűnő ismerőjének következő című műve: „**Comenius Magyarországon**“, a melyet a „Pädagogische Bätter“ is közölt annak idején. A mű nevezetes történeti szempontokból, mert alapos tudással, eredeti kútfők után tárgyalja Comeniusnak működését a sárospataki iskolában; de egyébként is érdekes, mert a sárospataki főiskola életét vázolvá, vonzó kulturhistoriai képet tár elénk. A mű külömben nem szorítkozik Comeniusnak magyarországi szereplésére, hanem mivel sárospatak az ő gyakorlati tevékenységének éppen legnevezetesebb színtere volt, ennek megvilágítása céljából Comenius egyéb pedagógiai törekvéseinek és műveinek méltatására is kiterjeszkedik. A mű 82 oldalra terjed és néhány példánya kapható még a szerzőnél Sárospatakon 50 krajczárért. Figyelmeztetjük rá a Comenist tanulmányozni óhajtókat és általában a pedagógusokat.

Az országos közoktatási tanács és a tanítóképzés. Az idő kedvező jelének kell tekintenünk, hogy tanítóképzőintézeteink azon iskolák közé tartoznak, a melyeknek ügyei leggyakrabban fordulnak meg a közoktatási tanács előtt. A decz. 15-iki összes ülésen tárgyalta a tanács ügyét és azon határozatokat hozta, a melyek közlőnyünk múlt számából ismeretesek. Ugyanez alkalommal kijelöltettek a tanácsosok közül azok, a kiknek feladata lesz bizonyos képző-intézeteket látogatni. Mi ez intézkedésen is örülünk, de ha a látogatás csak alkalmosszerűek lesznek, továbbá kellő befolyás nem lesz biztosítva a látogatók kötelessége csupán a megtekintés és jelentés lesz: ettől, mint félrendszeresektől, nem sokat várhatunk. Rendszeressé és behatóvá kellene tenni a felügyeletet. — A tanács végre a jelen év januárjában is foglalkozott már a tanítókép-

zésnek egy rendkívül fontos ügyével, a felvétellel és megállapította részletesen a jövőben követendő eljárást. Örvidenénk, ha e munkálattal is részletesen megismerkedhetnénk.

A porosz tanítóképző tanárok fizetésemelésé. Mint a berlini napilapokból olvassuk, a porosz kormány rendeletet adott ki a tanítóképző tanárok fizetésemeléséről, a mely a következő intézkedéseket tartalmazza: az igazgató fizetése, a mely eddig 3500—4800 márka volt, most 4000—5600 márkára emelkedett; a főtanár jelenlegi 2700—3300 márkából álló fizetése 3000—4000 márka és a többi tanárok jelenlegi 1700—2700 márkából álló fizetése 1800—3200 márka lett. Ha tekintetbe vesszük, hogy a német márka tényleg annyit ér, mint nálunk egy forint, irigyeink kell porosz kollégáink sorsát. Hát mi reánk hogyan fog sütni a nap?

A tanítóképzői intézetek rajztanáraihoz! Szíveskedjenek azon rajztanár urak, kik már 1891-ben vagy a f. év kezdete óta az országgyűlés által elfogadott, tehát törvényre emelt fizetés-emelésben részesülnek, azt velem közölni. Igó, 1892. jan. 6. arktársi üdvözléssel *Kövi Imre*, tkép. rajzt.

XIII. Kimutatás

a 1891. decz. 22-től 1892. jan. 18-ig befizetett tagdíjakról

1890-re: Kertay Ede 4 frtot.

1891-re: félévre: dr. Pavetits Mihály 2 frtot.

1891-re: II. félévre: Biró Gyula, Bodrogi Gyula, Dr. Havas Gyula, Holló Sándor, Menich Antal, Miklós Gergely, Niernsee József, Pap József, Uhrl Józsa (2—2 frtot).

1891-re: Bartoniek Géza, Berthold János, Bodnár Gáspár, Hajtmann Pál, Herchl János, Horváth László, Kerner Péter, Dr. Kiss Áron, Kozma Ferencz, Lengyel János, Margócsy József, Margitay József, Nagy Sándor, Nemes Lajos, Némethné Orsetti Emilia, Nitsch József, Papp Mária, Pókász Imre, Schmied Bertalan, Sz. Nagy Károly, Stomp Gyula, Szánthó Edéné, Svarba József, (4—4 frtot)

1892-re: I félévre: Mánczos József 2 frtot.

1892-re: Angyal Dezső, Batori Lajos, Deák Lajos, Fazakas József, György Aladár, Hetényi Kálmán, Hollós Károly, Karkis István, Léderer Ábrahám, Molnár Leontin, Nagy Károly, Radnai Bella, Rhybár István, Sándor Mózes, Sente József, Zirzen Janka (4—4 frtot).

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

Tisztelettel kérem a tisztelt tagtársakat és előfizetőket, szíveskedjenek a lap expedálására vonatkozó megkereséseket ezentúl egyenesen lapunk tisztelt kiadójához, a Singer és Wolfner könyvkereskedő céghez (Andrássy út 10) intézni.

Kérem a tisztelt tagtársakat, szíveskedjenek a kéziratokat mindig a hó közepéig juttatni kezeimhez.

S. S. Baja. Fizetésünk rendezése ügyében legközelebb megteszi az elnökség a szükséges lépést. A VIII. rangosztályba való osztást fogjuk kérni általában. Köszönöm a figyelmet. Az ígért dolgot örömmel várom. — K. S. Igó. A fizetés rendezéséről ugyanazt. Az ismertetésből a jövő számban reményem többet lehet adni — M. J. Csáktornya. A fizetés rendezés ügyében ugyanazt mondhatom, mint fentebb. A törvénybe való felvételünk biztosnak látszik; de hova soroztatunk? Kérem a horvát terv folytatását. — M. J. Gy. Budapest. Bocsanat, hogy e számból kimaradt. Jövőre! — U. M. Csáktornya. Köszönöm a jó kívánságot. Szívemből viszonzom. — P. S. Losonc. Tanügyi irodalmunk vesztett a «Nevelés»-sel. Sajnálom e rokonszenves lapot. — S. G. Znió. Köszönöm. Jön a többi is. — H. K. Znió. Sajnálom, hogy e számból kimaradt. — V. L. Budapest. Jövőre! — A. D. Budapest. Bejegyeztem. Üdvözlét!